STANBULUM

10

Suadiye

Suadiye

Cüneyt Altunç

İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti

heyamola yayınları

II. baskı

Suadiye Suadiye

Cüneyt Altunç

Heyamola - 2010

Cüneyt Altunç

Kütüphaneci, basın-yayın arşivcisi ve deneme yazarı. 1954 yılında Ankara'da doğdu. İlk, orta ve lise eğitimini İstanbul'da tamamladı. 1978 yılında Ankara Yüksek Meslek Okulu Sosyal Bilimler Kütüphanecilik bölümünden mezun oldu. 1982'de Güneş Gazetesi'yle birlikte basın hayatına adımını atmış oldu. Daha sonra Hürriyet Gazetesi'nin çıkardığı Hürgün Gazetesi'nde araştırma servisinde gazeteci olarak çalıştı. 1985 yılında Gelişim Yayınları'nın bünyesinde yer alan dergilerin (Nokta, Kadınca, Erkekçe, Bilim, Bayan, Gelişim Spor, vs) belge-bilgi taleplerini karşılayan bir dokümantasyon merkezinin oluşmasında görev aldı. DİSK Araştırma Enstitüsü'nde (DİSK-AR) araştırma uzmanı ve dokümantasyon sorumlusu olarak çalıştı. 1994'de Hürriyet Gazetesi'nde Belge -Bilgi Merkezi'ni kurdu.

1991-1998 yıllan arasında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arşivcilik Bölümü'nde "Basın-Yayın Arşivleri" üzerine ders verdi. Yazılı basından görsel basına geçişi 1996 yılında ATV televizyonuyla oldu. Daha sonra NTV ve CNN Türk haber kanallannda arşiv sorumlusu olarak görev yaptı. Doğan Yayın Holding bünyesindeki CNN Türk Televizyon kanalının haber merkezinde yayın öncesi iç işleyiş düzeninde uygulanan dijital teknolojinin arşivcilik sistemleri ile koordinasyonunun sağlanması üzerine çalışmalarda bulundu. Haftalık Tempo Dergisi'nde "Geçmiş Zaman Olur ki" başlığı altında araştırma yazıları yayımlandı. Deneme öyküleri içinde yer alan "Dokuzuncu Kupon" adlı öyküsü Açık Radyo'da seslendirildi. Çeşitli dergi ve gazetelerde popüler tarih üzerine yazıları yayımlandı. 2003 yılında Ekonomist-Yazar Mustafa Sönmez'in İletişim Yayınları'ndan çıkan "İşte Eseriniz!.. 100 Göstergede Kuruluştan Çöküşe Türkiye Ekonomisi" isimli araştırmasına hazırladığı 80 yılın ekonomi kronolojisiyle katkıda bulundu. Halen Atv Televizyonunda çalışmaktadır.

Koku!

13 Haziran 2008'de Galata semtinde kızım Ayşe Ece'nin de katıldığı bir sergiye davetliydik: Karalama Grubu'nun II. sergisi 'Uçuş Korkusu' sergisine. Sanat platformu Daralan'ın dış kapısından içeriye girdiğimde, merdivenleri tam çıkacakken sol tarafta duvara bir şerit hâlinde yazılmış sözcükleri fark ettim; korkuya dair sözcüklerdi bunlar. Ağır ağır yukarı doğru basamakları çıkarken sözcükler de benimle beraber geliyordu; baba korkusu, yengeç korkusu, karanlık korkusu, böcek korkusu, uçak korkusu, deniz korkusu, polis korkusu... Sergi alanının bulunduğu ikinci kata kadar bu böyle devam ederken "Korku"nun yerine "Koku" kelimesini yerleştiriverdim; "baba kokusu, yengeç kokusu, karanlık kokusu, böcek kokusu, uçak kokusu, deniz kokusu, polis kokusu..."

Herkesin bir kokusu ya da kokuları vardır bu dünyada. Kaç yaşına gelirseniz gelin sizi takip eder. Öyle zaman ve mekânda ortaya çıkar ya da çıkarlar ki, önce şöyle bir başınız döner ve ardından allak bullak olursunuz. İlk bakışta anlayamazsınız kokunun ne kokusu olduğunu ve nereden geldiğini ama o artık sizi sarmıştır bir kere. Sonra geçmişe bir yolculuk yaparsınız gözlerinizi devire devire, bir şey arar gibi, bir dedektif gibi örneğin. Koku hem yanı başınızdadır hem çok uzaklarda. Bir apartman kokusu, bir banyo kokusu, bir deniz kokusu ya da bir çiçek kokusu gibi. Sanki çocukluk dönemine aittir de gün yüzüne çıkmayı bekleyen suçsuz mahkûm gibi, özgür olmayı ve kendine bir ad verilmesini ister gibi beklemektedir. İşte o an bu andır belki de. Derinleşir birden. Kokunun kimlik edinme vakti gelmiştir. Ben de böyle anlar yaşadım birçok kez. Mesela bir pike kokusu gibi.

Tarihin Koridorlarında Suadiye'ye Çocuksu Bir Yolculuk

Suadiye'deki evimizin tadilatına gecikmeli de olsa başlanmıştı. Üst katın kiracıları söz verdikleri tarihte evden çıkmış olsalardı annem bu kadar sıkılmayacaktı. Nasıl sıkılmasın ki? "Ustaya karşı çok mahcup olmuştum. Adamı zor durumda bırakmıştık, gideceği birkaç ev daha vardı zira. Ama her şey bir tarafa Petro kalfayla iş yapacak olmaktan dolayı çok mutluydum." Yıllar sonra böyle demişti annem. Mutluydu da nedendi acaba? "Düşünebiliyor musun Ahmet (Ahmet ailemin kullandığı isimdir), geçen bunca yıldan sonra bu evi yapan ustayı buluyor ve evin tadilat işini ona veriyorduk." Kim mutlu olmazdı ki böyle bir durumda.

Petro Kalfa 1964 Mart'ında başladığı onarım işini Mayıs ayının ortalarında bitirmişti, ev oturulacak hâle gelmişti. Üsküdar'dan ayrılma vaktiydi. Eşya toplanıyordu. Bu süre içinde annemle babam amcamlarda kalmış, birkaç gün sonra da Suadiye'ye gitmişlerdi. Ben bir süre daha, okullar tatil olana kadar amcamlarda kalacaktım. Ayrılık uzun sürmeyecekti ama ilk defa ailemden ayrı kalıyordum. Sonunda okullar tatil olmuştu. 1963-64 ders yılı sona ermiş ve ben karnemi almıştım. Aman ne karne!

Ertesi gün babam beni almaya gelecekti. Yaşamımdaki en huzurlu uykularımdan birini uyudum. Sabah olmuştu. Anneme kavuşacaktım, tabii yeni evimize de. Babam gelmişti. Evin içi tam bir curcunaydı. Her kafadan bir ses çıkıyor önüne gelen yanaklarımı mıncıklıyordu. Babam valizimi eline almış kapıya doğru yaklaşıyordu ki yengem elime küçük bir paket tutuşturuyordu, "Bunu annene ver, yengem yapmış dersin, olur mu canım." Dantel bir sehpa örtüsüymüş. Babamla sokağa çıkmıştık. Herkes balkondaydı; amcam, yengem, kuzenlerim gülücükler arasında bana el sallıyordu. Birden apartmanın adına takılmıştı gözüm: 'Hürriyet'. Ne anlama geldiğini bilmiyordum ama söylenişi güzeldi. 27 Mayıs 1960 tarihinde yapılan askeri ihtilale ithafen o yıl yapılan apartmanların çoğuna 'Hürriyet' adı verilirmiş.

Babamla Çiçekçi durağına doğru yürüyüp Kadıköy dolmuşuna bindiğimizde mutluluğum hâlâ canlılığını koruyordu. Ama bu mutluluk kısa sürede burukluğa dönüşmekte gecikmeyecekti; dolmuş Duvardibi'ni geride bırakıp Selimiye İlkokulunun tam önünden geçiyordu ki burada geçirdiğim o acı dolu günler gözümün önünde

canlanıverdi birden. Bir korku sarmıştı içimi. Ya Suadiye'de de aynı şeyleri yaşarsam...

***

1963'te Kütahya'dan İstanbul'a geldik. Üsküdar, Selimiye'deki aynı adı taşıyan okulda okuyacaktım. Şans bu ya, okul da yeni açılıyordu. Okulun inşa alanı her ne kadar şehir planında yeşil saha olarak gösterilmiş ve bina yapımı yasaklanmış olsa da 27 Mayıs 1960 ihtilali askeri yönetimince İstanbul Vali ve Belediye Başkanlığına atanan Refik Tulga Paşa'nın çabasıyla Selimiye Okulu 16 Eylül 1963 tarihinde resmen açılıyordu. Bahçede toplanan dört yüz seksen bir öğrenciden biri de bendim. Dördüncü sınıf öğrencisi olarak hazır olda göğsüm ine çıka İstiklal Marşı söylerken annem ve babam biraz ileride muhtemel dua ediyorlardı "Allah'ım! Derslerinde başarılı, öğretmenlerine karşı saygılı bir öğrenci olsun." Başanlı bir öğrenci değildim hâlbuki. Hâl ve gidiş, tırnak ve diş temizliği ve beden eğitimi gibi organsal derslerimde yüksek performans göstermiş olabilirdim. Ama temel derslerim ortanın üzerine bir türlü çıkamamıştı. Bu durum burada da devam edecekti. Ayrıca yeni bir ortama gelmiştim. Çok kolay olmayacaktı uyum sağlamam. İlk dönem sınıf öğretmenim beni çok güzel idare etmişti. Sıkıntımın farkındaydı ki beni incitmemeye çalışıyordu. Sabırla ve ilgisini üzerimden hiç eksik etmeden eğitiyordu beni. Ancak bu balayı uzun sürmeyecekti. İkinci dönemle birlikte öğretmenim değişiyor, başka bir kadın öğretmenin sorumluluğu altına giriyordum. Yeni öğretmenim farklı bir kadındı. Öncekine hiç benzemiyordu... Ne huyu ne de görünüşü... Çabuk sinirlenen, tahammülsüz bir öğretmendi. İyi hatırlıyorum beni sürekli azarlardı. Başarısızlıklarımı sınıf ortasında ilan ederdi. Gözü sürekli benim üzerimdeydi. O günkü çocuk aklım, öğretmenimle olan ilişkimi nasıl ifade ederdi bilemiyorum ama en uygun sözcük "Öğretmenim giderek sıkıcı olmaya başlıyordu" olabilir pekâlâ. Görünüşü de iticiydi. İnce kemikli ve zayıf yapılıydı. İnsana güven duygusu vermeyen, uyumsuz ve katı bir yüz ifadesi vardı. Masallardaki cadıya benzetirdim onu.

Bir keresinde kompozisyon dersindeydik. Öğretmen konuyu vermiş, ben de yazmaya başlamıştım. Süre bittiğinde benim sınav kâğıdımı almış ayrı bir yere koymuştu. Sınıfın içinde rezil edecek ya! Çünkü öğrenci Ahmet bunu da başaramaz! Ben de hırs yapmışım bu sefer. Bana dönüp demişti ki "Sen dışarıda bekle, çağırınca gelirsin." Çıkmıştım. Öğretmenim kompozisyon kâğıdımı okusun diye sınıf sorumlusu kıza vermiş. Kız okuyor, sınıftan çıt çıkmıyor.

Öğretmende de ses yok. Sınıf sorumlusu kız beni içeri almıştı. Ben merakla bekliyorum ne olacak diye. Sorumlu öğrenciyle de

apartmandan komşuyuz, iyi bir kızdı, çalışkandı ama burnu havalarda değildi. Bana gülerek bakmış ve "Yazın çok güzel olmuş, hepimiz çok beğendik" demişti. Yerime nasıl oturduğumu tahmin edin artık. Ne azaptı Tanrım! Sınıfta yaşadıklarım yetmezmiş gibi bir de ailem matematikten özel ders vermesi için sınıf öğretmenimle anlaşmasın mı? Olacak şey değildi ama en doğrusu buymuş demek ki. Ama öyle olamadı ne yazık ki. Üsküdar Selimiye İlkokulu 4A sınıfında okuyan 172 no'lu öğrenci yani sevgili oğulları Ahmet Altunç; ortalaması zayıf, matematikten bütünlemeye kaldığını belirten bir karne sunuyordu ailesine. Bir de karneye düşülen tavsiye notu da işin cabasıydı:

"Uğraştığınızı biliyorum. Çocuğun kendinde olmalı. Türkçeden de sorumlu olduğunu unutmayacak. Matematiğe çok önem veriniz."

Koca bir ders dönemi geçmiş ve ancak anlamış demek ki çocuğun kendinde yani içinde olması gerektiğini. Öğretmenim, canım benim! Eğer okumuş olsaydın bir aralık Rıfat Ilgaz'ın "Çocuklarım" adlı şiirini, sen de düşünürdün belki de öğrencilerinle birlikte hayatın ne demek olduğunu:

Çocuklarım

Yoklama defterinden öğrenmedim sizi,

benim haylaz çocuklarım!

Sınıfın en devamsızını

bir sinema dönüşü tanıdım,

koltuğunda satılmamış gazeteler...

Rıfat Ilgaz, 1944'ün Ocak ayında yayınladığı Sınıf kitabıyla adliye ve hapishaneyle tanışır. Kitabı Sıkıyönetim kararı ile toplatılır. Altı ay hapis yatar. Hapishaneden çıktığında öğretmenliğini kaybeder. Sağlığı da bozulan Ilgaz, tüberküloz hastalığına yakalanır. Sivas katliamından beş gün sonra 7 Temmuz 1993'te yaşama veda eder.

Bendeniz Kütahya'da "ilk"okullu olurken, ülkemde de (Cumhuriyet döneminde) ilk kez bir darbe yapılıyordu. Yani ben ve ülkem ilkleri yaşıyorduk birlikte. Tarihler 27 Mayıs 1960 Cuma sabahını gösterdiğinde Türk Silahlı Kuvvetleri yönetime el koyuyordu. Kime karşı? 1950 yılında iktidara gelen on yıllık Demokrat Parti'ye karşı. Memleket idaresi Silahlı Kuvvetlerin elinde. Meclis? Fesh! Cumhurbaşkanı, Hükümetin Başbakanı, Meclis Başkanı, bütün

bakanlar kurulu üyeleri ve partinin ileri gelen yöneticileri külliyen hapiste.

Darbe!..Ruhen ya da bedenen alınan herhangi bir zarar... Zarar! Birini kötü duruma düşüren, sarsan olay... Sarsan! Vuruş, çarpış, vurma...Vurma! Dipçik darbesi, kafasına darbe yemek... Felaket, musibet... Dahası? Can alma! T.C. tarihinde bir ilk... Başbakan idam ediliyor!

Darbenin üzerinden dört ay geçmiş okulların açılma vakti gelmişti. Bütün okullar gibi okulum "Kütahya 30 Ağustos İlkokulu" da 1960-61 öğretim yılına ihtilal havasında giriyordu. Öğretmenler efsunlanmış dünyaları içine öğrencileri dâhil edebilmek için var güçleriyle çığırıyorlar, okul bahçesine tespih tanesi gibi dizilmiş öğrencilerine. Yeni bir hayatın eşiğinde olan öğrenciler bu heyecanın neresinde yer alıyor acaba? Mesela ben! Ne darbenin farkındayım ne de idama gönderileceklerin. Ölüm nedir? Bunu bile bilmiyorum.

Okul bahçesindeyiz, sıralanmışız yan yana. Etraf bahçe duvarlarıyla çevrili, ortada koca bir okul binası; teneffüs saati denilen o kısa zaman diliminde çocuğun enerjisini tüketebileceği sınırlar bunlar! Öğrenciliğin ilk adımında böylesi bir atmosferin içine atılmış küçücük kafalar. Hele hayatı sokaklarda geçmiş biri için...

Ankara'da doğdum. Hem de palas pandıras. Annemi zor yetiştirmişler hastaneye. Neredeyse takside doğuracakmış annem beni.

Ne acelem varsa! Doğum sabahın sekizinde ya da biraz geçe olmuş. Doktor kafamı çekiştire çekiştire tüm bedenimi çıkarırken bir de şaplak indirmiş kıçıma. Var gücümle ağlamışım. Ama ne ağlamak? Susmamışım uzun süre, doktor da şaşırmış bu kadar çok ağlamama. Yıllar sonra annem bu anı bana anlattığında "Bu haykırmam yaşamın bana sunacaklarına karşı daha o zaman bir tepkiydi, belki de" dediğimde, annem içini çekerek "Herhâlde oğlum, çektiklerin ve çektiklerimiz..." demiş ancak cümle sonlanamamıştı.

Doğumumdan kısa bir süre sonra ailem kendini bir yol ayrımında bulacaktı. Babam bir karar arifesindeydi. Beş aylık bir bebe olarak Ankara'nın daha taşına bakıp havasını soluyamadan doğduğum kenti terk ediyordum annemin kucağında.

Babam 1941 yılında Kara Harp Okulu'ndan mezun oluyor. Evlenene kadar Türkiye'nin çeşitli yerlerinde görev alıyor, nihayet evet nihayet 1946 yılında İstanbul'da evleniyor ve ardından annemi de alıp Ankara'ya geliyor. Babam artık yüzbaşıdır. Bu arada bir erkek

çocukları oluyor. 1949 yılında abim Haluk dünyaya geliyor. Ben beş yıl sonra 1954 yılı mayısının pazara gelen son günü doğuyorum. Ancak benim doğumum babamın askerlik yaşamına ne yazık ki şans getirmiyor. Beş ay sonra Bingöl'e tayin ediliyor. Gitme konusunda kararsız kalan babam tayinin durdurulmasını ya da Ankara'ya yakın bir yere verilmesi talebinde bulunuyor. Sonuç alamıyor. İstifasını veriyor. Ankara'yı bir daha dönmemek üzere terk ediyor ve Şeker Fabrikalarında işe başlıyor. Babam artık bir asker değil, sivil bir memurdur. Eskişehir, Elazığ, tekrar Eskişehir derken "Şeker" yolculuklar Kütahya'da noktalanır. Beş aylık bir bebe olarak çıktığım bu yolculuklar nihayet uzun bir duraklama dönemine girer. Bu arada bendeniz yolculuklardan "bitap düşmüş" bir bebek-çocuk olarak üç yaşıma geliyorum. 1957 yılına gelindiğinde babam Kütahya Şeker Fabrikalarından, yine aynı şehirde ama bir başka fabrikaya tayin olur. Bu tayin benim için bir dönüm noktası olacaktı. Zira birbirinden güzel altı yıl geçireceğim Kütahya dönemim başlıyordu. Çocukluğumu "çocuk gibi" yaşayabileceğim site-lojman hayatı, ailemin bana verdiği en büyük hediyedir, bunu rahatlıkla söyleyebilirim. Özgür bir ortamda çocukluğumun en mutlu ilk devresi başlamak üzeredir. Dokuz yaşına kadar süren bu serüvenin ikinci ayağı İstanbul'un Suadiye'sinde devam edecekti, yine aynı keyifle.

Lojman-site hayatı özellikle çocuklar için bulunmaz bir nimetti. Ne istiyorsak, içimizden ne geliyorsa onu yapıyorduk. Sokaklar bize aitti, özgürdük, en azından kendimizdik. İstediğimiz hayatı biz seçiyorduk. Hatta site yaşantısının getirdiği serbestlikler çocukların kötü alışkanlar edinmesine olanak sağlasa da, mesela sigarayla tanışmak, kâğıt oyunlarını öğrenmek yanında. Ama buna karşılık çocukların yeteneklerini sergileyebileceği olanaklar da yok değildi elbette; bir zekâ oyunu olan satranç ya da hızlı refleksler, top kontrolü ve hızlı karar vermeyi sağlayan ve teknik ve taktik beceriler kazandıran sporlardan masa tenisini öğrenmek gibi. Yüzme havuzumuz bile vardı. Ama ben yüzmeyi Porsuk Çayı'nda çıyanlar arasında bata çıka öğrenmiştim. İngilizce ders bile veriliyordu çocuklara, hem de ücretsiz olarak. Sosisi de burada tanıdım. Adını bile daha kimsenin bilmediği ince uzun bir çeşit et yemeğini ilk kez önüme koyduklarında lezzetini günlerce taşımıştım damağımın bir tarafında. Cinselliği de "yaşımca" tattım, adını koyamadan. Çocukluk dönemime denk düşen 1950'li yılların sonlarından söz ediyorum, site yaşamının çocuklara sunduğu uygar olanaklardan. Müzik de vardı bu arada; Cumartesi akşamları birileri çalardı kulüp lokalinde. Bir keresinde bir müzisyen çıkmıştı sahneye. Oturmuştuk tüm çocuklar sahnenin dibine.

Bakıyorduk öylesine gitarına, başını sallamasına. Meğer Erkin Koray'mış bu çalan. Eskişehir'de Hava Kuvvetlerinde askerliğini

yaparken çağırmışlar. Ama tüm bu eğlenceler yanında ne yazık ki kitap yoktu hayatımda. Bu kadar etkinlik arasında kitaba ayıracak zaman mı bulamadım, yoksa kitapla tanıştırılmanın zemini mi yaratılmadı ya da vardı da gönlüm mü yoktu? Bilemiyorum.

* * *

Zaman mı geçmiyordu yoksa dolmuş mu yavaş gidiyordu. Daha ne kadar vardı evimize ulaşmaya? Haydarpaşa Lisesinin önünden geçiyorduk. Bu okulda okumuş babam. Sonra da Kuleli Askeri Lisesine devam etmiş. Önderimiz Mustafa Kemal'in emriyle 1934'te lise olarak kullanılmaya başlanmış, okul adını Osmanlı-Yunan Savaşı'nda (1897) büyük yararlılıklar gösteren Haydar Paşa'dan almış. Anlatıyordu babam ben de dinliyordum anlıyormuş gibi.

Yanımızdan geçen tramvaya bakıyordum. Neden tramvaya binmemiştik ki? Köprünün üzerinden geçiyorduk ki birden sağımda koskocaman bir binayı fark etmiştim. Ne büyük bir binaydı. Rıhtım caddesine ulaşana kadar gözümü ayırmadan bir binaya bir de birbirinin içine girmiş onlarca raya bakıyordum. Midem bulanmıştı. Babam o koca taş binanın Haydarpaşa Garı olduğunu anlatıyordu belki ama ağzımı açamıyordum, her an kusabilirdim. Kadıköy'e yaklaşıyorduk. Rıhtım caddesini boylu boyunca geçen dolmuş sonunda bizi bir yerde bırakmıştı. Yolculuğun ilk kısmı sona eriyordu. Babam; "Evet sevgili oğlum şimdi de otobüse bineceğiz" dediğinde ne mide bulantımdan eser kalmıştı ne de okul sıralarında bana çektirilen çileden. Yeniden içim sevinçle dolmuştu. Kadıköy vapur iskelesinin hemen önüne dizilmiş otobüs duraklarına geldiğimizde, iskelenin hemen yanında, vapur çıkışında bulunan büfeye takılmıştı gözüm. Babam da fark etmişti bunu. Tadına doyamadığım yiyecekler arasında olan sosislinin birazdan midemde olacağından hiç şüphem yoktu. Otobüs duraklarına geldiğimizde bendenizi yine öyle bir heyecan sarmıştı ki, yediğim sosislinin içine edebilirdim. 10 numaralı Kadıköy-Yakacık otobüsünün kapıları açılmış yolcular içeriye girmeye başlıyordu. Babam beni cam kenanna sağ tarafa oturtmuştu. Evimizi o kadar merak ediyordum ki! Babama sorduğumda yanıtı çok kısa olmuştu: "İki katlı, bahçeli, kırmızı bir ev." Otobüs büyük bir gürültüyle kalkmış Altıyol üzerinden aşağıya Yoğurtçu'ya doğru gidiyorduk. Gözüm sürekli dışarıda sağa sola bakıyor, iki katlı kırmızı bir ev arıyordum. Kurbağalıdere Köprüsü üzerinden geçiyorduk ki sol tarafımızda iki katlı yapıları fark etmemle birlikte "Baba, şuradaki ev bizim evimiz mi?" dediğimde babam gayet sakin "Hayır oğlum, daha yolumuz var, heyecanlanma" demişti. Otobüs Kızıltoprak Mahallesi'ni geride bırakmış Depo durağına yaklaşıyordu. Yolcular iniyor, biniyor her kafadan bir ses çıkıyordu. Yazın ilk günleri olmasına rağmen sıcak

yolcuları yeterince bunaltıyordu. Feneryolu'na doğru gelirken Bağdat Caddesi'nin üzerinde gerek deniz tarafındaki gerek üst taraftaki yüksek duvarlarla çevrili çift kanatlı tahtadan bahçe kapısı olan evlerin içi ne kadar da serindir herhalde diye düşündüm. "Mesela şu iki katlı önü camlı, görkemli beyaz boyalı, içinde çam, ıhlamur ve manolya ağaçları olan bahçeli evin bir köşesinde nefis bir kahvaltı yapmanın zevki bambaşka olmalı." Suadiye'ye gelene kadar yol boyunca daha kaç kere sormuştum acaba "Evimiz bu mu?" diye babama. Babamla o günleri yâd ettiğimiz "Geçmişe" diye kadehlerimizi tokuşturduğumuz nice geceler olmuştur.

***

Babam 1957'den beri altı yıldır çalıştığı Kütahya Azot Fabrikasından ayrılıyordu. Artık farklı bir kurumda ve şehirde yaşamına devam edecekti ailesiyle birlikte.

Üç yaşımdan beri çocukluğumun en güzel günlerini geçirdiğim Kütahya anılarımdaydı artık. Sokaklar, arkadaşlar, kulüp lokalinde yenen yemekler, büyüklerle yaptığım satranç partileri, masa tenisi turnuvaları, annemin ve babamın gecenin bir saatinde başlayan ve günün ilk ışıklarına kadar süren oyun partilerine eşlik edercesine deri koltuk üzerinde kıvrılmalarım ve elbet sonu gelmez yaramazlıklarım, sigara ritüellerim ve daha neler neler, hepsi ama hepsi geride kalıyordu. Dokuz yaşıma kadar buranın keyfini "dibine ramak kalana" kadar çıkardığımın daha o zamanlar bile farkındaydım. Modern taşra hayatım sona eriyordu.

1963 yılında Kütahya'dan İstanbul'a göç ettiğimizde babam da annem de kırk yaşına gelmişlerdi. Benden beş yaş büyük on dört yaşındaki abim ortaokul öğrencisi olarak Eskişehir Maarif Kolejinde yatılı olarak okumaya devam ettiğinden bu maceranın dışındaydı, şimdilik.

Babam doğduğu topraklara geri dönüyordu. Yıllarca ayrı kaldığı ailesine, akrabalarına, yakınlarına kavuşuyordu. Babam mutluydu ama annem tuhaf bir burukluk içindeydi.

Yıllar önce yeni evli bir kadın olarak İstanbul'u terk ederken ne kadar da zor kopmuştu annesinden ve babasından. Allah biliyor ya ne annesi ne de babası, evlenmesini istemişti. Zeki kızdı, başarılı bir öğrencilik hayatı geçirmişti. İdeallerini gerçekleştireceği olanakların kapılarını aralamayı da bilmişti.

İstanbul'un en eski ve önemli eğitim kurumlarından biri olan Erenköy Kız Lisesini bitirdiğinde olgunluk diploması elindeydi. Biyoloji

okumak istiyordu, “Yeri geldiğinde biyoloji öğretmenliği yapmak en büyük isteğimdi” derdi annem.

“Okuldan mezun olmak için 11 dersten sözlü olarak sınava girerdik. Yazılı olarak da dört dersten bunlar zorunlu idi. Sözlü olarak girince mezun olurdun. Dört ders ise olgunluk sınavıydı. Ben tarih, edebiyat, tabiat bilgisi (biyoloji) ve fizikten girmiştim. Bunlardan mezun olunca istediğin üniversiteye girerdin. Tekrar bir imtihana girmezdin.”

Oysa tercihini üniversiteden yana kullanmadı annem. Kendine mi güvenmiyordu, yoksa ailesi mi istememişti üniversiteye gitmesini?

“Annem evlenmem taraftarı değildi. Oku diyordu oku! Okumadım. Aptallık ettim!”

Biri mi vardı hayatında?

“Benim hiç flörtüm olmadı, yaşamadım hiç”

O hâlde daha ciddi bir nedeni olmalıydı üniversiteye gitmemesi için.

“Daha sonra kayınpederim olacak Nail amca yani büyükbaban bizimkilerle çok sık görüşürdü. Zaten bir akrabalığımız da vardı. İlla Nezahat’ı Necati’ye alayım derdi. Beni severdi ama babam olmaz derdi. Sonra bari göreyim bakayım şu çocuğa dedim. Babanı gördüm. Olsun dedim. Ben rıza gösterince babam da madem Nezahat istiyor o zaman evlensinler demiş.”

Annem tercihini yapmıştı belli ki. Görücü usulü de olsa Necati’yle izdivaç yapmaya hazırdı. Yakışıklıydı, hele askerî kıyafetiyle daha bir cazipti. Kara Harp Okulu’ndan bir yıl önce mezun olmuştu. 1942 yılında nişanlanırlar. Babam görev gereği İstanbul dışında, farklı yerlerde bulunacağından evlenmeleri zaman alacaktır. Dört yıl nişanlı kalırlar.

“11 Kasım 1946 yılında Kadıköy Evlendirme Dairesinde evlendik. Annemin teyzesinin oğlu Park Otelin müdürüydü. Bize yer ayırtmıştı, bir hafta orada Park Otelde kaldık. Sonra Ankara’ya gittik.” 1946 yılının soğuk bir kış sabahı Bostancı tren istasyonunda ayrılık türküleri çalmaktadır. Annem biricik anne ve babasını terk ediyordur. Sevgili kızları, Tombul Nezahat bundan böyle yanında sadece kocası yakışıklı subay Necati’siyle yeni bir hayata doğru yelken açacaktır. Tren perona yanaştığında söylenecek son sözler de o telaş ve kargaşa arasında kaybolur gider. Ne de çok söylenecek söz vardır aslında. Onları bir daha görememenin endişesini taşırcasına gidiyordur, işte!

“Babam beni ağlayarak bıraktı. Bostancı İstasyonundaydık annem bana sakın ağlama, baban çok kötü olur sonra demişti. Trene bindim ben ağlıyorum, babam ağlıyor. Bu seyahatten sonra ne annemi ne de babamı gördüm. Onları öyle bıraktım, sonra geldiğimde bulamadım. 1946’da Ankara’ya gittim. Önce babamı kaybettim 18 Aralık 1948’de, yetmişine bile gelmemişti babacığım. Sonra da annemi kaybettim, 57 yaşındaydı. Abin 20 Temmuz 1949’da doğdu, annem dört gün sonra 24 Temmuz’da öldü.”

Annem İstanbul’a gelmiştir gelmesine ama on yedi yıl önce ailesini terk ettiği istasyonda yaşananlar hâlâ hafızasında canlıdır, acıtır içini.

* * *

Otobüs, Suadiye’nin merkezine gelmişti. Sola Ayşe Çavuş Sokak’a girmiş, tren köprüsünün altından yukarıya doğru çıkıyordu. Babam, “Hadi kalk iniyoruz” dediğinde otobüs Ayşe Çavuş otobüs durağına gelmişti bile. Suadiye’deydim. Yakacık otobüsü gözden kaybolmuştu. Karşı kaldırıma geçmiş, otobüsün gittiği yöne doğru Aydın Sokak’ın köşesine kadar yürümüştük. Sola döner dönmez sağ çaprazda boş bir arsanın bitiminde ileride iki katlı kırmızı evi fark ettiğimde “Baba, baba işte şu ileride görünen ev bizim evimiz değil mi?” dediğimi şimdi bile hatırlayabiliyorum. Gözlerim yuvalarından fırlayacaktı sanki. Gelmiştik sonunda! Toprak kokuları, ot kokuları arasında ağaçların koca gövdelerini okşayarak evimizin merdivenlerinden çıkıyordum. Verandadaydık.

***

Annemlerin Suadiye’ye ilk geldiklerinde yıl 1937 ya da 1938’dir. Dedem Suadiye’ye isteyerek gelmez, bir rastlantı sonucu burada bulur kendini. Dayısı Osman Sabit Gürbüzer vesile olur buraya gelmelerine. Osman Bey hâkim emeklisidir. Fatih’te oturuyorlarmış. Fatih’teki evleri yangında kül olunca, almış ailesini gelmiş Suadiye’ye. Fatma Kadın Sokak’ta bir köşkte yaşamaya başlamışlar. Dedem Necip Yılmaz, kaymakam o sıralar, Nevşehir Kaymakamı. Emekli olmasına da az bir süre kalmış olmalı. Bir gün Osman Bey arar dedemi, “Buralar çok güzel, fiyatlar da çok uygun, sana buradan bir arsa alacağım, itiraz istemem.” der. Nedense emrivaki yapmış dedeme. Dedem de bir düşüneyim, hesabıma bakayım falan der, ama Osman Bey dinlemez, alır arsayı. Bu arada nasıl olduysa olmuş, dedem İstanbul’a gelme hazırlıkları yaparken bir de Suadiye’den iki katlı bir köşk satın almış. Annemin anlattıklarından çıkarttığım, dedemin aynı zamanda Kadıköy Bahariye’den de bir ev satın aldığı ya da alma hazırlığı içinde olduğu yönünde.

Sonunda emekli bir kaymakam olarak dedem Necip Yılmaz, karısı Kamile Hanım, kızları Menşure ve Nezahat bir de oğlu Ekrem'le birlikte Suadiye'ye gelir. Bir kızı daha vardır, yanında olmayan, Vecihe. Evlidir. Annem ortaokulu yeni bitirmiştir. Ablaları Menşure ve Vecihe, baba bir, anne ayrı. Menşure teyzem ise hiç evlenmemiş, anneannem Kamile Hanımı hiç görmediğimden dolayı, ona anneanne diyordum. Ekrem dayıma gelince annemden bir iki yaş küçüktür.

***

Annemlerin Nevşehir'den Suadiye'ye nasıl geldiklerini çok merak etmişimdir. Anneme göre otobüsle ya da özel arabayla gelmeleri pek mümkün değildi. Tren daha mantıklı gelmişti ikimize de. O zaman Haydarpaşa'da değil, evlerine daha yakın olduğundan Bostancı'da ineceklerdir. Peki! Eve gelmek için hangi araca bineceklerdir? Faytondu herhalde. Ya eşya! Nasıl gelmişti acaba? Orasını ikimiz de karıştırmamıştık zaten. Onları karşılayan birileri olmuş muydu acaba? Eve kadar refakat edecek biri yani. Belki daha önce dedem de gelmiş olabilirdi. Her neyse yine de bir yol gösterici olmalıydı diye düşünmüştü annem. Şimdi biraz akıl yürütmenin vaktiydi.

Faytona bindiklerinde atların nal seslerinden başka ses yoktur etrafta. Fayton önce ağır aksak gider Bostancı sınırlarında. Peki daha sonra, hangi yol takip edilmiş olabilirdi acaba? Hafızayı çok da zorlamamak gerekiyor. Ama buraları iyi bilen biri olarak en uygununun Bostancı Tren İstasyonunun hemen üst tarafında, kuzeye doğru uzanan Vükela Caddesi'ni takip etmeleri ve Emin Ali Paşa Caddesi'ne çıkmış olmaları en mantıklısı gibi geliyor bana. Zira iki caddenin kesiştiği kavşağın hemen sol köşesinde Pembe Köşk vardır o yıllarda. Bağlar bahçeler içinden geçilemeyeceğine göre takip edilecek yol bu olmalı. Faytoncu, Emin Ali Paşa Caddesi'ne çıktıktan sonra sola yani, batı yönüne dönecek, şimdiki hesaba göre yaklaşık bir-bir buçuk kilometre sonra eve ulaşacaklardır. Atlar nasıl da zorlanmıştır bu yolda, kim bilir? Şimdi bile Emin Ali Paşa Caddesi düz bir hat çizmez, inişli çıkışlı bir yoldur. Birazdan Turşucu Deresi'ne doğru bayağı eğimli bir yokuş inilecektir. Beşik sallaması misali inmek kolaydır da, yokuş tırmanmak zordur. Yokuşun bitmesiyle birlikte tek tük ahşap köşkler, kagir evler, tarlalar, bağlar, bahçeler, çiçekler ve ağaçlar arasında yol alırlar. Faytoncu dizginleri çektiğinde kimsenin inesi yoktur. "İşin gerçeği" demişti annem,"hiç içimizden gelmemişti faytondan inmek ve eve girmek." Karşılarında iki katlı bir köşk durmaktadır. Bahçe kapısı yarı açıktır. Çok da albenisi olmayan bir manzarayla karşı karşıyadırlar. Etraf ıssızdır, ne in vardır ortada ne de cin. Ne işleri vardır burada? Yer mi kalmamıştı bu koca İstanbul'da da buralar mesken tutulmuştu.

Evin şekli ve şemaili konusunda annem pek bir şey anlatmamıştı bana. İhtişamlı bir köşk olsaydı söylerdi herhalde. Ama eve dair söyleyeceği başka şeyler de yok değildi. Annemler eve geldiklerinde yaşlı bir kadın karşılar onları. Kadın burada yaşamaktadır da köşkte mi yoksa evin bahçesindeki ayrı bir bölmede mi kalmaktadır anımsayamamıştı. Bildiği şuydu sadece; evin önceki sahiplerinden yadigâr olduğu. Ama kadında bir hâller vardır, sıkıntılıdır. Annem anlatıyor:

"Biz köşkte oturmaya başladık, bu yaşlı kadın evin bir odasında yaşıyordu. Kadınla ne zaman karşılaşsak sürekli evin geçmişinden söz ediyordu. Ama lafı eviriyor çeviriyor ev sahipleri hayattayken hizmetlerinden dolayı evi kendisine vermeyi düşündüklerini ancak ölüp gittiklerinde evin kendisine bağışlandığına dair herhangi bir resmi evrak bırakmadıklarını ama herkesin de bunu bildiğini anlatıp duruyordu. Ancak giderek bir serzeniş hâlini almaya başladı. Serzeniş de yüksek sesle dile getirilen bir yakınma hâline geldi. Annem kadına karşı çok sabırlıydı ama babam kadının sızlanmasından giderek rahatsız olmaya başlamıştı. Babam her keresinde 'Kamile hiç hoşnut değilim bu durumdan. Sanki evi kadının elinden zorla aldık' diyor, biz de kardeşler olarak babama hak veriyorduk ya da verir gözüküyorduk."

Annemin "verir gözüküyorduk" sözcüğüne takılmıştım. Ne demekti şimdi bu? Annem nedenini şöyle açıklamıştı:

"Çünkü sevgili oğlum, yaşlı teyzenin yakınmaları biraz da bize yarayacaktı. Buralar çok ıssız, in cin top oynuyor. Etraf alabildiğine tarla, bağ, bahçe, yol yok. Yağmur yağdı mı vay hâline. Oysa Bahariye'de hayat vardı. Bazen Kadıköy'e iniyorduk, Bahariye'nin hareketli, canlı hâlini görüyor, imreniyorduk. Bizim hoşnutsuzluğumuz bir tarafta, yaşlı kadının bitmez tükenmez dertleri bir tarafta, sonunda babam 'Tamam' dedi 'buradan taşınıyoruz. Ev yapılana kadar Bahariye'ye deki eve taşınıyoruz.' Sevincimi, sevincimizi anlatamam. Gidiyorduk bu Allahın dağından."

Annemden bu hikâyeyi defalarca dinlemiştim ama bana en son anlattığında seksen beş yaşındaydı ve sanki on yedi yaşındaki Nezahat'e geri dönmüştü. Muzip bakışlar yine karşımdaydı. Annemin bu hâllerini çok iyi bilirdim. Olayı şöyle sonlandırmıştı annem: "Babam köşkü satmaya karar verdi. Anneme demiş ki 'Bak Kamile, ne olursa olsun kadına da hak vermiyor değilim, madem bu evde hak iddia ediyor, evi ona satacağım. Eh burada bir arsamız var, oraya da bir ev yaptıracağız. Ne dersin?' deyince annemin cevabı da çok kısa olmuş: 'Sat bey, tabiii. Sevaba girersin.' Babam evi sattı ama ne satış! Kadına cüzi taksitlerle kira öder gibi verdi. Yani neredeyse bağış yapar

gibi elden çıkardı.”

Dedemler Bahariye’deki evlerine taşınırlar. Herkes mutludur. Bu arada dedem satın aldığı bağlık arazinin üzerine evini de yaptırmaya başlar. Emin Ali Paşa Caddesi ile Akkurt Sokak’ın kesiştiği köşede, yaklaşık bin altı yüz metrekarelik arazinin üzerine iki katlı, bahçeli kâgir, dış cephesi uçuk kırmızıya çalan bir ev yaptırır. Bir Rum kalfadır evi yapan; Petro Kalfa.

Pike kokulu odam

Verandadan evin sokak kapısına doğru birkaç adım atıyoruz, babamla. Ev bütün ihtişamıyla karşımda duruyor. Yaklaşık yedi yılımı geçireceğim Suadiye’deki evimle tanışma vaktim gelmişti. Dış kapının önündeydik. Babamın zile basmasıyla birlikte yukarıdan aşağıya doğru aceleci birinin ayak sesleri, kapının açılması, annemin nefesi, sarılışı, yüzümde hissettiğim ıslaklık, her şey birden oluvermişti. Annemin kollarında o kadar huzurluydum ki, bırakmak gelmemişti içimden. Babam arkada, ben annemle sarmaş dolaş merdivenleri çıkıyorduk ki aşağıdan bir ses; “Hoş geldin küçük bey” dedi. Ermeni kiracılarımızdan madamın sesiydi bu. Kapıdan içeri girdik. Annemin kollarından sıyrıldım. Birkaç adım attım. Hol evin merkezi gibiydi. Ortada yuvarlak bir masa duruyordu. Tam karşıma gelen odanın balkon kapısı açıktı. İçeri giren güneş ışıkları gözlerimi kamaştırdı. Yemek odası olduğunu söyledi annem. Güneşin sıcaklığı beni gevşetmişti. Babamın “Hadi oğlum durma orada öyle gez evini!” demesiyle sola yöneldim; kuzeye bakan odaya doğru. Kapının önüne geldiğimde “Ne büyük bir oda dedim içimden. Odanın ortasına kadar yürüdüm. İçeride bir koku var, ne kokusu olduğunu anlayamadım, ama insanı rahatlatan bir kokuydu bu. Karşıma gelen pencerenin hemen sağında duvara bitişik bir yatak duruyordu. Yatağın üzerine serili bembeyaz, sakız gibi bir örtü gördüm. Yıllar geçmesine rağmen hâlâ gözümün önündedir örtünün beyazlığı. Örtü diyorum oysa onun da bir adı varmış; pikeymiş meğer. Odanın içinde iki kapı daha olduğunu fark ettim. Meraklandım. Önce adımlarımı sağımdaki kapıya doğru hızlandırıyorum. Kapı yarı açık vaziyetteydi. Başımı uzattım. Annemle babam gülümseyerek bana bakıyordu. Annem; orası bizim yatak odamız dedi. Garip! Oda içinde oda. Peki, diğer kapı? Banyoya açılıyormuş. “Banyonun bir kapısı daha var” dedi annem. Şaşırmış bir yüz ifadesiyle bir anneme bir babama baktım. Kapı mutfaktaymış. Annem gülümsemeye devam ediyor “Bu oda da senin odan, canım” dedi. Nasıl yani? Şimdi bu oda benim mi yani! Geniş, aydınlık ve mis gibi kokan bu oda!

Suadiye! Havası, toprağı, suyu güzel... Sokakları, arsaları; koş koşabildiğin kadar, tüket tüketebildiğin kadar eneıjini... Yazı bir başka, kışı bir başka. Bahçeli bir ev; dört bir yanında ağaçlar; erik, ceviz, dut, iğde, zeytin, incir, kiraz, çağla, çam, manolya, akasya, at kestanesi, kavak... Bir bağ var ki... İki de kocaman balkon. Karşıda inci gibi dizilmiş Prens Adaları; Kınalı, Burgaz, Heybeliada ve Büyükada... Suadiye kıyıları... Çevreye dağılmış bahçe içinde kâgir evler, köşkler ve özensiz tahta yapılar... Bir çocuk başka ne isteyebilir ki!

Abim de böyle demişti. O yıllar Eskişehir'de Maarif Kolejinde okuyordu. Mezun olana kadar Suadiye'nin tüm mevsimlerini yaşamasa da yazları birlikteydik. Suadiye'deki eve gelişini unutamıyor. "Tam filmlerdeki gibiydi. Tren Bostancı istasyonuna yaklaşıyor. Seni karşılıyorlar. Faytona biniyorsun. Tıkır tıkır Suadiye'ye geliyorsun. O güne kadar hiç kalmadığın bir ev, bahçe içinde. Çok güzel bir ev. Beni çok etkilemişti. Eve gelişim, evi görüşüm. Çok güzeldi."

Suadiye, Suadiye Olana Kadar

Kimi kaynaklar 1700'lü yıllarda Kadıköy yakasının doğusunda yer alan Göztepe ile Bostancı arasında kaçakçı ve hırsızların kol gezdiğini yazar. Bostancı erleri bu soysuzlarla çok uğraşmışlar; sahile yakın çorak arazilerde, taşlı tarlalarda, bağlarda, bahçelerde onları yakalamak için sürekli pusu kurarlarmış. O dönemler, Suadiye de bu "iblislerin" mekân tuttuğu yerlerden biriymiş. Lafın kısası burası yerleşme dışı, gelişmemiş bir semtmiş. Peki ya, diğer semtlerde mesela Göztepe, Caddebostan, Erenköy ya da Kozyatağı, Bostancı'da durum nasılmış denirse, onu da Üstat Sermet Muhtar Alus'tan dinleyelim derim o zaman:

"O zaman Caddebostan'da kupkuru bir iskele ile salaş bir deniz hamamı dikilip durur. Gazino mazino, plaj milaj ne gezer... Göztepe'den Erenköyü'ne giderken hat boyunda epeyce belli başlı köşk göze çarpardı. Şimdiki Erenköy Lisesinin yerinde, esbak sahibi ve 'Defter-i Muktasid' müellifi Süleyman Sudi Bey, Doktor Ömer Paşa, damadı Mustafa Paşa, muhasebattaki Sadettin Paşa, nafıa nazırı Zihni Paşa köşkleri... O zamanki Erenköy istasyonu güzergâhında evkaf nazın Galip Paşa, Zühtü Bey, maliye muhasebecisi Ziya Bey, beytülmal (millet hâzinesi) müdiri Hüsnü Efendi, şarapçı Ekerlin, Kari Herter'in bağları. Kozyatağı'nda defterdar, Emin Ali Bey (röntgenci Subhi Neşet Bey'in büyük pederi), maliye serveznedarı Malik Bey, maliye nazırı Reşad Paşa, daha uzaklarda Alasonya kumandanı Etem Paşa, Yenişehirliler, şarapçı Tomson. Bostancı'da donanma mütehassısı ehl-i keyf ve zevk Sadi Bey, İstanbul'a ilk hava tulumbası getirmiş olan zattır. Anadolu şimendiferleri direktörü Hügnen de Löbon'da şampanyasını bitirir bitirmez Galat muşuna (ferasine) rakip olur, soluğu köşkünde alırdı"

Üstat gayet iyi özetlemiş de neden Suadiye'den söz etmemiş derseniz eğer onu da şöyle açıklıyor:

"O tarihlerde Suadiye'nin ne ismi var, ne cismi. Gözün aldığı kadar bak. Allahın kırı, ecnebiler top oynuyor."

Bu kadar işte!

Suadiye Domuzdamı

Sermet Muhtar Alus'un aktardıkları gerçekten ilgiye değer şeyler.

Üstadın eski İstanbul manzaralarına dair yazdıkları içinde Suadiye'ye dair başka bilgi yok mudur? Vardır elbet. Ama Üstat bu sefer dananın kuyruğunu kopartır cinsinden kaleme alır Suadiye'yi. Bakalım:

"Bağdat Caddesi denilen şimdiki asfalt yolun hâli de allahlıktı. Caddenin fecaatine öküz arabaları bile tahammül edemez, sapacak kestirme yol arardı. Güzergâh yukarı doğru biraz daha takip edilince, şimdi Şaşkınbakkal denilen, hâlbuki o zamanki ismi Bolderos olan ağaçlıklı mahalle ayak basılırdı. Burası, yerli Hristiyanların göz bebeği bir yerdi. Ağaçların altındaki kuytu kahvede laterna sesi eksik olmaz, beş kişi bir araya toplanınca kasap oyunu da nihayet bulmazdı.

Suadiye civarına Domuzdamı denildiği iyice hatırımdadır.

Vaktiyle burada cins-i hınzır (domuz cinsi), kesretle (çok) üretilir ve yağlı olduklarından, Galata'da, Domuz Sokağı'ndaki kasaplar, en evvel buraya başvurularmış. Havali o zaman, aksa-yi bait (uygarlıktan uzak) ve eski tabiirle, arazi-i vasia (geniş arazi). Ne in vardı ne cin! Ne hayvan geçerdi, ne kervan! Hala yerinde duran ebenin köşkü dedikleri bina göze çarpar. Gazeteci Mihran çatanasıyla gelip gider.

Şimendifer direktörü Hügnen'in malikânesi ise daha meydanlarda yok. Sadi Bey'in meşhur alim ve dillere destan donanma geceleri müstesna, bu caniplere gerek yayan gerek araba ile ayak basılmaz, baharlarda avcılar dolaşır, Tanrı'nın günü tütün kaçakçılarıyla mekik dokurdu..."

Ancak Alus'un sözünü ettiği dönemlerden önce yani, 19. yüzyılın sonlarında Avrupa yakasıyla Anadolu yakası sosyal ve ekonomik olarak kaynaşmaya başlamıştı zaten. Ve elbet kaynaşma Suadiye'yi de etkileyecekti. Ama ne zaman?

Vapur gelir dumanı tüte tüte

1850'li ve 1870'li yıllar İstanbul ile Anadolu yakasını birbirine yakınlaştıran bir diğer ifadeyle "Kıtaların" birbirini tanıma, anlama ve kaynaşma yıllarıdır. On dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısına denk düşen bu farklı zaman diliminde iki ulaşım ağı yani vapur ve demiryolu taşımacılığı sanki bir ışık kaynağı gibi İstanbul halkının üzerine düşer. İlk ışık denizden gelir. Ama önce bir şirket kurulmalıdır. Tanzimat hareketinin önde gelen kişisi ve beş kez sadrazamlık yapmış olan Mustafa Reşit Paşa'yı iki Osmanlı münevveri ziyaret eder. Biri Sadaret müsteşarı ve sonra sadrazam olan Keçecizade Fuat Paşa, diğeri ise Cevdet Paşa'dır. Marmara'nın ve Boğazın mavi sularında seyredecek bir ulaşım hizmeti için şirket kurulmasını "akıllı uslu" bir biçimde anlatan bu iki kafadar Mustafa Reşit Paşa'yı ikna ederler.

Dönemin padişahı Abdülmecit'in (1839-1861) emriyle Mustafa Reşit Paşa Şirket-i Hayriye'nin kurulmasına dair 24 Rebi-ülevvel 1267 (15 Ocak 1851) tarihinde bir ferman çıkarır. Şirket-i Hayriye'nin kuruluşuna ilişkin olarak yayınlanan mazbatanın ardından şirketin yasal kuruluşu padişahın iradesi ile tamamlanır. Bir sureti Takvim-i Vakayi'nin 17 Ocak 1851 tarihli sayısında da yayınlanır. Böylece Şirket-i Hayriye resmen kurulur. Boğaziçi deniz seferleriyle canlanır. Boğaziçi'nde iskeleler kurulur. İnsanlar kıyılarda, çayhanelerde, konaklardadır artık. İstanbul halkı Üsküdar ve Boğaziçi'ne taşınır. Yaz kış oturmalar başlar. Merkezle yani İstanbul'la bağ giderek sıklaşınca Anadolu Yakası da göç almalara başlar; nüfus giderek artar, elbet konut sayısı da çoğalır.

Tren gelir hoş gelir

Vapur seferlerinin ardından 1870'li yıllara gelindiğinde deniz ulaşımına kardeş yeni bir ulaşım yani trenle seyahat gündemdedir artık. Osmanlı hükümeti daha önce Almanların sorumluluğunda Rumeli'de bir demiryolu hattı kurmuştur. Şimdi de Bağdat'a kadar uzanacak bir demiryolu hattının döşenmesi için çalışmaları başlatır. Ancak bu sefer adımları biraz daha dikkatli atacaktır. Zira Padişah Abdülaziz (1861-1876), Rumeli demiryollarını yapan Almanlardan memnun kalmamıştır. İstanbul-Bağdat hattını bu kez devlet eliyle yapmaya karar verir. Keşif çalışmaları hemen başlar. Taslaklar, projeler, anlaşmalar derken işler "rayına" oturur. Yapılan ilk keşifte güzergâh 75 km olarak belirlenir fakat yapılan bazı teknik hatalar, eksik hesaplar derken hattın uzunluğu 90 km'ye çıkartılır.

Banliyö trenlerinin son durağı Pendik istasyonu olacaktır. Ancak Haydarpaşa-Pendik arasına yapılacak tren istasyonları arasında Erenköy ve Suadiye istasyonları yoktur. Haydarpaşa ile İzmit arasındaki demiryolu güzergâhı Pendik'e kadar tek hat olarak inşa edilmeye başlanır. Haydarpaşa tarafından 4 Ağustos 1871'de, İzmit'ten de 7 Ağustos 1871'de ilk kazma sesleri gelir. 1873 yılına gelindiğinde de kazmalar yerini kurdeleye bırakır. Tren seferleri başlar. Bu arada Haydarpaşa Garı'nın atası da diyebileceğimiz bir istasyon binası da Haydarpaşa Çayırı'nda inşa edilir.

Mevcut demiryolu hattı geçtiği yerlere canlılık getirmekte gecikmez. Haydarpaşa'dan hareketle tren yolu üzerinde kurulan istasyon ve durakların çevresinde Kızıltoprak, Kalamış, Fenerbahçe, Feneryolu olmak üzere Göztepe, Erenköy, Bostancı ve Pendik'te de göreceli bir kıpırdanma başlar. Oysaki bu kıpırtılar Suadiye'ye yarar getirmez. Açılan Haydarpaşa-İzmit tren yolu hattı Erenköy'e vardığında Telli

Kavak kesiminden geniş bir yay çizerek Bostancı'ya uzanır.

Aradan on beş yıl geçer. İzmit'e kadar gelen ve devamı getirilemeyen demiryolu hattının uzatılması çalışmalarına başlanır. 1880 yılında İngilizlerle yirmi yıllık bir kira sözleşmesi yapılır ama uzun sürmez. Devreye Almanlar girecektir. Osmanlı Devleti, dönemin siyasi ve ekonomik durumlarına bağlı olarak 4 Ekim 1888 tarihinde Prusyalı Banker Alfred Kaulla ile bir anlaşma yapar ve imtiyaz hakkını Alman sermayesine verir. Böylece demiryolu inşaatlannda İngilizler, Osmanlı İmparatorluğu için bir alternatif olmaktan çıkar. 99 yıllığına İzmit demiryolunun işletmesini alan Almanlarla anlaşma yapılır. Metinde yer alan "Mevcut hatların elden geçirilmesi" maddesi Suadiye'nin "makûs" talihine son verecek bir kurtarıcı gibidir âdeta. 24 Mart 1889 tarihinde kurulan Anadolu-Osmanlı Demiryolu Şirketi Haydarpaşa-Ankara hattının inşaat ve işletme hakkını alarak 1892 yılında demiryolunu Ankara'ya kadar uzatır.

"Allahın Kırı" Suadiye şekilleniyor

Almanlarla yapılan anlaşmada yer alan mevcut hatların elden geçirilmesi maddesi Suadiye açısından çok önemlidir. "Anadolu Osmanlı Demiryolu Şirketi" mevcut hattı elden geçirirken yolu da kısaltır. Böylece günümüzde kullanılan raylar ortaya çıkar. Şimdi gelişme sırası Suadiye'dedir artık. Suadiye şekillenmeye başlayacaktır. Abdülhamid döneminde Haydarpaşa'dan Hicaz'a uzanan ve yeniden düzenlenen Haydarpaşa-Pendik tren yolu Suadiye'nin ortasından geçerken Suadiye'yi kuzey-güney ekseni doğrultusunda ikiye ayırır. Tren yolunun üst tarafı yani kuzeyi kara tarafını, alt tarafı da sahil şeridini belirler.

Sınırları ortaya çıkan Suadiye bir de durağa sahip olur. Durağın tam olarak hangi yılda yapıldığı bilinmemektedir. Haydarpaşa-Pendik demiryolu güzergâhı, 1909 ve 1912-13 tarihli haritalarda gösterilmekte, Kızıltoprak, Feneryolu-Fenerbahçe, Göztepe, Bostancı, Maltepe, Kartal ve Pendik istasyonları izlenebilmekte ancak Suadiye haritada gösterilmemektedir. Buna karşın TCDD 1. Bölge Müdürlüğünden elde edilen emlak beyannamesi kayıtlarına göre istasyonun yapım tarihi 1910'dur. Her ne kadar hala geniş otlaklara, çorak ve kayalık arazilere sahip olsa da ve hatta yabanıl hayvanların gezinti alanı olsa da Suadiye'de bir şeyler çatırdamaya başlamaktadır. Böyle bir tablonun içine bir de cami kondurulur aynı tarihlerde. Müezzin okurken ezanı vardır elbet onu duyacak bir âdem evladı. Maliye Nazırı Ahmet Reşad Paşa durağa yakın bir cami yaptırır, köşkler yapılmaya başlanır, okul için araziler bağışlanır ve bir süre

sonra Suadiye Tesisleri yapılır işte o zaman Suadiye giderek kimliğine kavuşmaya başlar. “Allahın Kırı Suadiye” kısa sürede öyle bir yer olacaktır ki, görenin aklına düştüğü, gelip de gitmekte zorlandığı, havasıyla, suyuyla, farklı bir mekan ve yaşam alanı haline dönüşecektir. Ama yine de biraz daha zamana ihtiyaç vardır.

Saraydan Uzak Yeni Kurulan Hayatlar

Demiryolu hattına getirilen iyileştirmeler ve yeni yatırımlar, ilkinde olduğu gibi, köyler arası bağlantının ve bütünleşmenin hızlanmasına olanak sağlamıştır. Kadıköy’den güneydoğuya bir şerit halinde sıralanan Kızıltoprak, Kalamış, Feneryolu, Fenerbahçe, Göztepe ve Erenköy’ün bağ ve bahçeleri üzerine köşkler yapılmaya başlanır. Konaklarda güvenli ve huzurlu bir hayat kurulmaktadır. İstanbul’un karmaşasından uzaklaşılmıştır ama dikkate değer olan saraydan ve onun paranoyasından uzak bir hayatın huzurudur bu bir anlamda. Dönemin politik durumuna koşut özellikle 1890’lardan sonra II. Abdülhamid’in jurnal kadrosu kimi paşaları nazırları, mabeyincileri, üst yöneticileri velhasıl sarayın bazı ileri gelen zevatlarını rahatsız ettiği gibi kadın sultanları da huzursuz etmekteydi. Köşkler genellikle sahilden uzak, Bağdat Caddesi’nin üst taraflarına yapılmaya başlanır. Buralar sessizdir, sakindir, havası temizdir, suyu da leziz ve boldur. Ancak en önemlisi sivrisinek yoktur. Reşat Ekrem Koçu Cumhuriyet devrine kadar sivrisinek afetinden söz ederken şunları aktanr: “Erenköyü ve etrafında geceleri cibinliksiz yatılamazdı; bu zâlim haşere sürülerle saldırır, bilhassa çocukların nâzik derili vücudlarında âdeta yaralar açardı, dalanan göz kapakları kapanırdı. Akşam yemeklerini çadır gibi büyük cibinlikler içinde yiyen aileler pek çokdu.” Geniş araziler üzerine bahçeli Batı üslubunda büyük köşkler yapılır. Kimi köşklerin tasarımları için ünlü mimarlar devreye sokulur. “Örneğin Raimondo D’Aronco, Feneryolu’nda Mehmed Sadık Efendi Konağı (1904), Erenköy’de Cemil Bey Konağı (1904), Erenköy’de Cemil Bey için yeni bir konak (1905), Fenerbahçe’de Botter Evi (1906) gibi yapıları tasarlamıştır.” Köşklerin imar edilmesiyle birlikte özellikle istasyon yakınlarında camiler, okullar ve bazı kamu binaları inşa edilmeye başlanır. Suadiye’deki köşkler nicelik olarak komşu semtler kadar olmasa da yine de seçkin köşklerdir.

Örneğin Suadiye Mücahit Sokak ile Pembegül Sokak arasında bulunan Reşid Paşa Köşkü bunlardan biridir. Reşid Paşa, İstanbul Şehremini Rıdvan Paşa’nın erkek kardeşidir. II. Abdülhamid’in paşalarından Reşid Paşa’nın köşkü ek yapılarıyla birlikte dillere destan bir köşk olarak bilinirmiş. Ahırlar ve çeşitli hizmet binaları bulunuyormuş. Köşkün içinde atla dolaşılacak kadar büyük bir arazisi varmış. O

yıllarda Pembegül Sokak daha ortada yokken, yolun bulunduğu yerde sık ağaçlarla kaplı Arnavut kaldırımı döşeli bir de at yolu varmış. Köşk daha sonra Beyaz Rusların işlettiği bir pansiyon hâline geliyor. Hayri Baykal pansiyonu çok iyi hatırlayanlardan: "Babam Gündüz Baykal'ın Bağdat Caddesi üzerinde, günümüzde Şen Durak otobüs durağının tam karşısına gelen Mücahit Sokak'ın hemen başında bir bakkal dükkânı vardı. Köşke çok yakındı. Ben on yaşında falandım yani 1940'lı yılların başları. Burada köşk yoktu, Beyaz Ruslar burayı pansiyon olarak işletiyordu. Çoğunlukla yurt dışından, İstanbul dışından gelenlerle dolup taşardı. Büyük bir bahçesi vardı ve duvarları çok yüksekti. Yol da yoktu. Pembegül sokak sonra açıldı, sahile kadar araziydi. Zamanla parsellendi"

Reşit Paşa Köşkü'ne komşu ve Anadolu yakasının önemli yapıları arasında yer alan bir köşk daha vardır. Sahibi İngiliz Konsolosluğunda çalışan Tony Tucker adında bir İngiliz'dir. Koruluk bir alandadır ve sahile çok yakındır. Hayri Baykal bu köşkü de iyi biliyor:

"Köşk Tony adında birinindi. İki kızı bir de oğlu vardı. Batı mimari üslubunda yapılmış çok güzel bahçesi olan beyaz bir köşktü. Bizim bakkalın devamlı müşterisiydi. Çok güzel Türkçe konuşurdu. Yani Türkleşmişlerdi. Sahilden denize girerlerdi. Iraklı Kraliyet ailesine mensup paşalardan birisi satın aldı. Sonra ifraz oldu. Ersoy'a verdiler."

Hayri Bey, sözünü ettiği paşanın adını hatırlayamamıştı. Kimi kayrıak eserde Fettah ailesi diye geçer. Köşk sonunda yıkılır. Yerine 1970'li yıllarda üç dört katlı apartmanlardan oluşan Ersoy Sitesi inşa edilir. Bağdat Caddesi üzerinde Suadiye merkeze çok yakın Mücahit Sokak'tan denize doğru inildiğinde karşınıza gelen Ersoy Sitesi'nden sahile inen dar bir yol vardır. Çetin Emeç Caddesi'ne (Bedrettin Dalan'ın yaptırttığı sahil yolu) çıkar bu yol. Sahilde arkanızı denize verirseniz, site alanında size doğru eğilen asırlık ağaçların (çoğu çamdır) gülücükler gönderdiğini fark edebilirsiniz.

Aynı yıllarda inşa edilen bir diğer köşk Sultan Abdülhamid döneminin (1876-1909) saray memurlarından Mabeyinci Sadi Bey'in Köşkü'dür. Arazisi çok genişmiş. Bağdat Caddesi üzerinden denize doğru inen iki tarafı ağaçlıklı bir yolla bağlantı kuran köşk Suadiye ile Bostancı koylarını birbirinden ayıran burnun üzerindeymiş. Bir tarafı Bağdat Caddesi'yle diğer tarafı denizle sınırlı olan bu ahşap köşkün bahçesinde hizmet binaları, bir limonluk (sera), meyve ve sebze bahçeleri varmış. Ayrıca deniz tarafında yani burun üzerinde tek katlı bahçesinde fıskiyeli havuzu olan kagir bir müştemilat da bulunuyormuş. Köşk, Sadi Bey Korusu olarak da anıları büyük bir koruluk içindeymiş. Köşk bu hâliyle II. Abdülhamid döneminde her

sene 19 Ağustos'ta yapılan cülus şenliklerine de ev sahipliği yapmış. Padişahın tahta çıkışı yani cülus tarihi aynı zamanda Osmanlı'nın tek resmi bayramı olduğundan, uğurlu yıldönümü de denen cülus kutlamalarında düzenlenen törenler tam bir şenlik havasında yapılır, donanma geceleri düzenlenirmiş.

Sadi Bey'in köşkünde yapıları donanma gecelerini şöyle anlatıyor: "Şimdilerde salonlarının lüksünden, danslı çaylarının mükemmeliyetinden, kokteyllerinin nefasetinden, davetlilerinin müntehaplığmdan (seçkinliğinden) bahsettiren Şişlili, Nişantaşılı, Maçka-lı zatlar âyarında o zamanın da meşhur donanmacıları vardı. Bunların içinde en kıdemlisi ve en başta geleni Sadi Bey'dir.

Sadi Bey Nafia'da müsteşar mı, mektupçu mu, her ne hâl ise bir şeydi. Rüzgârla dönen pervaneli tulumbayı İstanbul'a ilk getiren odur.

Bostancı'daki köşkünde yaptığı donanmalar hakikaten nazarrüba olurdu (göz alırdı). Köşkün sahilde olması, güzel ağaçlar, muntazam tarhlar arasında bulunması da işe ayrı bir zevk ve letafet veriyordu.

Çamlar, kısa ağaçlar, çimenler rengârenk fanuslarla süslenir, renkli, nefis dekorasyonlar yapılır, "Padişahım çok yaşa" yazısı bile, ağaçlar arasındaki tellere muallâk (asılmış) kandillerle kûfi tarzda yazılırdı. Servet-i Fünun'un eski nüshalarında resimleri vardır. Bir tarafta alafranga orkestra, öbür tarafta incesaz takımı. Züvvara (konuklara) türlü türlü ikram: Dondurma, pasta, buzlu şerbet, limonata, kalıp sigaralar, bilâfasıla atılan fışenklerle tabesabah icra-yı şehrayin (sabaha kadar şenlik etme)..."

Sadi Bey Köşkü'nün korusu sonraki yıllarda Mustafa Güler'in Suadiye Plajı tesislerine de komşu olacaktır. Çoğu köşkler gibi Sadi Bey Köşkü de bir gün alevler içinde yanıp kül olur. Sadi Paşa Korusu'ndan da geriye yine emektar ağaçlar kalır, Allahtan! Yine Gündüz Baykal'ın oğlu Hayri Bey'e kulak verelim:

"Sadi Bey'in köşkü ahşap yapı değildi. Barok mimariye göre yapılmış bir evdi. Caddebostan'da bir köşk var, mimarisi ona benzerdi (Sultan Hamit'in mabeyincilerinden Ragıp Sarıca Paşa'nın Caddebostan'da kendi köşküne yakın kızı Tevhide Hanım için yaptırttığı köşkten bahsediyor). Bakkal dükkânında babama yardım ettiğimden çevredeki her yere giderdim. Selvili Sokak'la Çınarlı Sokak arasında kalan koru parkın aşağısındaydı. Onlar da bizim müşterimizdi. 1950'lerde denize oradan girerdim. Denizi harikaydı. Kumluktu. Biz plajı tercih etmezdik. Sözünü ettiğim koruluk alan denize kadar bomboştu. Hiç ev yoktu."

Bağdat Caddesi üzerinde bugüne kadar elli sekiz köşk yok olmuş. Suadiye ve çevresinde ayakta kalan ya da direnen birkaç köşk görmek mümkün. Mesela direnenlerden bir tanesi Bostancı Çatalçeşme'deki Tahsin Coşkan Köşkü'dür. Ağaçlar arasında yıkık dökük vaziyette öyle durmaktadır, ilk sahibi Beşiktaş'taki Yıldız Sarayı'nın kumandanı Cavit Paşa'dır. 1935'ten sonra Atatürk'ün Çiftlik Müdürü ve dönemin Ziraat Bakanı olan Tahsin Coşkan'ın mülkiyetine geçmiştir. Atatürk'ün de zaman zaman ziyaret ettiği köşkün, günümüzde hemen önünde tarihi bir çeşme, Çatalçeşme bulunmaktadır. Üç oluklu çeşmenin üzerindeki esas kitabesine göre H. 957 (1550)'de yapıldığı anlaşılmaktadır. Çeşme yol düzenleme çalışmaları esnasında birkaç kez yer değiştirmiş, sonunda Tahsin Coşkan Köşkü'nün hemen önüne konmuştur. Halen buradadır.

Bağdat Caddesi üzerinde yıkılmayan ender köşklerden biri de Mehmet Küçük Deveci Bey Köşkü'dür. Şu anda Suadiye merkezinde bulunan Vakko mağazası bu köşkte hizmet vermektedir.

Ayakta olmayan köşklerden Dr. İhsan Sami Garan'ın Köşkü, Mehmet Küçük Deveci Bey Köşkü'nün hemen yanında bulunuyormuş. Garan, Atatürk'ün son dönem doktorlarındandır. Bir gün gittiği Florya'daki köşkünde Atatürk'e köşkün çok güzel olduğunu söyler. Atatürk de "Aynısı sana yaptırsınlar." der. Bunun üzerine Florya Köşkü'nü yapan Mimar Prof. Seyfi Arkan, 1937'de iki buçuk katlı kâgir bir köşk yapar Dr. Garan'a. Köşk 10 Ağustos 1967 tarihinde yıkılır. Şimdi yerinde Garan Apartmanı bulunmaktadır.

Mehmet Küçük Deveci Bey Köşkü'nden Şaşkınbakkal'a doğru giderken aynı sırada solda bir köşk daha vardır; Yağcıların Köşkü diye bilinen üç katlı büyük bir köşktür. Geriye hiçbir iz kalmamıştır. İz benim anılarımdadır. Bu köşkte babamın amca çocukları kalıyordu. Talat Altunç eşi ve aynı zamanda kuzeni olan Sevim Altunç, Sevim ablanın (ben abla diyorum, kocasına da abi derdim) erkek kardeşi Hayri Altunç ile eşi Türkan. Bir de Sevim Abla ve Hayri Amca'nın anneleri Fikriye Altunç. Küçükken ailemle birlikte bayram ziyaretine giderdik. Bütün kuzenler bir araya gelir, yenir içilir şarkılar söylenirdi. Suadiye'ye taşındıktan sonra bu güzelim geceler bizde de devam edecekti. Babam kuzenlerini toplar, kahkahalar arasında gece dumanlanmaya, kafalar öne düşmeye başladığında birden şarkılar patlardı sofranın ortasına. Kadınlar hafif müstehzi erkekler çakır keyiften de öte, bağırırlardı geçmişine, iktidarına... Ve birden babamın kadife sesi çınlardı sofrada:

Uzun yıllar bekledim

Hakikat oldu rüyam

Koklamaya kıyamam

Benim güzel Manolyam...

Babamın kuzenleri köşke yerleşmeden önce Kadıköy, Altıyol ağzına yakın, Yeldeğirmeni'nde büyük amcam yani Sevim ablanın babası Sait Bey'in üç katlı evinde yaşıyorlarmış. Sait Bey büyük babamın ikizidir. Aile yani bizler aslen Antalya Aksekili'yiz. Büyük babam Nail Bey'in bir de Şakir adında erkek kardeşi vardır. 1900'lü yılların başında üç erkek kardeş Antalya'dan İstanbul'a gelir. İki de kız kardeşleri vardır, Pakize ve Naciye adında. Onlar Akseki'de kalırlar. Büyük babam Nail Bey ile Şakir Bey (Talat Amca'nın babası) polis olur, Sait Bey ise sanat okuluna gider, ayakkabı sayacısı olur. Sevim abla: "Babam Kadıköy'ün en namlı ayakkabıcısıydı" diyor ve devam ediyor "Dükkânı Söğütlüçeşme İstasyonuna giden yolun üzerindeydi. Babam bayram öncesi önce amcanın (Siyami) ve babanın ayakkabılarını yapar sonra da sabaha kadar bizim yani kendi çocuklarının ayakkabılarını yapardı." Sevim abla, Şakir Bey'in yani amcasının oğlu Talat'la 1949 yılında evlenir. Talat Altunç baba mesleğini yani polisliği seçmiştir. 1951 yılında, Babür adında bir erkek çocukları olur. Babür üç aylıkken susuz kalır. Suadiye'nin tanınan doktoru ve aynı zamanda akrabaları Dr. Bedri (Gürbüzer) Suadiye'de bir yazlık tutmalarını önerir. Suadiye havadardır, güzeldir, etraf bağdır, bahçedir. Babür'ün sağlığı için çok uygun bir sayfiye yeridir. Ulaşım sorunu da yoktur. Tramvay Bağdat Caddesi'nden geçmektedir, az yukarıda da tren istasyonu vardır. İkna olurlar. Bütün aile Suadiye'deki Yağcılar Köşkü'ne gelir. Bütün yazı geçirecekleri tek göz odaya yerleşirler. Ancak geliş o geliştir. Bir daha geri dönmezler. Köşk çok büyüktür ama her iki aile köşkün sadece küçük bir bölümünde yaşarlar. Sevim abla terzidir. Kısa sürede müşterisi de olur. Para da kazanır ama bütün evin yükü onun üzerindedir.

1959 yılında ikinci çocukları Bahadır dünyaya gelir. Çocuklar büyümektedir ama sorunlarla birlikte. Biraz parası olmuştur. 1960'lı yılların başlarında Emlak Bankası ev sahibi olmak isteyenlere ev kredisi vermektedir; ama bir yıl boyunca bankaya para konulmalıdır. Sevim abla kocasından habersiz yatırır parasını bankaya. Aradan bir yıl geçer. Kredi hazırdır. Kocasına açar ev konusunu. Kıyamet kopar tabii. Eldeki para yetmezse nasıl ödenecektir. Zaten ancak geçinmektedirler. Ama ok yaydan çıkmıştır bir kere. Kabullenir ama bir şartı vardır Talat amca'nın; çocuklarını sünnet ettirdikleri Dağ Kulübün olduğu yerde bir inşaat başlamaktadır. Buradan olursa kabuldür, yoksa vazgeçilecektir bu sevdadan. Apartmanı müteahhit

Haydar Ersoy yapmaktadır. Laf lafı açar Ersoy'la hemşeri çıkarlar, Antalya'nın Aksekili ilçesinden yani. Ersoy yine de kolay vermez daireyi. Sorup soruşturur çevreye, esnafa. Öğrenir ki o kız (Sevim abla) iğneyle kuyu kazmaktadır. Ersoy der ki; "Yenge seni çok methettiler, sana vereceğim bu daireyi." 1964 yılında 40 lira peşinle 52 liraya alırlar.

Çamlıdağ Apartmanı şu anda Suadiye Movieplex'in hemen yanındadır. Sevim abla seksen yıllık ömrünün yarısını Suadiye Plaj Yolu üzerindeki bu apartmanda geçirmeye devam ediyor. Kocası Talat Altunç'u 1980'lerde yitirir. "Allah daha büyük bir acı vermesin ben yaşarken" der ama büyük oğlu Babür de bir yıldız gibi kayıverir bu dünyadan. Canından bir parça kopmuştur, acısı çok büyüktür. Geride kalan küçük oğlu Bahadırla tutunmaya çalışır yaşama. Demiş ki Nâzım Hikmet şiirlerinden birinde "İhtiyarlıkta aklına insanın, tatlı anıları gelmeli yalnız..." Alın yazısı mı, mukadderat mı, ezeli takdir mi ne derseniz deyin Azrail can almaya devam eder. Bahadır da kayar avucundan. "Ama" der Sevim abla "hayatımın en güzel günlerini geçirdiğimiz bu ev, bu mahalle, bu sokaklar hâlâ varlar. Havasını soluyorum; şu çiçekleri görüyor musun? Bunların biri Bahabür diğeri de Bahadır. Güne başlarken çıkıyorum balkona hem suluyor hem konuşuyorum onlarla." Anılar denizinde boğulmamak mümkün değil. Gözlerine bakıyorum. İçi gülüyordu ama "sıcak koyu bir karanlık içinde"ydi sanki...

Bostancı sınırları içinde, geniş bir arazi üzerinde hâlâ ayakta kalan ama bakımsızlıktan giderek eriyen büyük bir köşk daha vardır. Görmüşlüğüm var ama gitmişliğim yoktur bu köşkü. Görmüşlüğüm de denizdendi. Sadece deniz mevsiminde değil havalar iyi olduğu sürece sandalla gezinti yapmak en büyük zevklerimiz arasındaydı. Sandalın yönünü Bostancı'ya çevirir çekerdik kürekleri mendireğe kadar. "Bugün nereye gittiniz?" dendiğinde "Madam Tamara'ya kadar gittik." derdik. Çok sonraları öğrenecektim ki Madam Tamara'nın oturduğu köşk meğerse üç yüz elli yıl cizvit rahiplerine ait bir manastırmış. Aynı arazi üzerinde bir başka köşk daha vardır: Edourd Huguenin Köşkü. Huguenin 1890'da Bağdat Demiryolları Direktör Muavini olarak İstanbul'a geliyormuş. Haydarpaşa Gar Binasının hizmete açılmasıyla (1906-1908) birlikte 1908'de garın ilk direktörü olmuş. Cizvit rahipleri manastırı terk ettikten sonra bir süre kendi haline bırakılmış. Daha sonra manastır ve arazi bir Ermeni'nin mülkiyetine geçmiş. Huguenin daha Haydarpaşa Gan direktörlüğüne atanmadan önce yani 1903 yılında on üç dönüm olan araziyi ve manastırı Ermeni'den almış. Araziye Alman mimarisine uygun iki katlı, dik çatılı bir ev yaptırmış. Huguenin Haydarpaşa'daki ofisine kimi zaman evinin önündeki iskeleden yatıyla gider kışın ise özel vagonuyla Bostancı'ya dönermiş.

Huguenin Bostancı'dan trene bindiğinde çok kere cebinden saniyeli saatini çıkararak trenin hareket hâlinde tekerleklerinin iki rayın birleştiği yerden çıkardığı seslerle zamanı ölçer ve trenin saatte kaç kilometre gittiğini hesaplarmış. İstasyondan evine giderken kullandığı arabanın çok gösterişli olduğu da söylenir. O yıllarda Kadıköy'de elektrik ve şebeke suyu yoktur. Evin altına bir sarnıç yaptırır, bahçesine de bir jeneratör koyar. Sultan Hamit döneminde Reji müdürlüğü yapmış olan Louis Rambert, anılarında, Huguenin'in bir muş göndererek kendisini Bostancı'daki evine aldırdığını, bahçesinin eski taşlarla süslü olduğunu, akşamüstü aynı muşla geri gönderdiğini yazmaktadır.

Görünüp görünüp kaybolan daha nice köşk var. Söylenmedikçe hatırlanmayacak. Kimi derin uykularda, kimi ışıklarını söndürmüş gemi misali gecenin ışıldayan karanlığında Zürafalı Köşk, Dr. Celal İsmail Paşa Köşkü, Şemsettin Sami Bey Köşkü, Eczacıbaşı Köşkü, Ferik Sait Paşa Evi, Müfit Pazarcı Köşkü, Avukat Kâmi Nâzım Bey Köşkü gibi. Kimi seher vakti sessizce giriyor gara, kimi gümüş şamdanlarda, kimi kanat çırpıyor saman sansı saçlarda, kimi telaşlı, sevinçli, kuşkulu yalnızlığına... Mihran Efendi Köşkü, Ziya Paşa Köşkü, Sokullu Abdülkerim Paşa Köşkü, Ferik Sait Paşa Evi, Yusuf Paşa Köşkü, Granovskilerin Köşkü, Kabasakal Mehmet Paşa Köşkü gibi. Kimi hürriyet sözcüğünü söylerken geriye bakmada, kimi koşuyor kızıl havalara, kimi bir kuş gibi vurulmuş bağırmada, kimi akarsuyun sesinde... Dr. Vamık Bey Köşkü, Rıza Urcun Paşa Köşkü, Nezahat-Nurettin Ege Köşkü, Pembe Köşk gibi. Hepsi bir benzetme tabii. Ama mümkün müdür ki köşklerde bu tür yaşanmışlıklar olmasın?

Ve... Suadiye Adına Kavuşuyor

Sırada Suadiye tarihi açısından çok önemli bir yere sahip olan Reşat Paşa Konağı var. Köşkün yapıldığı yıllarda Suadiye adında bir yer olmasa da, köşk Erenköy mahallesi sınırları içinde kalsa da, Reşat Paşa Köşkü, Suadiye için bir başlangıç noktasıdır, bir milattır aslında.

Köşkün sahibi Ahmed Reşad Paşa (Hicri 1265) 1849 yılında İstanbul'da doğar. Feshane-i Amire Tathir Fabrikası kâtipliğinde bulunmuş olan Hüseyin Hüsnü Efendi'nin oğludur. Sübyan mektebinden sonra Darü'l-maarifi bitirir. 1862 yılında kurulan Mahrec-i Aklam'a bir süre devam eder. 1867'de maliye kaleminde başladığı devlet hizmetinde kâtiplik, mümeyyizlik, muhasebe müdürlüğü gibi görevlerde bulunduktan sonra II. Abdülhamid döneminde 1898-1901 tarihleri arasında Maliye Nazırlığına tayin olunur ve 3 Cumadelahire 1319'da yani 1901 yılında azledilir ancak yapılan tahkikat sonunda ikinci defa 1901-1904 arasında Maliye Nazırlığına atanır. 1 Eylül 1900 tarihinde vezir olur ve "Tuğralı Taltif Fermanı" yani devrin en büyük takdir nişanesi verilir. Nişane şu anda Reşat Paşa Konağı'nın Şevk-i Abad salonunda sergilenmektedir. 30 Ağustos 1927 tarihinde ölür.

Mimar Mehmet Efendi'nin bir eseri olan Reşat Paşa Konağı'nın 1896 yılında yapımına başlanmış, inşaatı dört yıl sürmüştür. 19. Yüzyıl Osmanlı mimarisinin tüm özelliklerini taşıyan üç katlı köşkün zemin katı yığma taş, birinci ve ikinci katları ahşap ve bağdadi olarak inşa edilmiştir. Bina büyük bir törenle açılmıştır. 19 Kasım 1900 tarihli Sabah gazetesinin birinci sayfasında köşkün açılışına geniş yer verilir.

Reşad Paşa'nın biri erkek diğeri kız olmak üzere Ali ve Suad adlarında iki çocuğu vardır. Suad Hanım çok genç yaşta bir hastalığa yakalanır. Ancak iyileşemez ve vefat eder. Reşad Paşa çok sevdiği kızı adına bir cami yaptırmaya karar verir. Damadı Düyunu Umumiye Komiseri bulunan Said Bey ile birlikte kendi arazisi üzerine cami inşa ettirir. Caminin yapılış nedeni kimi kayıtlarda bu şekilde yer alsa da Suadiye Camisi İmamı Hatibi İzzet Bıyıklı eski cemaatten öğrendiğini şöyle aktarıyordu bana:

"Suad Hanım hasta yatağındayken 'Benim ziynetlerimle, paramla pulumla bir cami yapılsın' diyor. Yani onun vasiyeti buraya cami yapılması yönündedir. Cemaat böyle demişti."

Ahmed Reşad Paşa, camiyi yaptırdığı yıllarda bölge hangi adla

anılıyordu bilemiyorum ama daha önce de söz ettiğim gibi "Domuzdamı" olarak bilindiği de bir gerçek. Ama semt kısa bir süre sonra bir ada kavuşacaktır. Suad Hanım'ın yok oluşu bir varoluşun nedeni olur. Adına yapılan camiden dolayı bölgeye Suadiye denmeye başlanır.

Suadiye Camisi'nin bir diğer önemi de, tarihi yapı yönüyle fakir bir mahalle olan Suadiye'nin tek tarihi eseri olmasıdır. Osmanlı'nın son dönem eserlerinden olan cami Paşa Camileri hususiyetini taşır; kare plan üzerine tek kubbeli olarak inşa edilmiş, tek şerefeli bir minaresi olan dış cephesi ve minaresi malta taşından yapılmıştır. İmam İzzet Bıyıklı'yla caminin avlusunda dolanırken merak ettiğim iki konu vardı aklımda. Biri ana giriş kapısındaki iki kitabede ne yazdığı, diğeri de caminin tam olarak ne zaman yapıldığı idi. İzzet Bey, caminin son cemaat yeri olan giriş kapısına geldiğimizde kapının üzerindeki iki mermer kitabede yazılanları okuyordu. İlk kitabede "Emniyetli ve selametli olarak buraya giriniz" yazılıydı. Buraya derken Cennet kastediliyordu. İkinci kitabede ise Sultan Hamit'in adını anarak başlayan ve caminin hayırlara vesile olması, hep böyle iyilik eserlerinin ortayla çıkarılması ve ebediyen yaşaması temennisinin yazıldığını; yapım tarihinin olarak da Hicri 1325 yılı (M. 1907-8) olduğunu öğrendim.

İmam İzzet Bey'le camiden içeri giriyoruz. Dış cephe her ne kadar batı etkisi görünümündeyse, iç mekân Osmanlı klasik döneminden sonra neredeyse unutulmuş olan çini sanatından örneklerle çevrelenmiş. Pencerelerin alt kısımlarından başlayan çini kaplamalar kubbenin kasnağına kadar devam ediyor. Çini sanatında mevcut muhtelif renklerin kullanıldığı bu panolarda stilize çiçeklerle bezenmiş sonsuza giden kompozisyonlar kullanılmış. Bu çiniler o dönemde Kütahya'da bu meslekteki ustalığıyla nam salmış, Kütahyalı Muhammed Hilmi'nin talebelerinden Ali Muhammed Emin'in eserleriymiş meğer. Çinilerin altında Muhammed Emin'in kitabesini okurken "Hicri 1323" diyor İmam İzzet Bey "Çinilerin döküm tarihi." Miladiye çevirince 1905-6 oluyor. "Cami 1325'te yapıldığına göre çiniler iki yılda mı yapılmış?" diye soruyorum. "Bilemiyorum. Suad Hanım'm tam vefat tarihini bilmek gerekiyor" diyor.

Suad Hanım'm ne zaman öldüğü bu yüzden önem kazanıyor. Suadiye Camisi'nin tabelasına bakıyorum 1905 görüyorum. Ana giriş kapısının üzerinde ve caminin tren yolu tarafına bakan duvardaki mermerde kabartma yazılı kitabede "Suadiye Camisi Şerif-i 1325." yazıyor. Miladi takvime çevirince karşımıza 1907-8 çıkıyor. Reşad Paşa'nın torunu Şadan Beyin oğlu Prof. Dr. Reşat Etaner'i buluyorum. Beni konağın diğer iki yapısından Selamlık bölümünde ağırlıyor. Etaner,

büyük halası Suad Hanım hakkında çok az şey bildiğini söylüyor, sadece babası Şadan Beyden duyduğu kadanyla şu küçük anıyı paylaşıyor benle:

“Dört yaşlarındaydım. Odaya girdim, yatakta bir kadın yatıyordu. Kollarını açtı. Gittim beni kucağına aldı, sarıldı. Bir tek böyle hatırlarım halamı derdi babam.”

Camiyi gezmeye devam ediyoruz. Kubbeye bakıyorum. Çini ile işlenmiş yazılar görüyorum. İzzet Bey tercüme ediyor: “Allahın ismi Allahu-Muhammed. Diğerlerinde de dört halifenin isimleri yazıyor. Ötekiler Hazreti Hasan ve Hazreti Hüseyin’in isimleri.” Halifelerin adları karşılıklı olarak yazılmış. Başta Hazreti Ömer, karşısında Hazreti Ali, karşısında ilk Halife Ebubekir, Üçüncü Halife Osman, Hazreti Ali’nin küçük oğlu Hazreti Hüseyin, büyük oğlu Hazreti Hasan. Bir diğer yazı ise “Ya Hazreti Bilaye Habeşi.” İmam İzzet Bey diyor ki “Peygamberimizin müezzininin adını da oraya kazımışlar.” Mahfilin bulunduğu yerde pencerenin üzerindeki yazıyı gösteriyorum İzzet Bey’e. “Orada da ‘Vakit geçmeden namazı kılmakta acele ediniz. Ölüm gelmeden tövbe etmekte acele ediniz’ yazıyor” diyor.

Caminin bahçesine çıkıyoruz. Dışarıda her bir köşede dört tane kule var. Suadiye Camii Sokak’ın üzerinde, Feride Geçidi’ne giderken sağdaki kulenin Hayrat Çeşmesi olduğunu yol güzergâhı üzerinde olduğundan buraya bir çeşme yaptırıldığını diğer köşede cami giriş kapısının sağında kalan kulenin de Muvakkithane olduğunu anlatan İmam İzzet; “Şimdiki gibi saat yok, güneş saati var. Güneşe göre namaz vakitleri ayarlanıyor. Güneş tam tepedeyken bir cismin gölgesi batıdan doğuya geçtiği an öğlen namazının vakti geliyor. Fıkıh kurallarına göre. İkindi namazı, bir kısım ulemaya göre bir cismin gölgesi, o cismin uzunluğu kadar olursa, bir başka mezhep imamları da, bir cismin gölgesi o cismin iki katına çıkarsa namaz vakti gelmiş oluyor” diyor. Geriye kalan sağ arka köşedeki kulenin hela, sol arka köşedeki kulenin de şadırvan olduğunu öğrendikten sonra benim için en önemli yerlerden biri olan caminin kuzey tarafında, bahçe duvarlarının dışında yana yana dizilmiş dokuz adet dükkâna dönüyoruz yüzümüzü.

Dükkanlar Reşad Paşa tarafından camiye akar olsun diye yaptırılmış. Sonra da vakfetmiş. 4 Ramazan 1326 tarihinde (30 Eylül 1908) düzenlenen vakfiyede yazılanları okuyorum:

“Merhume kızım Suad Hanım adına Allah rızası için ruhsatlı bir cami inşa edip içinde cemaatle namaz kılınmasını ve adı geçen caminin kapısı karşısında Neşet Bey’in bahçesi ve tren yolu ve bir taraftan

tasarrufum altında olan arazi ve dördüncü tarafta tren hattı ile son bulan ve yeni açılan yol ile sınır terbian 562 zira (1 zira = 0,75 m) 16 parmak (1 parmak = 0,03 m) yer üzerine sözü edilen camiye akar olmak üzere malımdan yüksek meblağa inşa ettirmiş olduğum birbirine bitişik, üstlerinde oda olan dokuz kapı kâgir dükkânı Allah rızası için vakfedip şu şekilde şart ve tayin eyledim; camide beş vakit namaz kılınsın ve dükkânlar mütevelli (vakıf işlerini görmek için tayin olunan kimse) tarafından isteyenlere kiraya verilsin."

Dükkânlardan elde edilen kira bedellerinin aylık olarak kime ve ne kadar verileceğini vakfiyeden okumaya devam ediyorum. Reşad Paşa tek tek belirtmiş. Örneğin birinci imama 300 kuruş, ikinci imama 100 kuruş, hatibe 100 kuruş, birinci ve ikinci müezzine 100 ve 80 kuruş verilsin demiş. Bu böyle devam ediyor. On altı kişi... İçlerinde saki de var tuvalet işlerine bakan hizmetli de var, kimin ne alacağı kayda geçirilmiş.

Çocukken çok sık gelirdim buraya. O yıllarda çoğunluğu marangozhaneydi, bir ya da iki demir atölyesi vardı. Kırmızı evin bağına yapılan Necip Bey Apartmanı'na yeni taşınmıştık. Abim Haluk'la ortak kullandığımız yatak odasına bir kütüphane istiyordum. Okul kitaplarımı, defterlerimi, kırtasiye malzemelerimi ve en önemlisi kendime ait kitaplarımı içinde barındıracağım, gösterişsiz bir kütüphaneydi istediğim. Çizimini de ben yapacaktım. Babama nasıl bir kütüphane istediğimi kâğıt üzerinde gösterdiğimde hiç itiraz etmeden "Tamam. Şimdi al bu çizdiğini caminin arkasındaki marangozhanelerden birine götür, yaptır." demişti. Caminin arkasına geldiğimde sıra sıra dizilmiş dört beş tane marangoz atölyesi çıkmıştı karşıma. Hangisinde karar kıldığımı hatırlamıyorum ama sonunda çam ağacından çok şirin bir kütüphanem olmuştu. Tam kırk yıl kullandım. Neler görmedi neler yaşamadı sevgili kütüphanem. Daha da kullanırdım aslında ama oğlum Ali odasını yeniden düzenliyordu. Kütüphanem birden fazlalık oluverdi. İtirazlarım kâr etmedi, cebren ve hileyle apartmanın kalorifer dairesine gönderildi. Hâlâ orada duruyor.

Suadiye Camisi'nin ilk imamı kimdi acaba? Nereden gelmişti, nerede oturmuştu ve en önemlisi neler görmüştü? Madem semt adını camiden alıyor, sonra da muhtarlık oluyordu o zaman da ilk imam önemli oluyordu elbette. Yerleşim sürecinin giderek hızlanmaya başladığı 1930'lu yıllara kadar kimin ya da kimlerin imamlık yaptığını bulamadım ama Suadiye Camisi'nde belki de en uzun süreli imamlık yapanı buldum. Meğerse ünlü basketbolcu İbrahim Kutluay'ın büyük babası İbrahim Kutluay değil miymiş? Burhan Kutluay babasının Suadiye Camisi'nde tam otuz altı yıl imamlıkyaptığını söylüyor ve

Şaşkınbakkal Çeşit Nalburiyesi'nin hikâyesini şöyle anlatıyor: 93 Harbinde (1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı) Batum'dan Yalova'ya gelmiş babam. Gürcüyüz biz. Hakiki Laz'ız. Evde Laz lisanı vardır. Ne yazılır, ne çizilir. Yalnız konuşulur.

Ben Yalova'da 1933 yılında doğmuşum. Babamın Yalova'da bakkalı ve fırını varmış. Babam İbrahim Kutluay, Yunan istilası görmüş biri. Yunanlılar oraları istila edince elinde hiçbir şey kalmamış. Annemin kucağında iki çocukla birlikte dağlardan kaçmışlar, Yunan çetelerinden kaçıyorlar. Neler çekmişler. Geyve'ye gelmişler. Ben altı yaşındayken 1939 yılında ailemle birlikte Üsküdar'a gelmişim. Babam Üsküdar'da imamlık yapmış. Bir yıl sonra da Suadiye'ye geldik. 1939-40 yılında okula başladım. Suadiye Taş Mektep'te (Suadiye İlkokulu) okudum. Üçüncü sınıfa kadar okudum. Son iki yılı Erenköy 38. İlkokulu'nda okudum. Babam otuz altı yıl Suadiye Camisi'nin imamlığını yaptı. Yazın caminin arkasında bulunan dokuz akardan birinde oturduk. Akar çok küçüktü. İkinci Dünya Harbi yıllarında da camide yattık. Kışın buralarda kimse kalmazdı. Caminin karşısında Feride Geçidi'nin hemen dibinde köşe başında büyük bir köşk vardı. Kışı bu köşkte geçirirdik. Arazisi çok büyüktü. Neredeyse istasyona kadar uzanıyordu. Babam buranın bekçiliğini yapıyordu." Burhan Kutluay Şaşkınbakkal'ın en eski nalburlarından. Çeşit Nalburiye adıyla ilk nalbur dükkânını 1960 yılında Çınardibi'nde şimdiki Şişli Optik'in olduğu yerde yemişçinin altına açmış. 1967 yılında da şimdiki yerine Şaşkınbakkal'ın göbeğine Marks & Spencer'ın yanına geçiyor.

İmam önemli olur da muhtar olmaz mı? Köy ve mahalle yerel yönetiminin başı olarak görmüş geçirmiş biri herhâlde. Her ne kadar Suadiye'de muhtarlık 1908 yılında kurulmuştur dense de 1934 yılına kadar kimlerin muhtar olduğunu bir türlü bulamadım.

1934 yılında Salim Türker, tam 28 yıl kesintisiz muhtarlık yapmış Suadiye'de. Ardından kardeşi Mehmet Ali Hilmi Öztan seçilmiş ve 12 Eylül 1980 Askerî Darbesi'ne kadar tam 18 yıl sürdürmüş muhtarlığı. Darbenin ardından Abdullah Tunçsav adında bir subay (emekli de olabilir) dört yıl, o da 1980-1984 yılları arasında muhtarlık yapmış. Seçimle gelen Cemal Güngör Perk her ne kadar Salim Bey'in rekoruna ulaşamasa da tam yirmi beş yıl, 1984-2009 yıllarında muhtarlık yapmış. 2009 Martında yapılan yerel yönetimler seçimiyle de muhtarın kızı Emel Perk muhtar oldu.

Suadiye'de 1 Mayıs 1940'ta doğan Suadiye Muhtarı Hilmi Bey'in oğlu Güngör Öztan iki kardeşin hikâyesini şöyle anlatıyor: "Babam, amcamdan sonra on sekiz yıl Suadiye'de muhtarlık yaptı, 1962 yılından 12 Eylül 1980 Askerî Darbesi'ne kadar. Babamın sülalesi

Elazığlı, Harputlu. Oradan gelmişler. Babamın babası Beyoğlu'nda komisermiş. Cihangir'de oturuyorlarmış. Cihangir'de büyük bir yangın olmuş. Bütün evler yanmış. Evleri yananlar burayı terk etmişler, dağılmışlar. Babamın ailesinden bir bölümü buralara gelmiş. Babam Hilmi Öztan ile Salim amcam birlikte Suadiye Camisi'nin arka tarafında bulunan ve vakıflara ait dükkânlardan birini bakkaliye dükkânı olarak açmışlar. O zamanlar buralarda bakkal dükkânı falan yokmuş. Amcam daha sonra halk partisinin faal üyesi olduğundan muhtar olacaktır. Yıl 1934. Böylece bakkal dükkânı da aynı zamanda muhtarlık yeri olur. Amcam Tüccarbaşı Böcekli Camisi'nin (1913) olduğu yerde 40 dönüm arsa alıp, buraya ev yaptırıp, babamla birlikte oturmuşlar. O zamanlar buralarda kaç ev var ki... Muhtarlıktan ne kazanıyorlardı ki... Amcam ömrünün sonuna kadar hem bakkal oldu hem de muhtarlık yaptı. Muhtarken de öldü zaten."

"Bakın," diyor Güngör Bey; "size babamların arsa alma hikâyesini de anlatmam lazım." Anlattıkları şaşırtıcıydı."Bir gün amcam, 'Suadiye'de arsa alacağım ve ev yaptıracağım' demiş. Çünkü Suadiye Camisi'nin olduğu yerden evlerine her gün yürüyorlarmış. Yakın değilmiş. Korkarlarmış çok ıssızmış çünkü. Bu yüzden yolu uzatırlar Erenköy tarafından evlerine giderlermiş. Ne de olsa Erenköy daha hareketli. Paşaların köşkleri var. Fakat "Böyle her gün gel git olmuyor. Buralardan bir ev alalım." demiş. Amcam Salim Türker, Emin Ali Paşa Caddesi'yle Suadiye Camii Sokak'ın birleştiği yerde ahşap bir ev almış. Babam da arsa almaya niyetlenmiş ama sahilden almak istiyor. Amcam bunun üzerine 'Ne yapıyorsun Hilmi? Oralardan arsa alınır mı?' demiş."

Araya giriyor "Niye ki?" diyorum "O yıllarda yerleşim yok muymuş sahilde?" Hemen yanıtlıyor. "O zamanlar istasyonun yukarı taraflarında arsanın bir dönümü 400 lira mı ne. Sahil de ise daha ucuz" diyor ve devam ediyor "Babam da diyor ki 'Benim param yok, bu kadar çıkıyor, ancak sahilden alabilirim.' Amcam bir yandan, konu komşu bir yandan yapma diyorlar oralara haydutlar korsanlar geliyor. Bunun üzerine babam sahilden arsa almayıp buradan, Suadiye Camii Sokak'ın üzerinden alıyor. Şimdi oturduğumuz apartmanın olduğu arsayı alıyor. Zira Suadiye'nin en emniyetli yerleri tren yolunun üzeri, yani buralar. Deniz tarafı, sahil değil yani. Sahilde korsanlar, kaçakçılar, haydutlar kol geziyor çünkü. Işık yok, ıssız. Kimseler yok. Ben bile hatırlıyorum, korkuyorlardı insanlar. Her bahçede koca koca köpekler vardı. Yani 1940'larda bile böyleydi buralar. Sonra biliyorsunuz, en kıymetli yerler sahil tarafı oldu."

Suadiye Modernleşme Yolunda

Üç bir tarafımız denizle çevrili, bir de Boğaziçi var, daha ne ister insan Yaradan'dan! Değil mi? Ama gel gelelim Osmanlı insanı deniz kültüründen çok geç nasibini almıştır ne yazık ki. İnsan yine de merak ediyor doğrusu, "Denizi olup da denizle kaynaşmayan 'böylesi' kaç ülke vardır?" diye. Neyse. Denizle haşır neşir olmayınca yüzme bilene de rastlamak zor oluyor elbet. Hatta bahriyelilerden bile yüzme bilmeyeni varmış. Öyle ki denize düşüp de boğulmak üzere olanı kurtaracak bir civan bulmak da zor oluyormuş. Ola ki biri çıkıp da denize düşeni kurtardı mı, padişah tarafından tahlisiye madalyasıyla ödüllendirilirmiş. Osmanlı'da denize girme alışkanlığı hiç mi yoktu acaba? Vardı elbet var olmasına da çok yaygın değilmiş. 19. yüzyılın ilk yarısında, 1867 yılında örneğin İstanbul sahillerinde deniz hamamları sayısı altmış ikidir mesela. İnsanın aklına hemen şu sorular geliyor yine de. Osmanlı'nın donanması yok muydu, denizlerde savaşmadı mı? Saraylar, kasırlar, yalılar yapmadı mı deniz kıyısında? İstanbul Boğazı'na, Prens Adaları'na karşı hiç mi keyif çatmadı? Cülus törenlerinde kıyılarda ve denizde fener alayları, donanma geceleri, kayıklarla âlem geceleri düzenlenmedi mi? Gezintilere çıkmadı mı saltanat kayıklarıyla? Suyu mu sevmiyordu, yıkanmak külfet mi geliyordu? Olur mu canım. O zaman hamamlara ne demeli? Deniz kenarlarına kadar inip de mesire yerlerinde çimenlere yayılıp, ağaçların gölgesinde kuş sesi dinlerken ya da tatlı tatlı sohbet ederken hiç mi iç geçirmemiş acaba denizle kaynaşmak için. Bu sorulara "mantıklı" cevaplar bulunur muhakkak. En azından şu kadarını söyleyebilir, hafifletebiliriz belki deniz kültürüne olan eksikliğimizi: Denize girmek günahtı, yasaktı, ayıptı, sağlıksızlık kaynağıydı. Daha ne olsun!

Burçak Evren'in Osmanlı'da deniz insan ilişkisinin gravürlerde nasıl resmedildiğine dair verdiği şu bilgiler gerçekten dikkate değerdir:

"İstanbul'a ilişkin binlerce gravür içersinde yalnızca üç tanesinde denize giren insana rastlanmıştır. Miss Pardeo'nun Beauties of the Bosphorus kitabında William H. Bartlett'in çizdiği bir gravürde Üsküdar ile Salacak arasında denizde atını serinleten bir kişiye, Allom'un çizdiği bir diğer kitapta da yine aynı yöreye ait iki gravürde denizde yüzenlere yer verilmiştir... Ayrıca sanatçısı bilinmeyen 20.yüzyılın başlarına ait bir fotoğrafta da Üsküdar iskelesinde mandalarla birlikte denize giren bir erkek çocuk görülmektedir."

Ana kuzuluğundan terfi edip ergenliğe adım attığımız 1960'lı yılların sonlarına doğru Suadiye gibi bir yerde nasıl "derin" imkânlara sahip olduğumuzun farkında mıydık değil miydik bilemem, ama bu dönemler kişiliğimizin oluşmasına çok şeyler katıyordu şüphesiz. Soy ağacımızın kimi dalları ne kadar muhafazakâr, tutucu ve memur olsa

da, bazılarımız da sorgulamaktan, değiştirmekten ve yenilemekten yana olacaktı zaman içinde. Bir dizi toplumsal olaylara karşı duyarlı olunmasının nedenlerinden biri de belki buraların havasıydı, suyuydu ya da doğal yapısıydı; bağlardı, bahçelerdi, bostanlardı, ağaçlardı, çiçeklerdi ya da kaplumbağalardı? Yoksa denize mi yormalıydık bu gidişatı. Kim bilir? Çoğu geceler Suadiye sahillerinde yudumlarken şaraplarımızı, denizi denize anlatmaya çabalıyorduk gün ışıyana kadar. Becerdik mi?

Der ki ozan Arif Damar:

“Denizi kimse anlatamaz / Hiç / Hiç kimse / Homeros anlatamadı / Dante anlatamadı /Anlatamadı Şekspir/ Deniz / Yalnız deniz / Anlatır kendini / Ben de dinlerim.”

Caddebostan iskelesinden doğuya Bostancı mendireğine doğru bu sahil şeridi girintili çıkıntılıydı ve kayalıktı. Çam, söğüt, kavak, çınar ve bilumum ağaçların denize uzandığı bir dizi minicik koy vardı. Kardeş semt Bostancı Suadiye’ye göre çok daha şanslıydı; Deniz, Teksin, Yumurcak ve Derya adlarında yan yana dizilmiş dört plajı vardı; Biraz ileride Küçükyalı’da yalılara yakın Çamlık Plaj’ı, ardından gelen İdealtepe’de de iki halk ve bir de özel plaj olmak üzere üç plajı vardı. Süreyya Paşa’da ise dillere destan bir plaj bulunuyordu. Süreyya İlmen’in eseriydi bu plaj. İlmen asker adamdı, işadamıydı, milletvekiliydi ama gönül adamıydı, görev adamıydı aslında. Kadıköy’de Süreyya Sinemasını, Süreyya Operetini kurmuş, Maltepe’de sanatoryum yaptırmış, Kadıköy yakasına tramvayların gelmesine katkısı olmuş, Kadıköy ve Üsküdar’a elektriğin gelmesini de sağlamış biri yani. Kendi ifadesiyle “Vaktiyle kabak, patlıcan ve salatalık tarlası olan ve mâliyemize beş on lirayı mütecaviz vergi veren” bir de plaj yaptırmıştı, İlmen. Tam yedi yıl sürmüştür yapımı. 1939’da ilk kazma vurulur, 1946 yılının 8 Haziran’ında açılır. İlmen, Kanatlılar Cemiyetinin bir iki tayyaresini bile hazır tutar, Prens Adaları’yla plaj arasında seferler yapılsın diye. Plaja bir de mabet yaptırır; sahilden elli, altmış metre uzakta. Plajın sembolüdür ve adı da “Bakireler Mabedi”dir; insanlar dinlensin, tanışsın, yaz aşkları filizlensin diye. Gel gelelim Yaradan vermemiş böylesi güzelim geniş sahilleri Suadiye’ye.

“Peki! Madem sahil yok, kıyı şeridi girintili çıkıntılı. Nasıl oluyor da bu çok nezih, çok seçkin ve hatta özel olarak Kadıköy’den araçların da kaldırıldığı ünlü Suadiye Plajı çıkmış ortaya?” diye bir soru sorulursa dinleyin derim o zaman hikâyesini.

Mustafa Güler ve Suadiye Plaj Tesisleri

1928-29 yıllarında Suadiye sahiline yakın bir yerlerde (şimdilerde Suadiye Park olarak anılan alan civarlarında) iri yarı 1.90 boylarında, beyaz tenli, yaşı atmışın üzerinde bir adam dolanmaktadır otların arasında. Çevrede ise tek tük ev vardır. Büyük bir köşk görünür Bostancı yönünde. Sahildedir. Sık ağaçların arasındadır. Antik görünümlü dönemin en meşhur köşklerinden Sadi Bey'in köşküdür bu. Mevsim bahardır. "Ne güzel" diye aklından geçirir "Yemyeşil çayırlar, topraktan fışkıran kır çiçekleri, papatyalar, kırmızı gelincikler, uçuşan kelebekler..." Deri ve tekstil ihracatıyla uğraşmaktadır. Kazlıçeşme'de bir fabrikası vardır. Fabrikasına destek; hayvanlarını otlatacağı ve tabakhane yapacağı uygun bir yer aramaktadır. Sahile de uzanır arazi. Almaya karar verir. Sahibi Mediha Öztoprak adında bir kadındır. Bulur kendisini. "Ben Hacı Eminzade Mustafa. İhracat yapıyorum. Rusya'ya mal gönderiyorum. Hayvan otlatmak ve deri işlemek için bir yer arıyorum." der. Anlaşırlar. 350 metre uzunluğunda 180 metre genişliğinde 65 dönümlük araziyi satın alır. Mustafa Güler'in torunu Deniz (Güler) Kurbanzade hatırlıyor Mediha Hanım'ı: "Kendisini gördüğümde belki yüz yaşındaydı. Annem söylerdi, lacivert gözlü güzel bir kadınmış. Arabalar geçerken durur kadını izlerlermiş. Cemal Paşa'nın karısıymış. Sonra bir başkasıyla da evlenmiş. Bütün toprağı değil de bir bölümünü almış herhalde büyük babam. Mediha Hanım'ın kocası paşa olduğundan dolayı toprağı çok fazlaymış demek ki."

"Niyet Neydi Akibet Ne Oldu" derler ya, işte Mustafa Bey için de öyle olur. Tabakhaneden de, hayvan yetiştirmekten de vazgeçecektir. Kimileri bunu yöre halkının tepkisine yorar. İstanbul Valisi Muhittin Üstündağ'a (1928-1938) kadar gider tepkiler. Vali başvuruları ciddiye alır. "Tabakhane değil de otel yapın." önerisinde bulunur Mustafa Bey'e. Ne kadar doğrudur bilinmez. Oysaki Deniz hanım şöyle anlatıyor Suadiye Tesislerinin ortaya çıkışını:

"Büyük babam deri işinde gelecek olmadığını görüyor, Ruslarla ticaretin boyutu da iyice küçülüyor. Fabrikasını tekstil işi yapan Almanlara satıyor. Bu arada Küçükyalı'da bir yalı satın alıyor, yazları buraya gelmeye başlıyor. Suadiye'de bir eğlence kompleksi kurma fikri bu dönemlerde ortaya çıkmış olabilir. Fransa'ya iş için gittiğinde gördüğü plaj ve yan tesisleri çok beğenmiş. Böyle bir tesis yapmaya karar vermiş. Eşi Lütfiye Hanım'ı da unutmamak gerekiyor. O da böyle bir tesisin kurulmasını arzu ediyormuş. Her ikisi de aydın, geniş düşünen, tutucu olmayan kişiler. Sonuçta bir tesis kurulur. İstanbul'daki ilk otel, gazino, plaj ve gece kulübü kompleksini yapınca da sokağa Plaj Yolu ismi veriliyor. Büyükbabam yaptığı bu cesur

girişimle modern hayatı 40-50 yıl ileriye taşımış oluyordu.” Plaj yapılmaya başlanır. Ama sahil çok kayalıktır. İşçiler aylarca çalışırlar kayaları kıracağız diye. Kum getirilir kayıklarla. Bir kereliğine de değil, her sezon dökülür sahile. Çok uğraşılmış plajı adam etmek için. Sonunda plajıyla, gazinosuyla, oteliyle, lokantasıyla pavyonuyla hatta yurt dışından gelen yabancı sanatçıların kalacakları konak yerleriyle ve daha sonra da mini golf sahasıyla son derece modem bir tesis çıkar ortaya.

Mustafa Güler tesisi tasarlarken sevgili karısıyla yakın bir bağ kuracaktır, bu arada. Lütfiye Hanım’a (asıl adı Marie İvanova ya da kısaca Marusya) olan bağlılığının ve sevgisinin bir nişanesi olarak, isminin ilk harfine göre yani L biçimde imar edecektir tesisleri.

Karısıyla Tiflis’te tanışır. Aslen Moskovalı beyaz bir Rus’tur. Rusya’nın varlıklı ailelerindendir. Babası Bolşevik İhtilali’nde kaybolmuştur. Her şeyleri alınmıştır ellerinden; ne ev kalmıştır ne de eşya. Kaçarlar. Tiflis’e akrabalarının yanına gelirler. Burada yaşamaya devam eder anne kız. Geçinmek zorundadırlar. Annesi bir restoran açar burada. Deniz Hanım büyükbabasının Marusya’yı Tiflis’te bir dini törende gördüğünü ve görür görmez âşık olduğunu anlatıyor ama evlenmelerinin çok da kolay olmadığını söylüyor:

“Marusya 16 yaşında çok güzel bir Rus kızıdır. Büyükbabam Mustafa (Hacı Eminzade,) 1860’lı yıllarda doğmuş. Marusya’yı tanıdığında altmış küsur yaşındadır. Âşık olmuştur. Yanında çalıştırdığı kişilere ‘Bu kızla evlenmek istiyorum. Hemen araştırın ve bulun’ der. Dönem Rusya’da devrim dönemidir. Genç kız ve annesi bulunur. Büyük babamın arzusunu bildirirler. Marusya’nın annesi kabul etmez. Adam hem çok yaşlıdır hem Türk’tür hem de Müslüman. Büyük babam diretir. Diretmekle de kalmaz Tiflis’in en görkemli evlerinden birini düğün hediyesi olarak vereceğini söyler. Sonunda aile razı gelir ve evlenirler.”

Mustafa Bey Marusya’dan önce genç yaşlarında Aydın’da Osmanlı jandarma subayı iken bir başka kadınla daha evlenmiştir. Deniz Hanım, büyük babasının süt gibi beyaz tenli, sarışın, masmavi gözlü, uzun boylu, yakışıklı ve çok güçlü biri olduğunu, gözü pek bir jandarma subayı olduğunu Aydın ve çevresinde “Sarışın Mülazım” olarak bilindiğini askerlikten sonra başka bir hayata doğru yolculuğa çıktığını anlatıyor:

“Askerlikten ayrılır. Yanına aldığı yüklüce Reşadiye altınlarıyla birlikte karısı ve çocuklarıyla İstanbul’a gelir. Yıl 1916’dır. Şişli’ye yerleşir. Ticarete atılır. Kısa sürede beklediğini alır. Rusya’ya gıda

malzemeleri satmaya karar verir. O yıllar en gerekli şey gıda çünkü. Batum'a gitmeye karar verir. Bir kaptanla anlaşır. Pirinç buğday, şeker artık her neyse doldurur tekneye. Boğaziçi Kavak, Şile derken Karadeniz'in azgın dalgalarına bırakır kendini. O zamanlar Rize, Sürmene, Hopa civarında küçük korsan grupları bulunurmuş. Rize açıklarına geldiklerinde büyükbabam korsanlarla karşılaşır. Uyarı amaçlı olarak küreklere ateş eder ve şöyle bağınr: 'Bundan sonra gelecek ateş gözlerinizin arasına olacak ey melunlar, bir daha bana yaklaşmayın, bana Sarı Mustafa derler, bu ismi de unutmayın.' Bu olaydan sonra büyükbabama İstanbul Batum yolu açılmış oluyordu."

Deniz Hanım'ın anlattığı yıllar Rusya'da iç kargaşanın yaşandığı dönemlerdir. Gıda ne denli önemliyse deri de, postal da o derece önemlidir bu ülke için. Mustafa Güler de deri işine ağırlık verir. Zamanının büyük bölümünü Rusya'da geçirir ama bir ayağı da Avrupa'dadır. İstanbul'da bir de deri fabrikası vardır. Kazlıçeşme'de Yedikule suruna 2 km mesafede on dönümlük bir arazi üzerine yayılmış Tümensa Fabrikasıdır bu. Rusya'ya deri, çizme ihraç eder. 1917 Bolşevik ihtilalinden sonra işler eskisi gibi iyi gitmez. Rus eşi ve iki çocuğu ile birlikte Batum'dan ülkesine dönmeye karar verir. Deniz (Kurbanzade) Hanım dönüş hikâyesini şöyle anlatıyor:

"Devrim yıllarında komünistler büyük babamın servetine el koymuşlar. Bu arada öldürüleceği ihbarını alır. Yanlarına aldıkları mücevher, antika ve altınlarla birlikte Bakü'den Batum'a (Gürcistan) gelir. Burada ayarladıkları bir tekneyle Türkiye'ye gelmeyi planlar. Ancak bir Rus pasaport görevlisi bakar çocuklar çok güzel; babam Turan'ı ve amcam İsmet'i vermek istemez. Bu arada amcam görevlinin üzerini ıslatınca, sinirlenir ve 'Cehenneme gidin!' diyerek annesine geri verir. Aile ve maiyetindekiler böylece zorlu bir yolculuk sonucu İstanbul'a gelir."

İşte böylesi bir hikâyenin adamıdır Mustafa Güler. Plajın yapılması ve ardından ortaya çıkan yan tesislerle birlikte burası kısa süre içinde bir eğlence merkezi hâline gelir. Giderek gelişmeye başlar. Deniz Hanım'ın deyişiyle Suadiye'yi 40-50 yıl ileriye taşıyacak akılcı atılımlardır bunlar. Konserler, gösteriler, balolar düzenlenir. Münir Nurettin Selçuk, Safiye Ayla gibi dönemin ünlü sanatkârları sahne alır. Gönül Yazar, Erol Büyükburç, Durul Gence, Erkut Taçkın, Erol Evgin, Ömür Göksel gibi ses sanatçıları burada ünlenirler. Sevim Tanürek, Adnan Şenses, Sevim Çağlayan da burada okur. Lin isimli bir Fransız kız, ilk kez bir atla striptizi burada yapar.

Ama en önemlisi Atatürk'ün buraya sıklıkla yaptığı ziyaretlerdir. Mustafa Güler ve Atatürk iyi arkadaştır. Cumhuriyet kurulduktan ve

cumhurbaşkanı olduktan sonra Rusya'dan Atatürk'e on sekizsayfalık bir tebrik telgrafı yollayacak kadar yakın bir ilişkileri vardır. 1960'larda Suadiye Gazinosunu Kulüp Reşat adıyla işleten emekli deniz subayı Reşat Nuri Karakaya gazeteci Yalçın Bayer'le yaptığı bir röportajında Kurtuluş Savaşı'nda Rusya'nın bize yardım amacı ile verdiği silahları Tiflis'ten alıp Anadolu'ya getirenin Mustafa Güler olduğunu söylüyor. Suadiye gazinosunun açılıp işletilmesinde de Atatürk'ün yardımları olduğu ve İş Bankası'ndan açılan kredi ile inşa ettirdiğini yine Reşat Bey'den öğreniyoruz.

Mustafa Bey Atatürk'ü birçok kez ağırlar bu tesislerde. Bir keresinde 17 Eylül 1931 tarihinde Sakarya motoru ile Dolmabahçe'den Suadiye'ye gelen ve Suadiye Gazinosunda verilen bir baloya katılan Atatürk ile ilgili bir anıyı ailesinden duyduğu kadarıyla şöyle anlatıyor Deniz (Güler) Kurbanzade:

"Denizci bir subay ile kırmızı elbiseli genç bir kız birbirlerine bakışıyorlarmış. Atatürk onları görür ve sahneye davet eder ve der ki; 'Siz kırmızı ve beyaz giysilerinizle Türk bayrağının rengini temsil ediyorsunuz. Aynca birbirinize de çok yakışıyorsunuz. Sizleri nişanlıyorum, mutlu olun.' Evlenirler. Mutlu bir hayat sürerler."

Atatürk bir başka gelişinde yabancı bir konuk getirir Suadiye Plaj tesislerine. 29 Haziran 1934 tarihinde Atatürk'ü taşıyan motor Moda'dan hareketle Suadiye Plajı'na yanaşır. Plajın kumlarına halı serilmiştir. Atatürk yanında İran Şahı Rıza Pehlevi olduğu hâlde plaja çıkar. Mustafa Bey karşılar heyeti. Bu arada ilginç bir görüntü çıkar ortaya. Kortej plajdadır, kumların üzerinde birbirine eklenmiş geleneksel el dokuma halılar vardır. Plaj ana baba günüdür. Yarı çıplak kadınlı erkekli insanlar dizilmiştir kenara. Kimilerinin elinde de fotoğraf makineleri. Mustafa Bey, Mustafa Kemal ve Şah yürümektedir güneşin alnında. Ne bir itiş kakış, ne de korumaların orantılı güç kullanımı vardır. Öyle ki denize giren insanlar bile vardır bu tarihi anı belleklerine kazıyan.

Sokaklarım ve Yazlık Sinemalar

Geçmişin izini sürüyorum. Anılar denizinde sürekli serinliyorum. Geçmiş hem çok uzağımda hem ayaklarımın dibinde. Aslında içindeyim. Kırk elli yıl önce neredeysem yine aynı yerdeyim. Sokak, Akkurt Sokak aynı, tren istasyonu aynı; bekleme salonundaki pencereler bile aynı, Bağdat Caddesi'nde piyasa yapıyorum, iskele bile duruyor yıkık dökük de olsa; gözlerimi kapadığımda canlandırabiliyorum sahildeki sandalcı Şevki'nin yüzünü, Hamdi Bakkal'ın gelmesi yaklaştı belki ama yerinde duran bakkalı görüyorum. Şimdi balkondayım. Bahçeli iki katlı evimizin yerine yapılan apartmanın balkonunda. Akkurt Sokak'a bakıyorum. Baharın son günleri yaklaşıyor. Apartmanın tam girişinde iki tane Ihlamur ağacı... Ne kadar da irileştiler. Kapı komşumuz Mekarim amca dikmişti rahmetli. En az on beş yılı var belki de daha fazla. Karşı apartmanın otopark girişinde manolya ağacı duruyor. Sevgili çam ağacımı nasıl unutabilirim! Bağın sokak tarafında köşede duruyordu, hâlâ duruyor. Yanında incir ağaçları vardı. Kestiler. Neymiş? Kaldırım yapış yapış oluyormuş da... Hay ben sizin... Ihlamurlar kokmaya başladı, tatlı mis gibi bir koku yayılıyor insanı sarhoş ediyor. Karşımda duran apartmanları görmüyorum, son hızla geçen arabaları da duymuyorum. Etraf eskisi gibi sessiz. Kuşların cıvıltısı bir an önce güne başlamanın işaretini veriyor sanki.

Mahalleme Merhaba

Kırmızı evin ön balkonundayım. Gökyüzü masmavi. Karşıda Adalar. Bostancı yönünde bir duman, gri bir duman gökyüzüne doğru savruluyor. Kara trenin bacası. Tren acı acı öttürüyor düdüğünü. Ses birden kesiliyor. İstasyona geldi belli ki. Balkona doğru uzanan asma, ahtapotun kolları gibi sanki. Birbirine dolanmış. Balkon demirlerinin arasından yukalara doğru tırmanıyor. Yapraklar ne kadar da canlı ve parlak. Tozu alınmış gibi sanki. Yemyeşil yaprağın tam ortasında kırmızı siyah benekli bir uğur böceği. Üzerine doğru eğiliyor, parmağımı uzatıyorum. "Uç uç böceğim annem sana terlik pabuç alacak." Üflüyorum. Onu izlerken arsada hızlı adımlarla yürüyen bir teyzeyi fark ediyorum, her iki elinde filesiyle. Başından kayan başörtüsünü düzeltmek için fileleri yere bırakıyor. Belli ki acelesi var. Fileden bir domates düşüyor, farkında değil. İçeri giriyorum. Evin içinde amaçsız dolaşıyorum. Annem mutfakta. Bir gözü de bende "İstersen dışarı çık ama çok uzaklaşma. Seslendiğimde duyurabileyim." diyor. Merdivenleri birer ikişer iniyorum. Alt katta

oturan Ermeni kiracılarımızla ortak kullandığımız dış kapının hemen yanında ayakkabılık. Keşlerimi ayağıma geçirdiğim gibi evden dışan çıkıyorum. Bahçeye bakan evin önündeki verandadayım. Birkaç adım atıyorum. Basamakları sayıyorum, yedi tane. Yedinci basamak diğerlerine göre daha geniş. İki basamak iniyorum. Atlıyorum.

Bahçedeyim. Tam karşımda bağ yolu. İki sıra hâlinde dizilmiş beton parçalar üzerinde sekerek bağ kapısına doğru yaklaşıyorum. Aydın Sokak'a açılan kapı yarı aralık. Üzerine abanıyorum, kapı bir gidip bir geliyor. Karşımda duran kara kuru tahta eve bakıyorum. Ne kadar da sevimsiz duruyor. Yol, bağı ikiye bölüyor ama sağdaki yani doğuya bakan taraf, batı yönünde kalan arsadan daha büyük. Oraya giriyorum. Kütüklerin ve otların arasından geçerek yandaki arsaya, ön balkondan görünen arsaya yöneliyorum. Dikenli tellerin üzerinden atlarken pantolonumu kaptırmamak için yan yana dizilmiş iki üç tane iri incir ağaçlardan birinin dallarına tutunarak kendime destek yapıyorum. Başımı eğiyorum, yerdeki incirlere basmamaya dikkat ederek arsaya geçiyorum. İki tane kocaman taş. Bir tanesinin üzerine çıkıyorum. Tam karşımda arsasının bitiminde bahçe içinde tek katlı bir ev var. Teyzenin yere düşürdüğü domates hâlâ orada. Etrafı kolaçan etmeye devam ediyorum. Sola bakıyorum, kuzey yönünde evimize komşu iki katlı bir evin bahçesinde bir havuz mu var? Tam seçemiyorum. Sağa doğru başımı çeviriyorum. Kötü görünümlü tahta evin yanındaki boş arsanın biraz ilerisinde bir iki ev gözüme çarpıyor. Taşın üzerinden iniyorum. Bağa girmeden kenardan eve doğru yürümeye başlıyorum. Dikenli teller burada daha gevşek ve aşağıya doğru kaymış. Zorlanmadan ön bahçeye geçiyorum. Evin verandasına uzanan merdivenlere doğru yaklaşıyorum. Eve girmek niyetinde değilim. Bahçe kapısı aralık. Sokaktayım, Akkurt Sokak'ta. Karşı tarafta kaldırım kenanna toplanmış çöplere doğru eğilmiş bir adam görüyorum. Beni fark etmiyor bile. Cebinden bir kibrit kutusu çıkartıyor. Uzun saplı çalı süpürgesine takılıyor gözüm. Birden ortalığı kesif bir duman kaplıyor. Adam dumandan uzaklaşmak için ayağa kalktığında göz göze geliyoruz. Orta boylu, zayıf, esmer biri. Bıyığı belli belirsiz. Ben kapı önünde, o karşımda öyle bakışıyoruz bir süre. "Merhaba" diyor gülerek "burada mı oturuyorsun?" Sesim çıkmıyor sadece başımı sallıyorum öne arkaya kısa aralıklarla. Mahallemizin sokak çöpçüsü, Abdullah Efendi çekingenliğimin farkında olmalı ki süpürgesini ve çöpleri topladığı küreği kaptığı gibi aşağıya doğru yürümeye başlıyor. Ben de aksi yöne, yukarıya doğru yürüyorum. On on beş adım sonra köşe başına geliyorum.

İlk Mahalle Arkadaşlarım

Emin Ali Paşa Caddesi'ndeyim. Sağa dönüyorum. Evin çevresinden uzaklaşmak niyetinde değilim zira. Arka bahçeye bakan pencereye takılıyor gözüm, annem her an çağırabilir endişesiyle. Kaldırım boyunca yürümeye devam ediyorum. Komşumuz Villa Arın'ın bahçe kapısının önünde duruyorum. Biraz ileride evin bahçe duvarı üzerinde oturan birini görüyorum. Kaldırımla bahçe duvarı arasında yükselen büyük bir çınar ağacının hemen dibinde. Yaklaşıyorum. Kara kuru, zayıf bir erkek çocuğu, ben yaşlarda. Başı öne eğik, iki elini altına almış, ayaklarını sallıyor. Usulcacık ilişiyorum yanına. Fark etmemiş gibi, ilgisiz. Bir süre öyle oturuyoruz yan yana. Saçı, kaşı simsiyah ama benzi soluk sanki. Kırmızı siyah kareli bir gömlek giymiş, altında blue jean pantolon, ayakkabıları yanm beyaz kes (Üstü bez, altı lastik bez ayakkabı). Konuşmaya niyeti yok bunun. "Burada oturuyorum, bu evin yanındaki evde." Başını yavaşça çeviriyor ama yüzüme bakmıyor. Ayağa kalkıyor sola doğru bedenimi kımıldatıyorum. Elimle işaret ediyorum "Köşedeki, iki katlı kırmızı evin üst katında..." Cümlemi bitirmeden ellerini altından çekiyor, dizlerinin üzerinde bir süre gezdiriyor. Bana bakıyor. Sonra hemen sağ tarafa dönerek "Ben de şu tarafta" diyor "Buradan görülmüyor, bir evin bahçesinde oturuyoruz." Biraz utanıyor mu ne? Ayağa kalkıyor. Ellerimiz birbirine kavuşuyor. "Benim adım Ahmet," diyorum. "Ben de Mustafa" diyor.

İlk mahalle arkadaşım, ilkokul arkadaşım, dostum, yoldaşım...

ucu arkadaşımı bulmuştum. Sonrasında iki arkadaşım daha oldu. Kışları Nişantaşı'nda oturan yazları Suadiye'deki evinde, Villa Arın'da geçiren Günalp Arın, Galatasaray Lisesinde okuyordu. Biraz alaycı bir çocuktu. Okulların açılmasına az bir süre kala kışlığına, Nişantaşı'na giderlerdi. Babası doktordu. Erken yaşta kaybetti babasını. Biz de onu. Elli üç yaşındaydı öldüğünde. Akciğer kanseri olmuştu. Hâlbuki sigarayla arası pek yoktu. İçki desen, kırk yılda bir içerdi. Kanser olduğunu öğrendiğinde çok metanetliydi.

Ya da bana öyle geliyordu. Ne bileyim? Üç yıl içinde yaşama veda etti. Lise aşkı Füsun ile evlendikten sonra Suadiye'ye yerleşti. Aradan geçen yıllar bizi yeniden bir araya getirecekti.

Aynı mahallede oturan Mustafa'yla birlikte kare tamamlanıyordu. Ortada iki Mustafa olunca renklendirmiştik her ikisini de. Benim Mustafa olmuştu Kara, diğeri de Sarı Mustafa. Villa Arın'ın tam karşısına denk gelen Kartal Apartmanı'nda oturuyordu. Dördümüz güzel bir takım olmuştuk. Zamanla aramıza başkaları da katılmaya başlayacaktı. Suadiye Plaj Yolu süslerinden Moda Bakkaliyesinin oğlu Murat, aynı mahalleden Malazlar Kibrit Fabrikasının sahibi Kayserili Salim Malazlar'ın oğlu Şükrü, aynı evin üst katında kalan yazları gelen

halasının oğlu Ahmet, yeni arkadaş listemde yerlerini alıyorlardı. Üçünün de evleri Kara Mustafa'ya çok yakında. Üst mahalle dediğimiz koruluk alana bitişik Yusuf Çavuş Sokak üzerindeydi. Aynı sokakta ama güney tarafına doğru tren yoluna yakın Güneş Apartmam'nda oturan Ömer ve Engin de katılacaktı daha sonra grubumuza. İçimizde en şişmanı Ömer olduğundan ona Şen Dana lakabını takmıştık. Ömer'i severdim. İyi arkadaştık. Paylaşımcıydı, davranışları içtendi. Lisede de sürdü arkadaşlığımız. Babasını çok erken kaybeden arkadaşlarımdan biri de Ömer'di. Babasının kayak ayakkabılarına hastaydım. Altları çiviliydi. Evet! Resmen çivi vardı. Bana vermişti. Annesinin haberi var mıydı, bilmiyorum? Kar yağdığında, o yıllar bir kar yağardı günlerce kalkmazdı yerden, bendeniz çivili ayakkabıları giyer hava atardım sokaklarda. Ama çok ağır bir ayakkabıydı. Bileklerim ağnrdı. Ama olsundu! Askerî kıyafetlere karşı ilginin yeterince fazla olduğu yıllarda, 1970'lerin başlarında, arkadaşlarla postal almaya Karamürsel'e gitmiştik. Duymuştuk ki Amerikan üssünde askeri malzemeler; postallar, parkalar, uyku tulumları, mataralar satışa çıkmış. Karamürsel, İzmit-Yalova arasında bir yer. Otobüsten indik Amerikan üssüne geldik. Kapıda bizi karşılayan kimse yok. Geniş çimenlik bir arazi, etrafta evler. Kimse yok. Meğer satış falan yokmuş. Bir ara yapılmış. Öyle demişti oralarda dolanan biri. Kös kös dönmüştük eve.

İlk mahalle arkadaşları önemlidir. Hayatı onlarla kurarsın o yaşlarda. Bazen aileden de okuldan da önemlidirler. İlişkiler bir yerden sonra kesilse de, aynı heyecanı hissetmesen de, onlar her zaman özeldirler. Gel gör ki ilk mahalle arkadaşlarım içinde irtibatımı uzun soluklu sürdürdüğüm tek kişi Mustafa olacaktı.

Mustafa'yla aynı yaştaydık. 1954 nisanında Suadiye'de Erzincanlı bir bahçıvanın oğlu olarak dünyaya gelir. "Nohut oda bakla sofa" denilen küçücük bir evde anne ve babasıyla, kendinden yaşça küçük bir kız kardeşi, bir ablası ve yaşça çok büyük iki tane de abisiyle beraber yaşıyordu. Babası İbrahim Günalp 1950 yılında ailesini Erzincan'da bırakıp para kazanmak için İstanbul'a geldiğinde önce Mecidiyeköy'e akrabalarının yanına gelir, bir süre buralarda oyalanır. Sonra Büyükada'da yaşayan akrabalarının yardımıyla Suadiye'de bir iş sahibi olur. Yıl 1951'dir. Mustafa'nın abisi Ali Günalp anlatıyor:

"Akrabalarımızın, köylülerimizin büyük bir bölümü Büyükada'da yaşıyordu. Köylülerimizden bir tanesi de Suadiye'de bir evin bahçesine bakıyormuş. Bu arada Göknar Apartmanı yapılmış (1950-51), sahipleri adam arıyorlarmış. O da babamı alıp bunlara getirmiş. Apartmanın bahçesi büyük, babam yanlarında kalacak ya, kendine bir müştemilat yapıyor buraya. Yan duvanmız komşu İbak Köşkü'yle sınırdı... Bir yıl

sonra 1952 yılının ilk günlerinde bizler geliyoruz yanına.”

Apartman sahibi Eczacı Kimyager Necdet Göknar araziyi sınır komşusu olan İbak Köşkü’nün sahibi Kemalettin İbak’tan almış. Daha da önceleri Alman Arif adıyla bilinen birine aitmiş buralar. Kemalettin Bey de sahip olduğu arsaların büyük bir bölümünü ondan alıyor. Geniş arazinin bir bölümü taş, toprak, çalı, çırpı bir bölümü de koruluğa dayanıyordu. Buralar benim için yukan mahalleydi. Sevgili arkadaşım Mustafa bu bölgede oturduğundan günün bir bölümünü buralarda geçirirdim. Ortaokul çağlarında koru bizim oyun yerlerimizden biriydi. Bir çeşit silah oyunu olan “Dekmancılık” oynardık ağaç toplulukları arasında. Şimdilerde bilgisayar aksiyon oyunu olan “Counter-Strike”a da benzetebiliriz ama en yakını Paintball oyunu olsa gerek. Ağaçlık bir alanda oynanan Paintball’da herkesin elinde bir silah vardır. Mermi yerine küçük bir top konur. Ateş edildiğinde küçük top rakibe çarparsa patlar ve üzerinde boyalı bir iz bırakır. Vurulan oyuncu oyundan çıkar yani elenir. Dekmancılık oyununda da en ideal mekân sık ağaçlıkların kapladığı mini ormanlardır. Eh! Bizim de böyle bir yerimiz vardı zaten. Karşı grubun elemanı saklandığı sık ağaçların arkasından aniden çıkar, silah niyetine elinde tuttuğu küçük dal parçasını (imkânı olan teneke ya da tahta tabancasını) hasmının üzerine doğrultup “Dişinya, dikisinya” ya da “dikşinya” der ardından da “Yaavvv vuruldun oğlum beee” dese de dekmanlanan “Görmüyo musun çalıların arasına attım kendimi, kurşun sıyırdı geçti.” derdi. Bu oyunda kim galip kim mağlup belli olmazdı. Böyle enteresan bir çocukoyunuydu velhasıl.

Karaköy’de mukavva fabrikası olan, pastanelere kutu yapan Kemalettin Bey çevredeki arazilerin büyük bir bölümüne sahip çok zengin bir işadamıydı. Güneyde Emin Ali Paşa Caddesi, batıda Ayşe Çavuş Caddesi, kuzeyde Şemsettin Günaltay Caddesi yani Minibüs Yolu, doğuda Fatma Kadın Sokak’la çevriliydi. Zamanla parselleyip sattılar. Kemalettin Bey’in bir de köşkü vardı buralarda. 1940’larda yaptırdığı söyleniyor. O yılları bilenler köşkün inşaatını gördüklerinde “Adam aklını kaçırmış herhalde” demişler. Öylesine ıssızmış buralar.

Buralar kuş avlama sahasıydı. Sapanla kuş vuranlar da vardı, kuş yakalayanlar da. Elinde kafesleriyle dört bir yana dağılmış çocuklar hatırlıyorum. Bizden önce hem de çok daha önce kuş tutmaya gelen Burhan Kutluay anlatıyor “Buralar hep taşlıydı. Yukarıda Kaptan Taksi'nin olduğu yerde büyük bostanlar vardı... Suadiye Tren İstasyonundan yukarı, Suadiye Lisesinden yukarı in cin top oynardı. Suadiye Lisesinin oralarda Alman Arifin köşkü vardı. Biz oralarda kuş avlamak için ağ kurardık. Ailemizin haberi yok. Zira ıssız, bilseler göndermezler. Karanlık olmadan ağları toplar koşarcasına eve

dönerdik. İbak Köşkü yapıldığı zaman, ‘bunlar şaşırmış’ demiştik. O kadar ıssızdı ki, insan gece giremezdi buralara. Burada adam öldürürler diyorduk. Hatta komiserin biri sevgilisini vurmuştu, buralarda.”

Geniş araziye yabani kuş tutmaya gelenlerden biri de Hayri Baykal’dır.

“1940 yılında ilkokuldayken Ayşe Çavuş Caddesi’nden demir yolu hattından yukanlara kadar çayırdı. Bir iki tane ev vardı çevrede. Boş arsaydı, çayırdı. Ben kuş tutmaya gelirdim. Tuttuğum kuşlar harikaydı. Kafese koyar eve getirirdim.”

Hani derler ya “Koru, şehrin nefes alma organlarıdır.” Öyleydi yok edilene kadar. Her geçen gün farkına bile varmadan tırpanlandı korular. 1966-67’lerde korunun bir yarısını yok ettiler. Yerine yazlık Suadiye Can Sineması yapıldı. Neyse ki korunun diğer yanı duruyordu. Minibüs yolundan aşağıya Ayşe Çavuş Caddesi’ne doğru inen toprak yolun (şimdiki Halay Sokak) üzerine yapılan sinemanın yan tarafına çay bahçesi yapıldı. 1970'lerin sonunda İbak Köşkü yıkıldı. Bir apartman yapıldı. Ardından tam zamanını hatırlamıyorum, mimarisi daha farklı yeni bir köşk inşa edildi hemen yanı başına. Can Sineması 1980’lerde kapandı. Sinemayla beraber koruluk alan da müteahhitlerin elinde yok olup gitti.

Sokakları Keşfediyorum (Batı Yakasının Hikâyesi)

Akşam karanlığı çökmeden rakı sofrasını kurardı babam. Buna pek de sofra denmez, ya! Orta boy bir sehpa üzerine küçük tabaklara tadımlık mezeler koyardı; beyaz peyniri, kaşar peyniri, siyah zeytini, domatesi, hıyarı, sivri yeşil biberi, tereyağını ve dilimlenmiş kavunu özenle yerleştirirdi. Tülbente sarılı kızarmış ekmek dilimlerini küçük küçük koparır, her bir parçası üzerine sürdüğü tereyağı ve üzerine koyduğu kaşar peyniri hazırda tutar, ilk yudumunu alır sonra lokmaları indirirdi midesine. Derken sıcak sıcak Arnavut ciğeri ve patlıcan kızartmasıyla balkonda belirirken annem; derin bir nefes alır "Bayılıyorum Suadiye'nin havasına" der demlenmeye devam ederdi. Akşam yemeğine kadar iki kadehi devirdiğinde annem yeniden görünürdü balkon kapısının dibinde. "Hazırsan kurayım mı sofrayı Necati?" demesiyle toplardı sofrasını yine büyük bir özenle. Bitmezdi tabii bu mini şölen. Hele bir de dolunay çıkmış düşmüşse aksi, Adalar'ın önüne, o gece biraz zor biterdi babam için.

Yine bir akşam babam, abim ve Ankara'dan iş takibi için gelmiş Avukat dayım Ekrem Yılmaz'la birlikte balkonda yemek yiyorduk. Sohbet, sohbeti açıyor, rakı bardakları bir boşalıyor bir doluyordu. Şen kahkahalar arasında zaman akıp gidiyordu. Dayım "Necaticiğim kaldığımız yerden yann akşam yine devam ederiz. Yeğenime söz verdim, bu gece onu sinemaya götüreceğim" demesiyle birlikte sofradan kalkmıştık. "Ekremciğim. Şimdi böylesi bir gecede..." demiş olsaydı bile babam, biz yine de kalkacaktık o sofradan. Zira dayımın bana bir sürprizi vardı. Sokağa çıktığımızda sürprizden söz etmişti de ben de pek anlamamıştım. Sinemaya gidiyorduk ya, bundan güzel başka ne olabilirdi ki? Önceki gelişinde bir fotoğraf makinesinden söz ettiğini hatırlıyordum. Bu muydu sürpriz dediği acaba? Meğerse dayımın sürprizi beni kestirmeden sinemaya götürmesiymiş. Bu yaşımda yani, on yaşında şimdiden yolları öğrenecek, ailemle sinemaya giderken onları şaşırtacakmışım. İyi de benim umurumda mıydı bakalım.

Hiç sanmıyorum yaa! Ama madem kestirmeden sinemaya gidiyorduk, olsun bakalım. Tez zamanda gidelim de nasıl olursa olsundu.

Batı yönünde Aydın Sokak boyunca yürüyorduk. Sokağın sonuna gelene kadar sağımızda ve solumuzda bahçe içinde belli aralıklarla

sıralanmış tahta evler, köşkler vardı. Dayım anlatmış olmalıydı köşklerin, evlerin hikâyesini ama diyorum ya, çocuk aklım sinemaya kilitlenmiş ki çok sonraları Selma Merih'ten öğrenecektim köşklerin hikâyesini.

"Sarayın hadım ağalarından 'Ağa Efendi' olarak anılan zannedersem adı Caferağa idi, onun köşkü Aydın Sokak'ın Akkurt Sokak'la kesiştiği soldaki köşe başındaki (batı yönünde) ilk evdi. Kendine baksın diye saraylı bir kadını yanına alır. Biz çocuktuk, öldükten sonra eşi burada bir süre daha kaldı. Saraylı hanım diye bilirdik. İçindeki eşyayı anlatamam. Çok güzel tahta bir köşktü. Saraylı hanımın kimsesi yoktu. O da öldükten sonra köşk aileye kaldı. Akrabalarından Kazım Bey aldı köşkü. Sonra buraya iki tane apartman yapıldı. Aydın Sokak'la Tüccar Kâtibi Sokak'ın çakıştığı köşede de Musevi bir dişçinin tahta evi vardı. Sahibi Jack Deleon'du. İkinci Dünya Savaşı yıllarında Nazi zulmünden kaçan Musevilerdendi kendisi. Buraya gelmişler, bu köşkü satın almışlar. Onun da tam karşısında Tevfik Bey'in köşkü bulunuyordu. Ama bu köşk o kadar güzel değildi diğerlerine göre."

Köşkler geride kalmıştı. Aydın Sokak'ın sonuna gelmiştik. Tam karşımızda, Suadiye Camii Sokak'ın üzerinde, Suadiye İlkokulu vardı. Geçmişi çok uzun yıllara uzanan gönül insanlarının toplandığı okulum. Bahçesinin her bir kanş toprağında, taş duvarlarında, kapısında, penceresinde, bacasında, dersliğinde, sıralarında, kara tahtasında inancın, özverinin, paylaşımın, aşkın izlerini banndıran okulum. Ama her şeyden önce emek kokan okulum... Aydın Sokak'tan Suadiye Camii Sokak'a tam dönüyorduk ki gecenin karanlığında köşede, solumuzda kocaman bir çukur duruyordu. Dayımla birlikte boşluğa baktık gecenin karanlığında. Suadiye'nin genel arazi yapısı kayalık olduğundan inşaatçılar taş ihtiyacını buradan karşılarmış. O yıllarda hâlâ taş çıkartılıyor muydu bilemem ama dayımın elimi daha bir sıkı tuttuğunu ve buranın bir çocuk için tehlikeli olduğunu, buralarda oynamamam gerektiğini söylediğini hatırlıyorum. Çocuklukları burada geçen Selma Merih ve Güngör Öztan'ın "gölet" hakkında anlattıklarını dinlerken sevgili dayımın o gece söylediklerini şimdi daha iyi anlıyorum. Beşiktaşlı olmasına rağmen çok küçük yaşlarda Suadiye'ye gelen ve 1946 yılında yeni evlenmiş biri olarak burayı mesken tutan Selma Merih demişti ki" Okulun tam karşısında bir çukur vardı. Taşlıtarla derlerdi burasına. Bütün bu civar böyleydi. Taş çıkarırlarmış burada. Burası kışın ağzına kadar su dolar, sucu arabaları düşerdi içine. Benim hatırladığım buraya İzmir Apartmanı'nı yaparlarken çok sert kayalar çıkmıştı karşılarına da bir türlü aşağıya inemediler."

Suadiye muhtarının oğlu Güngör Öztan ise kayaları çıkartabiilmek için

dinamit kullanıldığını, bu yüzden geniş çukurlar oluştuğunu kışın yağan kar ve yağmurun zemin kaya olduğundan toplandığını, gölcükler ortaya çıktığını söylerken işin güzel yanlarını anlatmayı da ihmal etmiyordu: “Baharda beyaz papatyalar ile kırmızı gelincikler açardı buralarda. Bazı tarlaları kara sabanla sürerler ve buğday ekerlerdi. İlkbaharda kar kalkınca buğdaylar ortaya çıkardı. Sürülmeyen tarlalar otlak alanlardı. Çobanlar burada koyunlarını otlatırlardı. Koyunlar, yeni doğmuş kuzular çobanın çaldığı kavalın eşliğinde bu gölcüklerden su içerlerdi. Burası hiç kurumazdı. Yaz aylarında içinde kurbağalar yaşardı. Akşamları onların seslerini dinler mutlu olurduk.”

Çukur geride kalmış Suadiye Camii Sokak’a gelmiştik. Sokağın bir ucu kuzeye Kaptan Arif'e, bir ucu da güneye yani demir yolu hattına doğru uzanıyordu. Dört yol ağzına gelmiştik. Dayım bir an durmuş. Devam mı etsin yoksa sağa Çolak İsmail Sokak’a mı dönsün, kararsızlık içindeydi sanki. Etraftaki tek tük evlerden sızan ışıklar, sokak lambasının ışığından daha mı canlıydı acaba? Dayım Çolak İsmail Sokak’a dönmüştü. Dönmeyip de devam etseydik, yol bizi Suadiye Camisi’ne kadar, demir yolu hattına kadar götürecekti. Yol burada bitiyordu. Demir yolunun aşağısı Bağdat Caddesi’ydi. Tren rayları üzerinden geçmek, hem de gecenin karanlığında çok tehlikeliydi. Dayım bunun da farkındaydı elbet.

Bağdat Caddesi ile Suadiye’nin üst tarafını birbirine bağlayan bu geçiş yolu gerçekten tehlikeliydi. Erenköy istasyonundan kalkan tren hafif bir rampa iner, hızlanır ve geniş bir kavis çizerek Suadiye İstasyonuna doğru hızla gelirdi. Bu yüzden yayalar açısından tam bir tuzaktı burası. Tren düdük çalsa da bir anlık gaflet korkunç bir sonla noktalanabilirdi. Çok bedenler telef oldu bu rayların üzerinde. Ben bile yaşadım böylesi bir faciayı. Bir kadın ezilmişti. Ceset görülmesin diye gazete sayfalarıyla örtülmüştü. Ölümlerin ve acıların sona ermesi için buraya bir alt geçit yapılması şarttı. Yoksa kan duracak gibi görünmüyordu. Suadiye Muhtarı Hilmi Öztan birçok kez Ankara’ya gidecekti bu iş için. Aşındırmadık kapı bırakmayacaktı. Kendisi de bir Suadiyeli olan Bayındırlık Bakanlığı Müsteşarı İnşaat Yüksek Mühendisi Orhan Göncüoğlu devreye girer ve bir alt geçit yapılmasına ön ayak olur. Hayatın bir cilvesi işte. Geçit yapım aşamasındayken ya da öncesinde Göncüoğlu, tıp fakültesinde okuyan sevgili kızı Feride’yi kaybeder. Bir kamyon sevgili kızının canını almıştır. Geçit 1967-68 yıllarında yapılır. “Babam Hilmi Öztan” der Güngör Öztan “Orhan Göncüoğlu’nun da iznini alarak kızının da anısı yaşatmak için ya da bir armağan olarak bu geçide Feride Geçidi adının verilmesini sağlar.”

Bir şeyi anlamamıştım. Dayım kestirmeden sinemaya gideceğimizi bu

arada sokakları öğreneceğimi falan söylemişti de nedense sürekli beni uyanyordu. Dayımla Çolak İsmail Sokak boyunca Erenköy yönüne doğru tren köprüsüne doğru yürümeye devam ediyorduk. Tren köprüsünün altından geçip Suadiye Karakol Sokak'a (şimdiki Kazım Özalp Caddesi) döndüğümüzde dayımın yol boyunca anlattıklarından geriye ne kalmıştı bilemiyorum ama sokak boyunca dizilmiş faytonların ve atların o renkli hâllerini; faytonun tentesinden sallanan ve atın başının altından yere doğru sarkan rengârenk püsküllleri ve atın eğerindeki boncukları hatırladığımı söyleyebilirim. Bir de atın arkasına bağlanan gübre torbalarını tabii. Kimilerine iğrenç gelse de gübre kokusuna bayılmışımdır. Hâlâ ana caddeye ulaşamamıştık. Bir süre daha yürüdük. Birden bir hareketlenmenin içinde bulduk kendimizi. Bağdat Caddesi'ne çıkmış, Şaşkınbakkal'a gelmiştik. Sol köşede büyücek bir manav vardı. Sağ köşe başında da bahçeli bir ev. Şaşkınbakkal'ın en eskilerinden Kazım Kulanların bahçe içindeki evini geride bırakırken aslında bir tarihin önünden geçiyordum farkında olmadan. Evin hemen yanında bir ev daha vardı. Beyaz önlüklü ablalar, teyzeler bir oraya bir buraya dolanıyordu bahçe içinde. Buranın bir sanatoryum olduğunu yıllar sonra Kazım Kulan'ın gelini Leman Kulan'dan öğrenecektim:

"Hemen yanımızda iki katlı güzel bir köşk vardı. Saffet Bey'in kayınvalidesine ait. Köşkün arkasında da müştemilatlar bulunuyordu. Bir gün burayı (1950'li yıllar olabilir) kiraya verdiler. Kiracılar burasını bir sanatoryum yapacaklar, veremli hastaları tedavi edeceklerdi. Köşkle beraber arkadaki müştemilatlar da kiralanmış oldu. Ben bu durumdan çok tedirgin oldum. Çocuklarım bahçede dolaşıyorlar. Aramızda da sadece bir duvar var. Sanatoryumdan bahçeye öteberi atılıyor. Veremli insanların kaldığı yer. Korkuyordum bir hastalık geçer diye."

Oysa kızı Azize Kulan'ın anımsadıkları daha çocuksuydu tabii: "Bahçede film oynatırlardı. Hastalar film izlerken biz de kendi duvarımıza çıkar film izlerdik. Annem çok kızardı. Zarar gelecek diye..." Düşünebiliyor musunuz? Şaşkınbakkal'da veremli hastaları iyileştirmek için, havası temiz, suyu temiz, bol ağaçlıklı, gürültüden uzak bir yerde kurulan bir sanatoryumun varlığını! Az ileride sallanan her biri ayrı renkte sarı, yeşil, kırmızı, mavi, beyaz ampuller sinemaya geldiğimizin habercisiydi. Dar uzun patikaya benzeyen bir yola girmiştik. Tahta panolara yerleştirilmiş film afişlerini, haşlanmış mısır ve kuruyemiş satan seyyar satıcıları unutmam mümkün değil. Gişenin önündeydik. "İşte" demişti dayım "Paris'e geldik". Paris! Kulağa hoş geliyordu. Film başlamak üzereydi...

Şaşkınbakkal'ın Paris'i

Paris Sineması, 1922 İzmir doğumlu, Selanikli Gündüz Baykal'ın en büyük oğlu Süleyman Baykal'ın bir eseridir.

"Paris Sinemasını abim Süleyman Baykal açtı. 1945 ya da 46 yılıydı. O yıllarda Şaşkınbakkal'da iki sinema vardı. Toros'un sineması, şimdi cami var yerinde. Diğeri yani bizim sinemamız. Şu anda Yapı Kredi Bankasının olduğu yerin arkasında büyükçe bir bahçe vardı. Arazi sahibi bir kadındı. Orada bir evi vardı. Senelik olarak bir kira ödüyordu. Sinemayı oraya yaptı. Sadece sinema değil tiyatro da oynuyordu. Haftada bir tiyatro grupları geliyordu. Haldun Dormen bile gelmiştir."

Böyle anlatıyor kardeşi Hayri Baykal.

Sinema 1960'ların ortalarına gelindiğinde kapanıyor. Hayri Bey kapanış hikâyesini de şöyle anlatıyor:

"1960'ların ortasıydı. Kadın buraya apartman yaptırmak istiyordu. Anlaşamadılar, kapatmaya karar verdi. Abim Erenköy'de sinema açmaya niyetlendi. İtiraz ettim. Dedim ki 'Erenköy iyi bir muhit değil, oralarda olmaz.' Dinlemedi, yazlık Erenköy Çamlık Sinemasını açtı. Tren hattının hemen arkasındaydı. 1967 yılında vefat etti." Sinemanın kapanışı Şaşkınbakkal için bir dönüm noktası oluyor. 1965 yılına gelindiğinde Paris Sinemasının bulunduğu yer bir şantiye alanı haline geliyor. Yapı Kredi'nin konut reklamları süslüyor etrafı: "Gelin, Süper Dairelere Gelin". Binaların yapımı biter, daireler satılır ve Şaşkınbakkal yeni bir sürece girer. Yaz kış oturmalar başlar. Köşkler zaten gitmiş, kâgir evler de yıkılmaktadır teker teker. 1900'lü yılların başlarında ailesiyle birlikte Şaşkınbakkal'a gelen Kazım Kulan'ın torunu Kazım Oytun Kulan anlatıyor: "Çocukluğum hep bir reklam sloganıyla geçti İstanbul'un en mutena semti Şaşkınbakkal'da Yapı Kredi Bankasının süper lüks dairelerine gelin.' Radyoyu her açtığımda bu reklamla karşılaşırdım. Benim bütün çocukluğum neredeyse bu anonsla geçti"

Şaşkınbakkal'm nasıl kabuk değiştirdiğini de şöyle özetliyor Leman Kulan:

"Anadolu'da yaşayan hâli vakti yerinde aileler yaz aylarında buralara gelir, yazlık ev kiralarlardı Bizim de yazlık dairelerimiz vardı, yazdan yaza kiraya verirdik. Kiracıların çoğu Musevi olurdu. Ayrıca gelen kiracılar içinde Anadolu'dan gelmiş, burada iş tutmuş insanlar da vardı. Ne zaman ki çocukları İstanbul'da okumaya başladılar, hepsi

buralarda daire aldılar. Böyle böyle geliş başladı. Özellikle Yapı Kredi Bankasının reklamlarıyla ve konutların yapılmasıyla yaz kış oturmalar başladı. 1960 ile 70 arası oluyordu bütün bu gelişmeler.”

Bağdat’ın Çiçeği

Paris Sineması dönemi bitmişti. Diğer bahçe sinemamız Çiçek’le yarenliğimiz daha yirmi yıl sürecekti. Bağdat Caddesi üzerinde; Şaşkınbakkal-Erenköy arasında, asırlık bir çınar ağacının dibinde bulunuyordu. Sinemadan önce burası dinlence ve eğlence bahçesi yani kahvehaneymiş. Ama burada çok yıllar önce bir namazgâh varmış. Hatta bir menzil yeri olma ihtimali olduğu da söyleniyor. Semavi Eyice’ye kulak verelim:

“Bağdad Yolunun Çukur Çeşme’den sonraki menzili tespit olunamamaktadır. Erenköy’de Baki Tezcan evinin bahçe duvarındaki kuru çeşme evin inşaası ile yapılmıştır. Ancak bunun yerinde evvelce eski bir çeşme olup olmadığı tespit olunamamaktadır. Erenköy’ünde yolun sağ tarafındaki cami de bir menzil camisi olmayıp son yarım asır içinde ortaya çıkan yeni mahallelerden birinin camisidir. Buradan itibaren yol yine hafif bir meyil ile alçalarak Çınardibi denilen yere gelmekte ve buradan itibaren Şaşkınbakkal yokuşu başlamaktadır. Çınardibi’nde bugün evvelce burada bir menzil olduğuna işaret eden hiç bir şey yoktur. Ancak hâlen yazlık sinema olarak kullanılan düzlükteki hayli muhteşem Çınar ağacının bir namazgâha ait olduğuna muhakkak nazarı ile bakılabilir. Eski bir haritada burada bir Çoban Çeşmesi’ne işaret edildiği dikkate alınırsa burasının bir menzil yeri olması ihtimali daha da kuvvetlenmektedir. Aynca bu semtte çok eskiden beri oturanların ifadesine göre, çınarın yanında bir çeşme bir de mihrap taşı mevcut imiş. Bu mevki Vakıflar idaresi tarafından sinema olarak kiraya verildikten sonra çeşme ve mihrap taşı ortadan kaybolmuştur.”

1522-1578 yılları arasında yaşamış Kanuni Sultan Süleyman ve Hürrem Sultan’m tek kızı olan Mihrimah Sultan tarafından burası vakfedilmiş. Buradan geçen yolcuların namaz kılmak için kısa süreliğine durduğu bir nevi açık hava camisi de diyebileceğimiz bu yer vakıf kayıtlarında Karapınar namı diğer Kokarpınar mevkisi olarak geçiyor. 736 m2'lik bir alana yayılan namazgâh mahalli Mihrimah Sultan Vakfına ait olmasına rağmen 11.09.1934 tarihli kayıtta Sait çocukları Mehmet Kazım ve Mehmet Sezer adlarına 348 ada 18 parsel olarak tescil edilmiş. O tarihte kagir bahçeli bir ev ve kâgir bir kahve varmış. Gazeteci Eser Tutel’in (1933-2008) yazılarından öğreniyordum. Gündüzleri “Çamların, çınarların gölgesinde, demir

kahve masalarıyla, yine açılır kapanır demirden kahve iskemlelerinin yer aldığı" bahçede semt sakinleri çay, kahve içerlermiş. Akşam üzeri iş dönüşü yorgunluk atmak isteyenlerin de vazgeçilmez mekânıymış. Aynca bahçede her hafta, akşamları "bir çeşit tiyatro yani seyirlik tarzı gösteriler düzenlenir" olmasıymış. Gazeteci Eser Tutel o günleri yaşamış biri. 1940'lı yıllarda çok küçükken Suadiye'ye yazlığa gelen ailesiyle birlikte kantoyu, oryantal danstan, orta oyunu ve hokkabazı da orada izlediğini anlatır. Hatta tiyatroyu da ilk kez burada görür:

"Bir keresinde Arabın İntikamı adlı bir oyunu izlediğimizi çok iyi hatırlıyorum. Başroldeki yüzünü siyaha boyamış iri yarı adamın her nasılsa boyamayı unuttuğu o kocaman elleriyle oyunun en güzel kadınını yere yatırıp boğazına sarılarak sıka sıka öldürmesi karşısında korkudan yüreğim nasıl da ağzıma gelmişti! Arabın İntikamı'nın Shakespeare uyarlaması olduğunu yıllar sonra öğrendiğimde çok şaşıracaktım."

Üstat Tutel'in sözünü ettiği yıllar 1939-40'lı yıllardır. 2. Dünya Savaşı'nın yeni başladığı yıllar, yani. Hamdi'nin bahçesindeki bu gösterilerin ahaliye duyurulması da tam bir şenlikti der Tutel ve çığırtkanların haykırışlarını da şöyle anlatır:

"Bahçede o gece tiyatro oynanacağı, daha öğleden ilan edilmeye başlanırdı. Elinde megafon bozması bir boruyla bütün Suadiye ile Erenköy ve çevresini sokak sokak dolaşan bir delikanlı, akşam saat dokuzda başlayacak olan gösteriyi avaz avaz ilân ederdi: 'Bu akşaaam... Şaşkınbakkaldaaa... Çınardibi gazinosundaaa... Danslaaar... Şarkılaaar... Kantolaaar... Seçkin bir cazbandın refakatindeee! Veee, hisseli bir tiyatoro oyunuuu! Koşun! Koşun! Kapıda kalmamak için biletlerinizi önceden alın, ön sıralarda yer kapın!'... Çığırtkan gencin borudan yayılan o madenî sesi aradan 60 yıl geçmesine rağmen hâlâ kulaklarımı tırmalar."

Çiçek Sinemasının ne zaman açıldığı tam olarak bilinmiyor. İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü de bir tarih veremiyor. Ama 1948 yılında Vakıflar, açtığı dava sonucu yani tam on üç yıl sonra tapuyu üzerine almayı başarıyor. Ev de kahve de yıkılıyor. Yine de burası özel kişilerin mülkü olarak devam ediyor. Hatta 1976 yılında Türkiye Anıtlar Derneği ile yapılan ortak protokol çerçevesinde cami yapılmasına karar veriliyor. 1948 yılı önemli. Zira bu tarihte burası kiraya veriliyor. Toros Şemel adında bir gayrimüslime. Toros Bey'i tanıdım. Toros amca sinema girişinde durur, her gelene "İyi akşamlar" derdi. Güleç yüzlü hoş sohbet biri olarak kalmış aklımda. Ben yetişemedim ama hayırlı aktivitelere de imza atmış biri olduğunu Burhan Kutluay anlatmıştı:

“Sinemanın karşısında, Erenköy İlkokulunun altı bomboş araziydi. Orada futbol turnuvaları düzenlerdi, adı da Toros Tumuvası’ydı. Her yaz yapılırdı. 1950’li yıllarda, dönemin meşhur futbolcuları gelirdi, herkes seyrederdi. Ziraat Bankasının olduğu yerde de voleybol sahası yapılmıştı. Voleybol turnuvaları olurdu.”

Türk sinema seyircisinin Hint sinemasıyla tanışması “Avare” filmiyledir. 1951 yapımı, yönetmenliğini Raj Kapoor’un yaptığı ve aynı zamanda oynadığı “Avare” filmini görmeyen ya da duymayan pek yoktur herhalde. Hani o meşhur şarkısı “aawaaraa hoon, aawaaraa hoon” diye başlayan filmden söz ediyorum. İşte bu filmi Türkiye’ye getiren Toros’tur. Sinema eleştirmeni, yazar Burçak Evren diyor ki:

“Toros Bey’i herkes Hindistan’dan Türkiye’ye getirdiği ve tüm zamanların en çok iş yapan Avare filminden tanır. Toros Bey yıllar yılı işlettiği Çiçek Sinemasından değil de, bu filmden servet yapmıştı. Sonra Hint filmlerinin Türkiye temsilcisi oldu. Ama Avare’nin tecimsel başarısını bir kez daha yakalama olanağını bulamadı.”

Çiçek sinemasının kendine özgü karakteristik bir dizi özelliği de vardı. Sinemayı bile kime sorarsanız sorun “Çiçek Sineması deyince aklınıza ne geliyor” diye, ağız birliği edilmişçesine benzer yanıtlar alırsınız. Mesela akla gelen ilk şey asırlık çınar ağacı olacaktır. Sonra bir şemsiye gibi perdeye doğru uzanan çınarın dallarından söz edilecek ve “Filmin bir yerinde yağmur başlamışsa eğer hiç dert etmez gazoz, çekirdek ve frigo eşliğinde keyifle filmi izlemeye devam ederdik” denilecektir. Gerçekten de öyleydi. Hatta evimizin balkonunda akşam yemeğini yerken aniden gök gürlese de, şimşekler çaksa da hiç aldırmaz, ne rahatımız kaçardı, ne huzurumuz bozulurdu böylesi havalarda. Kazakları atardık çiçekli böcekli uzun yakalı gömleklerimizin üzerine koşar adım giderdik sinemamıza. Sonra sinemanın hemen girişindeki arkada kapalı bölümler anlatılacaktır. Sinemanın en makbul yeri yani. Kapalı iki oturma yeri, serin havalarda bile sinemaya gelmemizi sağlayan bu korunaklı yerler anlatılacaktır. Ve sonra işin en matrak tarafına geçilecektir. Sinemanın solundaki yan duvann hikâyesine, yani. Sinemaya yaslanmış komşu evin duvanndaki tuvalet penceresinden, ışığının yanmasıyla “Hop, hemşerim kapat şu ışığı” deyişinden söz edilecektir. Ama asıl gırgıra geçmeden şöyle bir nefes alınacak “film sıkıcıysa, seyirciyi de sarmamışsa işte o zaman yapılan uyarının şekli şamataya dönüşür, adamın yaptığına ya da yapamadığına bin pişman edilirdi” denecektir.

Sinemadan eve dönüş hiç aceleye getirilmezdi. Gecenin tadına tat katmanın planlarını yaparken vazgeçilmez duraklardan biri olan

şimdiki Şaşkınbakkal'daki Nezih Kırtasiye'ye yakın Rasim Pastanesinde ilk molamızı verirdik. Onun nefis tatlılarından seçmeler yapar, külahtan damlayan dondurmanın tek bir zerresini bile ziyan etmeden, gayet ustalıklı bir biçimde mideye indirirdik. Rasim amcayı pek hatırlamıyorum ama onu iyi tanıyanlardan Dr. Müfid Ekdal şöyle anlatıyor kendisini:

"Rasim Efendi şişman, kırmızı yanaklı, hareketlerinde ağır, her zaman beyaz önlük giyen, yüksek sesle konuştuğu hiçbir zaman duyulmamış, sütlü tatlılardan başka hamur tatlıları da satan bir Kadıköy esnafı idi. Birkaç yıl sonra Nefis Pastanesi açılınca Rasim Efendi Şaşkınbakkal'da bir şube açma gereğini duydu ve kendisi daha çok orada çalışmaya başladı. Sanınm şeker hastalığına yakalanmıştı. Ölümünden sonra her iki dükkân da kapandı."

Çiçek Sineması yerini camiye bırakır. 16 Temmuz 1984 yılında temeli atılan "Kayserili Hacı Osman Özel Camisi"nin inşaatı 20 Haziran 1986'da biter. Çınar ağacı ise caminin avlusundu tüm heybetiyle durmaktadır.

Batı komşumuz Caddebostan'da birkaç yazlık sinema vardı. Sık olmasa da, değişiklik olsun diye gittiğimiz Ozan ve Plajyolu Serdar sinemaları dışında Çiçek gibi Paris gibi bölgenin en popüler yazlık sineması Caddebostan Budak bambaşkaydı hani. Burada konserler de verilirdi, festivaller de düzenlenirdi. Hafta Sonu Gazetesinin düzenlediği 1965-68 yılları arasındaki "Altın Mikrofon Yarışması"nın son ayağını burada seyretmiştim. 1960'larda 70'lerde ünlü olan ya da sonradan ünlü olacak ne kadar sanatçı varsa konserleri olurdu burada. Kimler gelmedi ki; Mavi Işıklar, Cem Karaca ve Apaşlar, Cahit Oben, Şerif Yüzbaşıoğlu, Erkin Koray, Beyaz Kelebekler, İstanbul Gelişim Orkestrası, Dadaşlar, Barış Manço ve daha kimler kimler... Gazeteci Haşmet Babaoğlu Budak Sinemasında yaşadığı böylesi bir geceyi okurlarıyla paylaşacaktır yıllar sonra.

"...Caddebostan 1. Rock Festivali (üff, addaki iddiaya bakın, ama yazlık Budak Sinemasında yapıldığını da unutmayın!) aklıma geldi. 12 Mart günleriydi. Sahneye uzun süre bekledikten sonra çıkmıştı Grup Bunalım. Tam üçüncü parçaya gelmişlerdi ki, sahneye bir bekçi fırlamış ve "Örfi idare izin vermiyor, saat 24.00 oldu." demişti. Matrak bir durumdu. Gülecektik belki, belki kendi kendimize kızacak ve çekip gidecektik. Ama gitarist Aydın Çakus 'Hayır, devam edeceğiz.' dedi ve çalmayı sürdürdü. Böylece derme çatma atmosfer birdenbire gerçek bir rock festivalinin 'ruh'una kavuşmuştu, bir anlığına bile olsa... 12 Mart'ın baskı ortamına kızan bazı dinleyiciler konser sonunda öfkelerini Budak Sinemasının ahşap sandalyelerinden çıkartmıştı."

Sözünü ettiğim ve edemediğim yazlık sinemalardan geriye bir tuğla parçası bile kalmadı. Bir tek Caddebostan Budak Sinemasının yerinde hayırlı bir işe imza atıldı. Anadolu yakasının en modern kültür merkezi olan Kadıköy Belediyesi Caddebostan Kültür Sanat Merkezi açıldı.

Sokaklar Adlarıyla Ölümsüzleşir

Çevre değişir, bozulur, binalar yıkılır, yerine yenileri yapılır. İnsan gelir, insan gider. Her yeni izlenim bir öncekini gölgeler, hatıralar kalır, sonra unutulur. Ama sokaklar geçmişten günümüze taşıdığı sosyal ve kültürel değerleriyle yörenin portresini çizer. Hayatlar saklıdır her birinin içinde; neşe, kavuşma, göz yaşı, acı, özlem, paylaşma, yeni bir başlangıç gibi... Tıpkı Suadiye'nin sokaklarında olduğu gibi. Kimi çiçek, kimi hayvan, kimi insan kimi de tarihi ve kültürel kökleri anımsatan adlarıyla, tam yetmiş iki sokak-cadde burada yaşayan yirmi beş bin Suadiyeliyi sarıp sarmalar eski dönemlerin hatıraları üzerine.

Bir semt vardır; Suadiye'de olmayan. Komşu mahalle Kozyatağı'ndadır. Bayılıyorum adına. Şen Esen Evler (Şenesenevler). Ne hoş, ne güzel bir addır. Kozyatağı Ortaokulunda okurken, arkadaşım Engin'in babası bizleri Volkswagen arabasıyla okula götürürdü. Şenesenevler'in ara sokaklarından bahçe içindeki evlerin arasından geçer, öyle giderdik okula. Sessiz ve sakin yerlerdi, huzur veren bir yanı vardı buraların. Şimdilerde koca koca apartmanların istilasına uğramış durumda. Ama yine de duruyor o güzelim evlerden birkaçı.

Suadiye'nin de benzer adla bir yeri vardır. Suadiye otobüs durağından Şaşkınbakkal'a doğru giderken ikinci durağa geldiğinizde durağın adına bakın. Şen Durak yazar durağın bir köşesinde. Güngör Öztan anlatmıştı hikâyesini. Çok hoşuma gitmişti:

"Şen Durağın orada bir tane köşk vardı. Biz buradan sahile inerken köşkten sürekli kahkaha gelirdi. Şen şakrak bir aile. Allah rahmet etsin, aileyi çok iyi biliyorum. Bu nedenle buradaki tramvay durağına şen durak denmiş."

Suadiye'nin "Çavuşlu" sokakları da vardır. Yusuf Çavuş, Ayşe Çavuş Sokak gibi. "İstanbul Sokakları 101 Yazardan 100 Sokak" adlı eserde sevgili arkadaşım Tarık Demirkan kendi sokağını anlatırken Kozyatağı Mahallesi'nden söz eder. Çok eskiden ceviz ağaçlarıyla çevrili bir ovaymış burası. Ordunun talim alanı olarak da kullanılırmış.

Çanakkale'ye giden askeri birliklerin toplanma ve talim yeriymiş en son. Askerî harekâtlarda başarı gösteren bazı çavuşlar buralara yerleşmiş, toprak sahibi olmuşlar. Kim bilir bizim çavuşlar da onlardan biriydi belki. Açelya, Beyazgül, Çamlı, Pembesigül, Şebboy, Selvili ve Yeni Fidan adlarıyla çevrelenmiş sokaklar biryanda Bedri Güven, Emin Ali Paşa, Hamiyet Yüceses, İclal Karabekir, Kazım Karabekir, Kazım Özalp ve Selim Ragıp Emeç gibi kişiye ithaf edilen sokaklar diğer tarafta sanki kocaman bir masanın et rafında toplanmışlar da yörenin portresini çizen bir ruha bakar gibi oturmakta. Diyelim böyle olsun. Birer ikişer, sözü edilen ve edilmeyen ne kadar sokak varsa toplansınlar masanın çevresine. Mesela önceki adı Mektep Sokak olan Mediha Turhan Tansel Sokağı desin ki "Ne çok yoruldum bu sokağa adımı verebilmek için. Ne badireler atlattım. Ama yine de çok huzurluyum. Elbette var tutkumun bir nedeni." Ve başlasın hikâyesini anlatmaya.

Mektep Sokak ve Okulum

Suadiyeli Aslan Bey adında bir zat varmış. Bir mahalle mektebi yapılması için arazisini mi yoksa bahçe içindeki evini mi yoksa her ikisini mi her neyse Milli Emlak'a bağışlamış. Yıl 1905. Ağaçlar içinde tek katlı altı taş ahşap bir yapıda eğitime başlanmış. İki dersliği varmış. Bir de çok küçük idare odası. Cumhuriyetin kuruluşuna kadar yani, 1923 yılına kadar tek öğretmenle eğitime devam etmiş. Cumhuriyetin ilanıyla birlikte iki kadrolu 30-40 öğrencili bir okul olarak 'Taş Mektep' adıyla, sonrasında da 7 no'lu adıyla, derslik sayısı ikiye çıktığında ve üç sınıflı bir okul hâline geldiğinde de Suadiye İlkokulu adını almış. O yıllar çoğu ilkokulun imkânları yeterli olmadığından ilk üç sınıfı bitiren öğrenciler dördüncü ve beşinci sınıfları başka bir okulda okumak zorundaymış. Derken Turhan Tansel adında bir öğretmen gelmiş. 1950-51 yıllarında okula müdür olarak atanmış. Eşi Mediha Tansel de aynı okula tayin edilmiş. Okul için dönüm noktasıymış bu atamalar. Turhan Tansel mükemmel bir eğitmenmiş. Ama onun bir başka meziyeti daha varmış. Çalmadığı müzik aleti yokmuş; piyanoyu, kemanı, akordeonu, flütü, mızıkayı hepsini usulüne uygun olarak çalarmış. Beste de yapmış. Hatta kimi eserlerinin güftesi eşi Mediha Hanım'a aitmiş.

Her şey iyi güzel de Turhan Tansel yine de çok huzurlu değilmiş. 1952 yılında okullar tatil olduğu bir zamanda velilerin ve semt halkının da aralarında bulunduğu bir davette okul için bir karar alınmış. Okul binası büyütülmeli, derslik sayısı beşe çıkarılmalı böylece öğrenciler başka bir okula gitmek zorunda kalmamalıymış. Vakit kaybedilmeden Vali ve Belediye Reisi Fahreddin Kerim Gökay'a karar iletilmiş. O da İl

Milli Eğitim Müdürlüğü'ne okulun talebini aktarmış. Ancak tahsisat yokmuş. İş başa düşmüş tabii. Tanseller'in yakın dostu, okulun öğretmenlerinden Cahide Atakul şöyle anlatır yaşananları:

"Tahsisat yok. Tanseller aldıkları ilk maaşları ile tuğla getirtiyor. Hatta Mediha Öğretmen arabacının yanına binmiş, getirdikleri tuğlaları eşiyle beraber bahçeye taşımışlardır. Hemen bir kurul toplandı, ben de katıldım. Para lazımdı, malzeme lazımdı, hepimiz bir yana dağıldık. Kimi kereste buluyor, kimi kum, kimi kireç. Tanselleri kaç kez harç kararken gördüm."

İşin şakası yokmuş. Bu iş ya olacak ya olacakmış. Dr. Fazıl Şerafettin Bürge ile tüccar Naki Bey inşaat demirini, Osman Azmi Bey taş ve çakılını almış, Okul Yönetim Kurulu Başkanı Süreyya Anamur, üyeler Faik Soyer, Refik Erdem ve Ali Saklıcalı da gerekli diğer malzemeleri sağlamış, inşaatın kontrolünü de Teknik Üniversite İnşaat Kürsüsü yapmış. Üç ay sonunda da okul tamamlanmış ama boya badana işinde gecikme olmuş. Acilen semt halkı devreye girmiş, bir gün bir gecede iş bitirilmiş. Ortalık toz toprak içindeymiş, inşaat pisliği öyle durmaktaymış. Ne var ki temizliğin de yapılması gerekiyormuş. Zaman azalmış. Ertesi sabah okul açılacakmış. Kimse de güç kalmamış, herkes evlerine çekilmiş. Sabah olmuş. Açılışı için bahçede toplanan öğretmenler, veliler, semt halkı okulu tertemiz görünce şaşkına dönmüş.

Kocaman masanın etrafında toplananlar dinlerken sessizce bu anlatılanları, birden bir ses duyulur: "Peki!" der "Kim yapmıştır bu temizliği?"

Cahide Atakul'dan gelir yine yanıtı:

"Mediha öğretmen o gece hademeyle takunyalar ayağında sabaha kadar süpürdüler, yıkadılar, sildiler. Açılışa gelenlerin ağzı bir karış açık kaldı. Kendilerini tutamayıp şöyle dediler:' Temizliği Periler mi yaptı?' Evet o peri Mediha öğretmendi, çok yorgundu ama ne kadar mutluydu."

Suadiye İlkokulu, 1952-53 ders yılıyla beraber beş derslikli ve dört sınıflı olarak öğretime başlar, 1953-54 yılında da ilk mezunlarını verir. Turhan ve Mediha Tansel 1964 yılında emekli olur. Aynı yıl ben de okulun öğrencisi oluyordum. Tansellerin eğitim süzgecinden geçmedim ama onların mirasını yiyen şanslı öğrencilerden biriydim. Etkilerini elbet sonraki yıllarda göreceğim kesindi. Tanseller emekli olduktan sonra aldıkları toplam 56 bin liralık ikramiyeyi ve diğer birikimleriyle birlikte toplam 117 bin lirayı okulun yaptırılması için

bağışlarlar. Okulun büyütülmesi için kazmanın vurulmasına dört gün kala Turhan Tansel 13 Eylül 1971'de vefat eder. Takvimler 17 Eylül 1971'i gösterdiğinde Mediha öğretmen sevgili eşini kaybetmenin acısını yüreğinde hissetse de minik öğrencileriyle birlikte günü paylaşmanın mutluluğunu yaşar. Suadiye İlkokulu, bir yıl sonra on sınıflı, kaloriferli ve müsamere salonu olan bir okul hâline gelir. İstanbul İl Makamının teklifi ile İl Genel Meclisi Suadiye ilkokulunun adını değiştirir "Turhan ve Mediha Tansel İlkokulu" ismini verir. Turhan ve Mediha Tansel çiftinin anısını yaşatmak için Mektep Sokak, Mediha Turhan Tansel Sokağı olarak değiştirilir. Çocuklarım Ayşe ve Ali de Tansellerin birikimleriyle büyüyen okulun şanslı öğrencilerinden olacaklardı.

Hüzünlü ama bir o kadar da yürek çarptıran bu hikâyenin ardından Plaj Yolu'nun öyküsü gelecektir. Bu sefer kitabın yazarı olarak ben ilişiyorum masanın bir tarafına. Ve izin istiyorum Plaj Yolu Sokak'tan. Anlatacaklarım yaşadıklarımla sınırlı kalmayacak belli ki. Yaşamadıklarımı, yaşayanların sonsuz düşleriyle harmanlayacağım elbette.

Suadiye Plajı'nın Sokağı

Suadiye için önemli köşe taşlarından biri olan Plaj Yolu Sokak ise başlı başına bir tarihtir aslında. Bağdat Caddesi üzerinde şimdiki Zara Mağazasının hemen yanından aşağıya denize doğru uzanan bu sokak yeni yapılan adlandırmayla caddedir resmi kayıtlarda. Otlak olma hâlinden "Sokağa" terfi etmesi Suadiye Plajının yapıldığı yıla, 1929 yılına rastlar. Bendeniz burayla 1964 ya da 1965 yıllarında tanıştım. O yıllar denize girilebilecek tek yerin Suadiye Plajı olduğunu sandığımızdan doğruca Suadiye Plajına giderdik. Böylece tanışmış oluyordum Plaj Yoluyla. Ne zaman ki keşfettik plaja bedava girilecek yerleri işte o zaman olduk plajın biletsiz misafirleri. İyiydi hoştu da biraz pahalıydı plaj. Her gün de verilmezdi ki bu para! Para vermeden plaja girebileceğimiz çeşitli yollardan biri Suadiye vapur iskelesiydi. Çok uzundu. Ucuna gelindiğinde su yeterince derinleşiyor, rahatlıkla denize atlama yanşı yapabiliyorduk. Çeşitli atlama stilleri denerdik korkusuzca; balıklama atlardık, kırlangıç atlardık, cek atlardık. Çivileme ve kıçüstü denen çömlek en eğlenceli atlama stiliydi. Balıklama, kırlangıç ve cek atlayışları ustalık isterdi. Beceriksiz atlamalar bir zaman sonra ıstırap kaynağı olurdu. Göbek kısmı kızarmış insanlar çoğalırdı birden etrafınızda. Ama ben çok küçük yaşta beş altı yaşlarında daha yüzme öğrenmeden atlamayı ve deniz altından yüzmeyi öğrendiğimden atlama konusunda arkadaşlarımın çoğundan daha iyiydim. İskele, Suadiye Plajına çok yakındı. Yüzerek

çıkardık plaja. Plaja bedava girmenin bir yolu da sandaldı. İskele yoluyla (Su Yanı Sokak) plaj yolu arasında kalan dar bir yolun sonundaydı sandalcı Şevki'nin yeri. Beş altı kişi dolardık sandala yanaşırdık plaja. Kimse de bir şey demezdi.

Suadiye Plajı deyince aklıma soyunma kabinleri önüne getirilen su dolu kovalar geliyor. Sandaletlerimiz ya da bez ayakkabılarımız kumlanmasın diye ayaklarımızı yıkardık bu suyla. Su dediğim de öyle şehir suyu değil, deniz suyuydu ve paralıydı. Üstü çıplak altında şort sabahtan akşama kadar kova taşırdı kabin görevlisi amca.

Her iki elinde tuttuğu kovalarla kızgın kumlara bata çıka yürürken, sanki kollarından fırlayacakmışçasına şişen damarlarıyla çile çeken bir kürek mahkûmu görünümündeydi. Bir de yanlışlıkla açılan kabin kapıları vardı; kadınların attığı çığlıkları hâlâ duyar gibiyim.

Bostancı Çatalçeşme'de Bağdat Caddesi'nden aşağıya, denize doğru inildiğinde küçücük bir koy vardı. Denizi hem çok güzeldi hem de diğer yerler gibi kayalık değil, kumluktu. Cin Ali'nin yeri derlerdi buraya. Sabah 10 gibi evlerimizden çıkar, güney yönüne sahile doğru bırakırdık kendimizi; tren yolu üzerinden pür dikkat geçer, boş arsalardan Bağdat Caddesi'ne çıkar, ara sokaklardan Türap Sokak'tan ya da Tan Sokak'tan yılan gibi kıvnlarak ulaşırdık kıyıya.

İlk kez babamla gelmiştim buraya. O yıllar tatile gitmek diye bir kavram olmadığından babam beni yanına alır, yaz tatilinin büyük bölümünü burada geçirirdi. Gün geldi kumluğun çevresi değişmeye başladı. Minicik bir plaj çıkmıştı ortaya. Plajın hemen üzerinde bir çay bahçesi vardı; Süleyman'ın Çay Bahçesi denirdi. Plaja çay bahçesinden merdivenlerle inerdik. İlkel bir görünümü vardı.

Plajın kumluk alanı kum havuzu gibiydi. Soyunma yeri derme çatmaydı; kulübeye benzerdi. Her neyse, burası bize yetiyordu, samimi bir ortamdı yine de. Öğlen güneşi iyiden iyiye yakmaya başladığında plajdan çıkar, bir süre serinlerdik Süleyman'ın bahçesindeki ağaçların altında. Sakin olurdu o saatler. Zamanla Suadiye iskelesindeki çay bahçesi gibi popüler bir yer hâline geldi. Akşamüzerleri boş masa bulunmaz olurdu. Abimlerin mekânı olmuştu burası. Eğrelti durmazdım onların yanlarında. Sohbetlerine katılır, beraber güler beraber eğlenirdik. Öyledir ya, küçüksündür, ciddiye alınmazsan... Onların yanında hiç öyle hissetmezdim kendimi. Bir gün Süleyman'ın kahvesinde çınar ağacının altındaki tahta masalardan birinde oturuyorum. Karşımda biri bana bakıyor. Boylu ama poslu değil, esmer uzun saçlı, büyük gözlü, güzel bir genç kız. Yanında da abim. 1968 yılıydı. On dört yaşındayım. "Hülya, kız arkadaşım." diyor

abim. Ben öyle şaşkın bakmıştım yüzüne. Abimin sevgilisiymiş meğerse. Dört yıl sonra yine bir yaz günü 24 Ağustos 1972'de evlenecekler, beş yıl sonra da sevgili Hülya abla nur topu gibi bir oğlan çocuğu dünyaya getirecekti. Kasım ayının ilk günü hastane odasında abim birer inci tanesi gibi süzülen gözyaşlarını akıtırken usulcacık "Sinanım" diyecekti yeğenime. Süleyman'ın bahçesinde şimdi bir apartman bulunuyor. Önü çimenlik, biraz ilerde de yine sahil yolu...

Tüm bunlar bir masal gibi gelmesin kimseye. Aynıyla vakidir. Bu arada sanmayın ki unuttum Plaj Yolu'nu. Mümkün mü?

Daha anlatılacak çok şey var ona dair. Demiştim ya, "Sokaklar geçmişten günümüze taşıdığı sosyal ve kültürel değerleriyle yörenin portresini çizer!" diye. Çizelim o zaman Plaj Yolu'nun portresini ve tabii rengini.

Plaj Yolu'nun Renkleri

Bağdat Caddesi üzerinden girildiğinde hemen sol köşede benzin istasyonu, yanında Kasap Nevzat, sağ köşede Moda Bakkaliyesi, onun yanında Moda Kasabıyla başlayalım yola. Kasabın biraz aşağısında mavi gözlü Ahmet Efendi'nin küçük bir bakkal dükkânı, onun karşısında Adalı iki Rum kardeşin Yordan pastanesi, hemen yanında biraz içerlek Dr. Bedri'nin evi ve muayenehanesi, resim yapmaya meraklı şişman ve sevecen polis memurunun kulübesi... Onun yanında Afife Cingi'nin ve Atatürk'ün de dişçisi olduğu söylenen ünlü Dr. Ferit Bey'in evini solumuzda bırakıp geçelim karşı kaldırıma. Karısı bir Macar olan çocuksuz bir muhteremin bol kedili evinin bahçesini de geride bırakıp şimdiki Movieplex Sinemasının olduğu yere, Suadiye Plajı'nın sahibi Mustafa Güler'in oğlu Turan Güler'in geniş bahçeli evine yaklaşıyoruz. Burada biraz soluklanalım. Mustafa Güler'in torunu Deniz Hanım'ın doğduğu evin önündeyiz. Bırakalım da kendisi anlatsın evini:

"O zaman plaj yolu yok tabii burası kocaman bir arazi. Parselleme çok sonra oluyor. Otel ve plajın yapımıyla beraber evler yapılmaya başlanıyor, mecburen sokaklar ortaya çıkıyor, düzenleniyor. Sokaklar çok kötü. Tretuvar bile yok. Plaj Yolu Sokak üzerinde üç tane giriş kapısı olan evimizin bahçesi çok genişti. Sık ağaçlar içinde tenis kortumuz vardı, Hayvanları çok severim. Köpeklerim hiç eksik olmadı. Kuşlarım vardı, keçim vardı. Bizim bütün evleri yabancı mimarlar yapmış, zannedersem İtalyan mimar. Sağlam evlerdi. Evimizde 45 yıl oturduk. Yıkmadık. Ama zamanla her yer yıkıldı. Koca koca

apartmanlar yükselince biz de mecbur kaldık. Evimizin olduğu yere 1970'lerin ortalarında Turan Apartmanı yapıldı."

Deniz Kurbanzade'nin evinin tam karşısında, şimdiki Dostlar Apartmanı'nın bulunduğu yerdeyiz. Deniz Hanım'm köpekleriyle, keçileriyle oynaştığı, kendi arazileri içinde bulunan koruluk alandayız. Mustafa Bey'in Suadiye Otelinin arkasına denk düşen alanda yaptırdığı beş altı ev görürüz. Her yer çamlık o zaman."Büyük babam" diyor Deniz Kurbanzade "şimdiki Movieplex Sinemasının karşısında babaanneme pembe bir ev yaptırmıştı. Altında da amcam Murat Güler otururdu."

Murat Güler sporcudur. Galatasaray Spor Kulübünde yüzücüdür. Manş Denizi'ni yüzerek geçmektir bütün isteği. 1950 yılında iki kez dener, başarısız olur. Aradan dört yıl geçer. Bu sefer başaracaktır. 10 Ağustos 1954 sabahı Fransa sahillerindeki Calais'ten denize girer ve İngiltere'nin sahil kenti Dover'e kadar yüzer. Geçen süre 16 Saat 50 dakikadır. Manş Denizi'ni geçen ilk Türk yüzücü olarak tarih kitaplarında yerini alır.

Sinemanın sırasındayız. Aşağıya doğru iniyoruz. Mustafa Bey'in kızı Aydın Güler'e ait yerler buraları. Yıllar içinde farklı yapılara açacaktır kollarını. Önce bir kulüp yapılır buraya, yıllarca hizmet verir Suadiyeliye. Sonra yıkılır, yerine iki apartman yapılır Çamlıdağ ve Ersoy adıyla. 1936'da yapıldığı söylenen Atatürk büstü de çıktı mı karşınıza yaklaşılmıştır yolun sonuna. Bundan sonrası plaj tesisleridir. Girişteki iki küçük bekçi kulübesinin, sonra kuaför olacak Bayan Vili'nin dükkânlarının arasından geçilir, solda otelin arkasında mini golf sahası, önde otel, karşısında Suadiye Gazinosu ve sonra adı olacak Kulüp Reşat vardır ve gelinen son nokta Suadiye Plajıdır artık.

Gençliğinin ilkbahannda Suadiye'nin tüm güzelliklerini yaşayan Güngör Öztan 1955, 1956 yıllarında yani, elli küsur yıl önce minyatür golf sahasında kimlerin buraya gelip golf oynadığını iyi hatırlıyor:

"Sosyetenin vazgeçilmezleri arasındaydı golf sahası. Galatasaray ve Milli Takım kalecisi Turgay Şeren, Fenerbahçeli Selim Soydan ve abisi GalatasaraylI Ali Soydan (Küçük Ali) ve oranın müdavimlerinden Fenerbahçeli rahmetli Basri Dirimlili de hep orada golf oynarlardı"

Yolun her iki tarafına dizilmiş çınar ağaçları, akasyalar, at kestaneleri, manolyalar altında yürürken Yahudi'si geçer, Ermeni'si, Rum'u da eksik olmazdı. Herkes kendi lisanıyla konuşur, Fransızca da duyardınız aralarda. Sanki bir başka memlekette gibi hissederdiniz kendinizi. Faytonlar geçerdi tırıs tırıs. Hem de günün her saatinde.

Çeşit çeşit insan taşırdı; rengârenk giysili. Değişik model şapka giymiş kadınlar vardı içlerinde; kimi plaja kimi konkene kimi de çay partisine yetişmenin telaşıyla sallarlardı yelpazelerini. Genç kızların çok azında bluz görürdünüz, ayağında bir şort üstte bikini şıpıdık şıpıdık terlikleriyle güle oynaya geçerdi yanınızdan. Kimi soylu esnaflar da yok değildi elbet bu yolda. Omzunda tablasıyla Rum balıkçı, tepsisiyle iri kıyım yoğurtçu, güğümleriyle sütçüler, at üstünde tavuk satıcıları, iyi bir yüzücü olan ayakkabı tamircisi Agop, boyacı Şaşa, yaz sıcağında bir o eve bir bu eve giren omzuna asılı çantası, üniformasıyla postacı amca ve niceleri... Bütün bunlar Plaj Yolu'nun süsleriydi ve renkleriydi ama hele içlerinde kimileri var ki, yakından tanımadan geçmek olmaz hani!

Kasap Nevzat (İnanoğlu)

Kasap Nevzat, 1950'li yılların başında tanışır Suadiye'yle. Ama öyle kendi isteğiyle falan olmaz buraya gelişi. Bir öfkenin sonucudur aslında. Babasının kendisine söylediği incitici bir söz olmasaydı belki de bir başka mekânın rengi olacaktı, Kasap Nevzat. Kim bilir?

Eğinli bir kasap olan Şevket İnanoğlu'nun üç oğlundan en büyüğüdür. 1928 yılında Erzincan'da doğar. Yedi yaşına geldiğinde ailesiyle birlikte İstanbul'a göç eder. Hasanpaşa'da geçirir çocukluğunu ve gençliğinin bir bölümünü. Üniversite çağına geldiğinde hem okuyacak hem çalışacaktır babasının yanında. Kadıköy Osmanağa Camisi'nin yanında çarşının girişinde bir kasap dükkânı vardır babasının. Nevzat kasadan, hesap kitap işlerinden sorumludur. Bir gün Babası Şevket'in söylediği bir söz kaderini belirleyecektir:

"Bir Tatar kız vardı, Allah rahmet eylesin öldü. Çok güzel bir kızdı. Boylu boslu endamlı bir kız. Sürekli kasaba gelir, biz de kesişiriz. Ben hesaba bakıyorum, para alıyor para veriyorum. Bu arada yan gözle de Tatar kızla göz göze geliyoruz. Bir gün babam "Ulan ö..z önüne bak!" deyince neye uğradığımı şaşırdım. Çok kızdım, içerledim. Dükkânı hemen terk ettim"

İşsiz kalmıştır. Resme yeteneği olan bir gençtir. Şansını Babıali'de denemeye karar verir. Bu arada İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi ikinci sınıfında öğrencidir.

"Babıali'ye gittim. Çizgim çok iyiydi. Gazete ressamlığı yapmaya başladım. Bir arkadaşımın yazıhanesinde yatıp kalkıyordum. Okulu bırakmıştım, gitmiyordum. Kore'deki askerlerimizin kahramanlığını konu alan bir hikâye çiziyordum."

Derler ya, “Herkes kendi yolunu kendi seçer.” Nevzat İnanoğlu da seçimini yapar ama tez döner yoldan.

“Bir gün Rüştü amcam yanıma geldi. Kendisi de Caddebostan’da kasaptır. ‘Nevzat, ne yapıyorsun neyle uğraşıyorsun?’ dedi.

Ben de ne yaptığımı anlattım. Amcam bunun üzerine ‘Bırak bu işi, bunlardan bir şey olmaz. Sana bir iş vereceğim. Suadiye’de bir kasap dükkânı açacağım.” deyince güldüm. ‘Ben kasaplıktan ne anlarım ki?’ dedim. Sülalem kasaptır ama hiç anlamam bu işlerden. Amcam kararlıydı. ‘Olsun, sana bir kalfa vereceğim, sen de kasada durur hesaba bakarsın.’ deyince ikna oldum. Böylece 5 Mayıs 1951senesinde Suadiye’ye geldim.”

Amcası Rüştü Bey’in sözünü ettiği dükkân Plaj Yolu girişinde kulübeye benzeyen bir yapıdır. Okulu bırakmıştır ama gazete ressamlığını bir süre daha devam ettirir. Bu arada ailesi de Hasanpaşa’dan Suadiye’ye taşınma hazırlığı içindedir. Aradan iki yıl geçer. 1953 yılında dükkânla birlikte evi ve arkasında bulunan Plaj Yolu üzerindeki yaklaşık iki buçuk dönümlük arsayı seksen bin liraya satın alırlar. Bir yıl sonra da evi yıkarlar. Dört katlı bir apartman yaptırırlar. Böylece Bağdat Caddesi’nde bir ilk yaşanır. Cadde üzerine ruhsatlı olarak yapılan ilk dört katlı apartman Nevzat İnanoğlu ailesine ait olur.

“Kasaplıktan ne anlarım?” diyen Nevzat, kısa süre içinde birinci sınıf kasap olur. Kendi ifadesiyle “Kasaplığın daniskasını” yapar. Müşterilerinin çoğunluğu Yahudi, Ermeni ve Rum’dur. Zaten o yıllar Plaj Yolu’nda Türkler azınlıktadır. Suadiye Gazinosunun et ihtiyacını da karşılamaya başlar. İşler iyidir. Canlı hayvan alım satımı yapmaya karar verir. Bir şirket kurar, hayvanları taşımak için de tırsatın alır. Ancak işler arzu ettiği şekilde yürümez.

“Bir şirket kurdum. İki tane tır yaptırdım. Anadolu’dan daha hesaplı hayvan alacağız. Mezbahada keseceğiz. Kasaplara satacağız. İstanbul’un en eski isim yapmış kasapları bir araya geldi; ortaktı, ben de onları yönlendiriyordum. Fakat içimizden bir tanesi, en yakın olduğumuz bir arkadaş dalavere yapmaya başlayınca... Haydar Alpaylı adında bir patron vardı. “İçimizden en yakın arkadaşımız bunu yaparsa biz bunu yapamayız.” dedi. Tasfiye ettik. Satamadan bu işi bıraktık.”

Şu anda Teknosa ve Şifa Polikliniğinin bulunduğu yer o yıllarda boş araziydi. Yukarıdan aşağıya Bağdat Caddesi’ne doğru inerken kestirmeden caddeye çıkmak için bu arsayı kullanırdık. Şimdi hatırlıyorum da bir süre arsaya park eden tırlara, geçiş yolumuza

engel oluyorlar diye, nasıl da kızardık. Meğerse Kasap Nevzat'ın tırlarıymış bunlar. Daha sonra aynı yere bir otomobil ve tekne galerisi de kondurulacaktı.

Nevzat İnanoğlu bütün bu işlerin yanında sanatla uğraşmaktan da vazgeçmez. Çizgi roman ressamlığı bir yana fotoğrafa da meraklıdır. Kasaplık yaparken boş kaldığı zamanlarda evinin altına kurduğu karanlık odada Lacie marka fotoğraf makinesiyle çektiği fotoğrafları basar. 1960'lı yılların başında özel uçağı olan bir arkadaşıyla Tuzla'dan havalanır. Suadiye'nin havadan fotoğraflarını çeker. Böylesine meraklıdır fotoğraf çekmeye. Fotoğrafları bana gösterdiğinde "Neden sadece buraları çektim de Şaşkınbakkal'ın, Erenköy'ün fotoğraflarını çekmedim?" diye hayıflanmıştı. Aynı hisleri ben de yaşamıştım. Zira elimde tuttuğum fotoğraflar bile birer hazine değerindeydi.

Suadiye, Benzin İstasyonuna Kavuşuyor

Bir zamanlar Suadiye'nin merkezinde, Bağdat Caddesi üzerinde, şimdiki Zara Mağazasının bulunduğu yerde bir benzin istasyonu vardı. Doğduğum yıl, 1954'te açılmış. Bu kadar eski olduğunu bilmiyordum ben de işin açıkçası. Nevzat İnanoğlu açmış istasyonu. "Vaktiyle benzin istasyonu işletmiş bir arkadaşımız 'Gelin buraya benzin istasyonu yapalım.' dedi. Adamı tanıyoruz. Uyumlu biri. Karar verdik. 1954 yılında açtık. Fakat babam daha sonra bu kişiyle devam etmek istemedi. Vazgeçtik ortaklıktan. İstasyonu tek başımıza işletmeye başladık. Ben kasaplığa devam ediyordum. Kardeşlerim Rıfkı ve Erdoğan da istasyonu işletiyorlardı. Suadiye Mobil Benzin İstasyonu açıldığı yıllarda, akşama kadar yirmi araba ya geçer ya geçmezdi."

Babam 1975 yılında emekli olur. Emekli ikramiyesinin bir kısmıyla araba almaya niyetlenir. Sonradan haberim olacak ve şaşıracaktım. Şöyle demişti babam :"Ahmet, sana hep bir bisiklet almak istemişimdir ama kısmet olmadı. Bu saatten sonra bisiklet almamın bir anlamı yok. Arabaya ne dersin?" Bir an şaka yaptığını sanmıştım. Ciddiymiş. Ne diyeceğimi bilememiştim. 1962 model krem renkli bir Volkswagen arabamız bir de benzincimiz (!) oluyordu. Tam on beş yıl istasyona yaptığım olağan geliş gidişler esnasında Nevzat amcanın kardeşleri Rıfkı ve Erdoğan'ı tanıyacaktım. 1990 yılında "Kaplumbağa"yı elden çıkartmak zorunda kaldığımızda Mobil Benzin istasyonu da 1990'ların başında kapanıyor, Zara Mağazası bütün alanı satın alıyordu. Apartman da kasap dükkânı da tarih oluyor, anılar denizine büyük bir damla daha düşüyordu.

Doktor Bedri (Gürbüzer)

Plaj Yolu'nun en renkli simalanndan biri olan Dr. Bedri Gürbüzer 1916 yılında Kadıköy'de doğar. Ailesi Fatih'ten Suadiye'ye gelen en eski ailelerden biridir. Babası Hâkim Sabit Osman Bey, dedem Necip Yılmaz'm dayısıdır. Anlaşılacağı üzere Bedri dayıyla yakın akraba oluruz. Kendisini görmedim. Ama adından çok sık söz edilirdi. Bedri dayının kız kardeşi Melahat (Özkan) teyzenin ailesiyle sık sık bir araya gelirdik. Yemekli oyun partileri hiç eksik olmazdı evlerde. Erkekler bir yerde kadınlar bir yerde sabahlara kadar oyun oynarlardı. Neşeli, bol kahkahalı geçen gecelerde anılar çok sık akla düşer, masanın mezesi olurdu. Bense Dr. Bedri Gürbüzer (Betül Gürbüzer arşivi) pür dikkat takip ederdim olanı biteni. Ağızdan çıkan her sözedikkat kesilir, kazırdım beynime olabildiğince.

Bedri dayı 1939 yılında İstanbul Tıp Fakültesi'ni bitirip askerlik hizmetini tamamladıktan sonra Suadiye Plaj Yolu üzerinde aynı zamanda evi olan muayenehanesini açmış. 1940'lı yılların başında dâhiliye hastalıklar mütehassısı olarak Suadiyelilere hizmet vermeye başlamış. Suadiye plaj ve otelinin doktoruyken Serkildoryan (Cercle d'Orient-Büyük Kulüp-Çiftehavuzlar) ve İngiliz Konsolosluğunun da doktorluğunu yapmış. O yıllarda otomobil sahipleri parmakla gösterilirken Bedri dayı, Suadiye'de otomobili olan beş kişiden biriymiş. Çok da güzel keman çalarmış. Yeğeni Oya abla anlatmıştı: "Derler ki tıbbiyeden arada bir doktor çıkarmış, çoğunluğu da müzisyen olurmuş. Dayım hem doktor hem müzisyen çıkan takımdanmış demek ki. Doktorluğunu yaptığı Suadiye Plajının gazinosunda keman konserleri verir, biz de giderdik onu dinlemeye. Hiç unutmam. Küçüktüm. 1950'li yılların ortaları. Hayatımın ilk eşcinsel varyetesini burada izlemiştim."

Yüzücülüğünden de söz edilmişti jokerli, anasonlu, işkembe çorbalı gecelerde. Bir gün Suadiye Plajından Adalar'a yüzmeye niyetlenir. Öyle kısa bir mesafe değildir. Merak eden Suadiye Oteli'nden Adalar'a şöyle bir baksın. Bedri dayı yüzer yüzmesine de bu başarı ona biraz pahalıya patlar; zatürree olur.

Kişisel becerileri bir yana Suadiye için öyle önemli bir işe girişir ki, gerçekten takdire şayandır. Bağdat Caddesi ile Suadiye tren istasyonunun üst tarafı arasında bağlantı kuran bir alt geçit yapılmasına ve şimdilerin en popüler caddesi Ayşe Çavuş Caddesi'nin ortaya çıkmasına ön ayak olur. İstanbul'un en gözde mahallelerinden biri olarak ün salmış Suadiye'nin üst taraflarına alt geçit yapılana kadar ne arabayla geçilebilmekte ne de yayalar sağlıklı bir geçiş

yapabilmektedir. 1935 Kadıköy Halitağa doğumlu ve 1939 yılında Suadiye'ye gelen kadim Erol Güngör şöyle anlatıyor o yılları:

"Biz Aydın Sokak'ın doğu tarafında Yenişehirli Sait Bey'in Köşkü'nde oturuyorduk. Suadiye İlkokulundan (tam aksi yöndedir) bizim bu tarafa hiç yol yoktu. Taşlardan yapılmış yollar vardı. Mesela biz istasyondan evimize gelirken, bizim ilerimizde bir bey zannedersem celepti, köşk yaptırıyordu. Buralar hep kayalık olduğundan temelinden çıkan taşlardan yol döşetti istasyona kadar, biz onun üzerinden gidip gelirdik. Dahası var. Hanımlar iki ayakkabı taşırdı. O yoldan istasyona geldiklerinde ayakkabı değiştirirlerdi. Öyle berbat bir yerdi. Yol yoktu. Köprü yapılana kadar durum böyleydi."

Alt geçit yapılmadan önce burası gerçekten fecaatmiş. Bağdat Caddesi'nden sonra yukan kısma geçebilmek için tren raylarının üzerinden geçmek gerekiyormuş. Bu yüzden çok insan tren altında kalarak sakat kalmış ya da yaşamını yitirmiş. Bu arada yerleşimin giderek arttığı üst tarafta yaşayanlar bir yerden bir yere gitmek için çok zorlanıyorlarmış. Yol olmadığından arabalar da geçemiyor ya da zorlanarak geçiş yapıyorlarmış.

"Şayet" diyordu Dr. Bedri Gürbüzer'in kızı Münire Betül "daha da geciktirilseydi alt geçidin açılışı, tren yolu altında kalan ve can veren insanların sayısı daha da artacaktı. Babam bunun üzerine Ankara'ya gidiyor. Tanımadığı yok, çevresi de çok geniş. Aynca o yıllar yani 1950'li yıllar iktidar partisi olan Demokrat Parti'nin gençlik kollarında da çalışıyor. Alt geçidin yapılmasına karşı çıkanlar da oluyor tabii; bizim köylerde yol yokken köprü yokken buraya ne gerek var alt geçit yapmaya diyorlar. Babam "Yapmayın etmeyin burası İstanbul'un çok önemli bir yeri, ulaşım sağlanamıyor, insanlar telef oluyor. Sonra buralar büyüyecek yollar yetmeyecek mutlaka buraya bir alt geçit yapılması gerekir." diyor. Çok uğraşıyor alt geçit yaptırmak için. Babam bana bu yaşananları sürekli anlatırdı. Hatta bir gün Turhan ve Mediha Tansel'in (Suadiye ilkokulu) muhterem öğretmeni Mediha Tansel 'O köprü var ya. Baban açtırttı onu. Bunu bil ve herkese söyle; çünkü o köprü burası için çok önemlidir. Unutma!' demişti."

Suadiye'nin iç kısmını sahile bağlayan Köprü Alt Geçidi altı ayda tamamlarır ve 30 Ekim 1954 tarihinde de törenle hizmete açılır. Haber TCDD 1954 özel sayısında şu şekilde yer alır:

"Bu merasimde İstanbul Valisi ve Belediye Reis Vekili Prof. Dr. Fahreddin Kerim Gökay, şehir meclisi azalan, Devlet Demiryolları 1. İşletme Müdürlüğü erkânı ile büyük bir vatandaş topluluğu hazır bulunmuştur. Bu münasebetle istasyon ve civarı baştanbaşa

bayraklarla donanmış idi. Törene saat 16.00'da Devlet Demiryolları 1. İşletme Müdürü Rüştü Sarp'ın yaptığı bir konuşma ile başlanmıştır. İşletme Müdürü 26 Nisan 1954'de temeli atılan köprünün demiryollarının elektrifikasyon programına uygun olarak inşa edilmiş bulunduğunu belirterek ulaştırma hizmetleri hakkında izahat vermiştir. Vali ve Belediye Reis Vekili Prof. Gökay kısa ve veciz hitabelerinde memleketçe büyük bir bayındırlık faaliyeti içinde bulunduğumuza işaret etmiş evvelce böyle bir geçit olmamasından dolayı halkın çektiği güçlükleri ve vuku bulan kazaları hatırlatmıştır. Bundan sonra Prof. Gökay ve merasimde hazır bulunan diğer davetliler Suadiye istasyonunda hazırlanan büfede izaz edilmişlerdir (ağırlanmışlardır)."

Geçidin açıldığı gün orada bulunanlardan biri de Güngör Öztan'dır. "Ben o zamanlar on üç yaşındaydım. Suadiye için bir dönüm noktası olan geçidin açılış töreninde yapılan konuşmaları hatırlamıyorum ama ikram edilen limonata ve pastalardan bol bol yediğimi çok iyi hatırlıyorum" diyor.

Dağ Kulüp

Mustafa Güler, plaj tesislerini açmasıyla beraber arkadaşı Süreyya İlmen'in de yardımlarıyla Plaj Yolu'nu ağaçlandırmaya başlar. Yıllar sonra çam ağaçlarından minik ormanlar, koruluklar ortaya çıkar. 1950'li yılların ortalarında Suadiye gecelerine renk ve neşe getirecek bir kulüp bu koruluklardan birinde kendine bir yer edinir. Plaj Yolu'ndan aşağıya doğru inerken plaja 40-50 metre kala sağ kolda işletmesini Muzaffer Dağ'ın üstlendiği Dağ Kulüp çıkar ortaya. Mustafa Bey'in kızı Aydın Hanım'dan kiralanan bu mekân dağ evine benzer bir biçimde tasarlanır. Ağaçlar içinde kütüklerde oturup içkilerin yudumlandığı, yere serili hasırlar üzerinde dans sonrası yorgunluğun atıldığı, yarı baygın gözlerle kahkahalı hoş sohbetlerin yapıldığı bir yer hâline gelir. Kimler gelmiş kimler geçmiştir bu mekândan?.. Ünlüsü de gelmiştir ünsüzü de. Özdemir Erdoğan, Ahit Oben ve daha sonra Hürriyet Gazetesinin düzenlediği Altın Mikrofon yarışmasına katılarak finalist olan kardeşi Cahit Oben de şarkı söyler, gitar çalar bu mekânda. Kulübün müdavimlerinden sinema sanatçısı Süleyman Turan da vardır bunların içinde. Dağ Kulüp anılarını şöyle dile getiriyor:

"Şimdiki konsepte bile bir iki gömlek fazla gelebilecek burası, bir fabrika gibiydi. Rahmetli Ertan Anapa orada yetişti. Orada müzik yaparlardı. İnanılmaz güzel bir atmosferdi. Göksel Arsoy gelirdi. O dönemin ilahı tabii. Arsoy, kulübe geldiğinde orası şöyle bir

dalgalanırdı. Benim okul arkadaşımdı, Haydarpaşa Lisesi'nden." Güngör Öztan'a da sormuştum "Dağ Kulüp'e dair neler söyleyebilirsiniz?" diye. Gözleri ışıldamıştı. Sanki o günleri yaşıyordu: "Şimdi ben on beş yaşındayım, 1955 yılından söz ediyorum. Kızlar bir elbiseler giyerdi görmeliydiniz. Şöyle askılı falan, jüpon gibi, göğüs uçları hafif kapalı, sırtlar böyle açık, etekler mini. Bir dans ederler etekler açılırdı."

Dağ Kulüp, yaz gecelerinin eğlence hayatının köşe başlarından biri de olsa, gece hayatı burada başlasa burada bitse de, açmasını da bilir kapılarını semt insanına. Sevim Altunç'tan dinleyelim bakalım: "Bağdat Caddesi üzerinde bulunan Yağcıların Köşkü'nde oturuyoruz. Plaj Yolu'na yakınız. Plaja gidiyoruz, geliyoruz. Tanıyorlar bizleri. Ne de olsa 1951'den beri Suadiye'de yaşıyoruz. Çocukların sünnetini yaptıracağız, konuşuluyor tabii. Babür sekiz yaşında, Bahadır da bir buçuk. Muzaffer Dağ dedi ki 'Gelin çocukların sünnetini burada yapalım. Yenge sen pilav yap ben de zerde yapmasını biliyorum.' Talat'ın da aklına yattı. Muzaffer iki tane kazan getirdi. Ben de kömürleri sağladım. Sünnet günü bütün Suadiye halkı yedi içti. Ama ne yemek! Millet davetli davetsiz doldu kulübün içine. 1959-60 yıllarında oluyor bunlar. Nereden nereye? Çocukları sünnet yaptırdığımız yer, Suadiye'nin popüler gece kulübü gün gelecek bizim oturacağımız yer olacak. Hayat işte."

Geçmiş olsaydı eğer Dağ Kulüp'ün önünden şunu söylerdi Ömer Hayyam gönülden:

"Sarhoş oldum mu aklım azalır; Ayıldım mı sevincim dağılır. Ne sarhoş, ne ayık bir hâl var ya? En güzeli öyle yaşamaktır."

Kulüp 1962-63 yılları arasında kapanır. Arazisini Haydar Ersoy satın alır. Yerine Çamlıdağ ve Ersoy adlarıyla üç katlı iki tane apartman kondurur. Gece hayatı tutkunlarının bu gözde mekânı aynı sırada plaj tesislerine çok yakın bir yerde yeniden yapılır. Yıl 1963-64 olsa gerek. Ben aslını görmedim ama Suadiye Plaj Tesislerindeki Kulüp Reşat'a yakın kopya Dağ Kulüp'ü yaşadım. Buraya dair anlatacak çok fazla anım yok. Zira dar mekânlar bize pek uygun değildi. Paramız mı yoktu? Olabilir. Ama asıl neden bu değildi bence. Ufkumuz genişti bir kere. Sandala binip, Adalar yönünden gelen rüzgân hissetmeliydik. Yıldızı bol gökyüzünü, altımızda kıpır kıpır oynayan denizi bilmeliydik. Denizin üzerine düşen ayı görmeliydik. Suadiye iskelesinin dibindeki çay bahçesi bize yetiyordu.

***

Suadiye Plaj Yolu’ndan Suadiye Oteli’ne doğru inildiğinde şimdilerde “Suadiye Park” olarak anılan minik bir alışveriş merkezi bulunuyor. Mağaza, spor salonu, restoran ve kafeleriyle dikkat çeken dekorasyonları ve huzurlu görünümleriyle Bağdat Caddesi’nin en hareketli yerlerinden biri. İşte anlatılan buranın ve çevresinin hikâyesidir.

Sınırlarım Genişliyor

Ortaokula başladığım 1960'lı yılların ikinci yarısına yani onlu yaşlarımın başlarına kadar sınırlarım belliydi. Evimizin çevresi, alt veya üst mahalleler, okul bölgesi (Kozyatağı), Suadiye'nin deniz tarafı, Şaşkınbakkal ve biraz ilerisi; yazlık Paris sinemasının hemen yanındaki merdivenlerden inilen tek fırınımız olan Lokman'a kadardı en son sınırlarım.

Bir gün annem beni yanına çağırmış "Babanla konuştuk. İstersen Üsküdar'a seni, amcanlara gönderebiliriz. Ne dersin, gidebilir misin tek başına." demişti. Kulaklarıma inanamamıştım, "istersen" de ne demek? Amcamların ev hâli, kuzenlerimle beraber olmak, yengemin nefis yemekleri velhasıl orada bulunmak... Bir bir gözlerimin önünden geçivermişti bu güzellikler.

Amcamlarda Pazar Keyfi

Amcamlar benim neşe kaynağımdı. Yaz günleri hariç nerdeyse hemen her pazar öğle olmadan amcamlara, Üsküdar'a giderdik. Yengem Emine sabahın erken saatlerinde başladığı yemek yapma faslının sonlarında karşılardı kapıdan bizi. Amcam Siyami (Altunç) sabah kahvesini yeni bitirmiş misafir odasındaki aynalı antika konsolun önünde yüzünde kalan son sabun kırıntılarını temizlerken bulurdu bizi karşısında. Kuzenlerim İncila abla, Zinnur ve Aynur gecelikleriyle, yatak odasının kapısını aralarlar, "Dalton Kardeşler" gibi kafalarını uzatırlardı gülücükler arasında. Annemle babam misafir odasına geçerler, Amcamın tıraş ritüelinin son rötuşunu izlerlerdi kaçamak bakışlarla. Ev küçüktü. İki yatak odası, bir de misafir odası vardı. Hol evin merkezi gibiydi. Yemek holde yenirdi. Masa çok önemliydi. Amcam da babam da iyi rakıcıydılar. Her ne kadar babam akşamcı, amcam öğlenci de olsa pazar günleri kimin öğlenci kimin akşamcı olduğunun önemi kalmazdı. Radyoda maç nakli öncesi ortamı gevşeten tangolar birden susup Orhan Ayhan'ın ya da Halit Kıvanç'ın o güzelim tok sesi yayılıverince tüm evin içine sofra şöyle bir hareketlenirdi. Necati Karakaya'yı hiç istemezdim maç anlatsın diye. Onun o ses tonu ve heyecansız maç anlatımı hayal kurmamı engellerdi. Maçın başlamasıyla beraber sofraya ilişiverirdim. Kadehlerden yayılan anason kokusu bir yana, amcamın eliyle uzattığı pastırmadan aldığım lezzet bir yana sofra artık mini bir kapalı tribün hâline gelirdi. Eğer bir de Galatasaray-Fenerbahçe maçı da varsa o pazar değme gitsin neşemize. Babamla ben Galatasaraylıydık, evin

bütün bireyleri de Fenerliydi. Yani azınlıktaydık. Annem takım tutmazdı. Fener gol attığında amcam babamın ensesine bir şaplak indirir, biz gol attığımızda ise ben hoplar zıplar ama babamın iyice kızarmış kırmızı yanakları her iki yana yayılır gözlerinin içi güler kadehini yukarı kaldırırdı nazikçe. Yemek öncesi yengemin inanılmaz mezeleri, amcamın özel olarak kestiği pastırma, enfes kaşar peynir, zeytinyağlı dolma masada önceden yerini almasına rağmen maçın ikinci yarısından sonra ara sıcak yerine mutfaktan masaya doğru bol maydanoz ve soğan eşliğinde sıcak sıcak ciğer tava gelirdi. Maç sonrası sigara böreği, kâğıtta pastırma, ılık piyaz artık Allah ne verdiyse ana yemeğe kadar böyle sürer giderdi. Muhakkak akşam yemeğinde balık yani uskumru olurdu. Balığın çok bol ve ucuz olduğu, Marmara'nın balık kaynadığı o yıllarda nedense çok fazla balık adından söz edilmez sadece uskumru başta olmak üzere lüfer, palamut ve bir de istavrit adı çıkardı ağızdan. Şimdilerin en pahalı balıklarından kalkanın sofrada yer aldığını bile hatırlamıyorum.

Ancak gel gelelim Marmara Denizi ne de çok balık türü barındırırmış içinde de hiç haberimiz yokmuş. "Barbunya, tekir, mercan, levrek, sinarit, hani, gümüş, lüfer, çinakop, kılıç, kalkan, vatos, pisi, kırlangıç, karagöz, lipsos, dülger, minekop, yupes, kefal, skorpit, istavrit, izmarit, uskumru, kolyoz, strangilo, kaya, gelincik, palamut, ilerya, mazak, hamsi, lapin, çurçur, zargana, torik, sivri, sardalya, dil balığı, ispindek." Ahmet Celaleddin Saraçoğlu'nun 1950'li yılların ortalarında yazdığı bir makaleden aldım adları. Saydım tam kırk balık adı vardı. Ama diyor ki Saraçoğlu "Bunlar harcı-alem balıklarımızdır. Yoksa İstanbul Balıkhanesi Merkez Müdürü Karakin Deveciyan Efendi'nin meşhur 'Balık veya Balıkçılık' kitabında daha yüzlerce balık ismi vardır ki bunları sayıp dökmek, nihayet afakî ve eğlenceli olması gereken şu sohbetimize, bir nevi konferans çeşnisi vereceği için, lüzumsuz ve yersiz gördüm."

Sevgili üstat kabuklu deniz ürünlerinden de örnekler sunuyor ancak deniz ürünleri bakımından bu kadar zengin İstanbullunun isteksizliğine de bir türlü akıl sır erdiremiyor:

"Bunlara bir de ıstakoz, böcek, yengeç, pavurya, karides, midye, istiridye, tarak gibi kabuklu deniz mahlukları da katılacak olursa İstanbullunun neden dolayı hâlâ zayıflıktan, kaburga kemikleri meydana çıkmış sığır veya koyun etine iltifatta devam ettiğini ve o canım balıklarımıza rağbetsizlik ve iltifatsızlığm sebebini kavramak büsbütün güçleşir..."

Amcamlardan vakitlice kalkardık. Saat dokuza gelirken annem "Hadilere" başlardı. Sokağa çıktığımızda eğer hava poyraza dönmüşse

rüzgâr insanın suratına öyle bir çarpardı ki, jilet gibi keserdi sanki. Amcamlardan çıkıp caddeye gidene kadar yapılacak tek şey adımları olabildiğince sıklaştırmaktı. Babam için hava hoştu: her seferinde dolmuşa binene kadar belki de bir süre daha, içini ısıtacak yakıtla çıkardı sokağa. Bense anneme sarılmış bir vaziyette daha doğrusu annem vücudumun yarısını paltosunun içine alacak şekilde Çiçekçi'ye kadar öyle yürürdük. Üsküdar Kadıköy dolmuşuna biner binmez dolmuşun içi anında garip bir kokuyla dolardı. Islak yün kokusu, yemek kokusu, kızgın yağda pişirilmiş balık kokusu, anason kokusu, sigara kokusu... Yıllar sonra bu karma kokuyu taşıyanlardan biri de ben olacaktım.

Kadıköy'ün merkezine geldiğimizde dolmuştan inmek içimden gelmezdi. Tekrar dolmuşa yönelirdik. Ben uyuklar vaziyette, annemin sıcak kolları arasında, babam gayet keyifli, yakmış sigarasını, üzerinde hâlâ yemek ve anason kokusu, yolcuların kimi rahatsız kimisi müstehzi, şoförün de hiç umurunda değil giderdik gecenin bir vakti eve doğru. Genellikle annem Şaşkınbakkal'a varmadan beni uyandırmaya başlardı. Gözlerimi açtığımda Erenköy'den Çınardibi'ne doğru yaklaşıyor olurduk. Bağdat Caddesi'nin özellikle bu bölgesinde yol yapım ve tamir işleri hiç bitmezdi. Zaten 1950'lerin sonuna doğru ciddi bir imar çalışmasına girişilmiş, Kadıköy-Bostancı tramvay hattı kaldırılmış ve caddenin kimi yerlerindeki yükseltiler aynı seviyeye getirilmişti. Şayet tramvay seferleri hâlâ devam etmiş olsaydı ve biz de dolmuşta değil tramvayın içinde olsaydık bu kış vakti, vatman ve biletçinin sesiyle irkilecektik: "Haydi beyler bayanlar herkes aşağıya insin, tramvay çıkamıyor bu yokuşu." O yıllar Erenköy Galip Paşa Camisi'nden itibaren yol hafif bir meyil ile alçalarak Çınardibi'ne gelir ve buradan itibaren şimdiki Ziraat Bankasının olduğu yerden Şaşkınbakkal yokuşu başlarmış. Tramvay zor çıkarmış rampayı. Biletçi yolcuları uyanr herkes terk edermiş tramvayı. Şaşkınbakkal'a kadar yürünür tekrar tramvaya binilirmiş.

Şaşkınbakkal, Şen Sokak Durağı ve Yağcıların Köşkü geçilip Mehmet Küçük Deveci Bey'in Köşkü'ne yaklaşıldığında dolmuşta bizden başka kimse kalmamışsa, babam şoföre dönerek; "Sizin için de uygunsa farkını vereyim köprünün üstüne atıverin" derdi. Ya da bir iki yolcu kaldıysa dolmuşta usulca "Yukarıda mı oturuyorsunuz?" diye sorulur, o zaman da ortaklaşa paylaşılırdı ekstra ücret. Ama tüm bunların yanında bazen şöyle bir güzellik de yaşanırdı. Ek ücret talebine karşı şoförün "Rica ederim, ben de zaten yukan çıkacaktım gideceğiniz yere kadar götürebilirim" demesiydi.

21 Numaralı Kadıköy-Suadiye Hattı

1965 ya da 1966, ilkokul son ya da orta birdeyim sanınm. Anadolu yakasında ilk otobüs ring hattı bizim evin arkasındaki Emin Ali Paşa Caddesi'nden geçerdi. Kadıköy iskelesinin önünden şimdiki Atatürk Anıtı karşısından kalkan 21 numaralı Kadıköy-Suadiye otobüsü, Altıyol'dan Kızıltoprak'a gelir, Bağdat Caddesi boyunca Suadiye Benzin İstasyonu'na kadar hiçbir yere sapmadan devam eder, kavşaktan (Suadiye merkezden) sola tren istasyonuna doğru Ayşe Çavuş Sokak'a sapar, Emin Ali Paşa Caddesi'yle buluşana kadar rampa çıkardı. Sola sapar yaklaşık 100 metre sonra bizim evin arkasından gürültüyle geçerdi. Emin Ali Paşa Caddesi'nin bittiği yerde geri dönüş yapar, durakta çok az bekler ve geldiği yoldan Kadıköy'e dönerdi.

İşte ben bu otobüse binecek ve Üsküdar'a amcamlara gidecektim. Şimdi düşünüyorum da 21 numaralı Kadıköy-Suadiye hattı olmasaydı yine de annemler gönderir miydi acaba tek başıma beni Üsküdar'a? Bilemiyorum. Cevabını alacağım ne anam ne de babam var artık hayatta.

Ben hazırdım gitmeye. Otobüsü bekliyorduk. Derken otobüs büyük bir gürültüyle geçti. Annemin "Hadi bakalım, acele et, otobüs fazla beklemez." demesiyle birlikte sokak kapısından bahçeye oradan da sokağa çıkmam an meselesi olmuştu. Otobüsteydim. Ortalarda sağ tarafta ve cam kenannda oturacaktım. Otobüs bizim evin önünden hızla geçeceğinden cama yüzümü yapıştırmış olmam gerekiyordu. Pencereden annemin o yaramaz çocuk gülüşünü görür görmez iki surat bir bütün olmuştu bile. Bundan sonrası kurulmuş bir robot şeklinde olacaktı; Kadıköy'e geldikten sonra tramvaya binilecek, Üsküdar Çiçekçi durağında inilecek, Harem yönüne doğru yani denize doğru giden yolda yürünecek, yaklaşık beş altı dakika sonra karşıma bir bayır gelecek ama ben oraya değil hemen sağdaki (Daha sonra adı Neyzen Başı Halilcan Sokak olan) Çit Sokak'a sapacak, köşedeki yamuk kara kuru tahta bir evin altında Mustafa bakkalın dükkânını gördükten sonra yirmi adım daha yürüyecek ve Hürriyet Apartmanı'nı gördüğümde amcamlara geldiğimin ispatı olacaktı. Aynen öyle oldu. Başarmıştım!

Sinema Günleri

Sinemayı seviyordum, hem de çok. Sinemaya çok küçük yaşlarda, Kütahya'da bulunduğumuz dönemlerde gitmeye başlamıştım. Bu yüzden daha beş-altı yaşlarında sinema perdesinin tozunu yutmuş, perdeye yansıyan görüntülerle kendime ait hayal dünyalarımı oluşturmaya başlamış; hüzün, gerilim, beklenmedik anlar, romantik bakışlar, silah sesleri, savaş, acı her neyse beyazperdeye taşınan görsel tasarımları kendime göre yaşamış biri olarak sinema benim her şeyimdi. Küçük yaşıma rağmen gayet içli dışlı olmuştum sinemayla.

On iki yaşıma yaklaşıyordum. Benim için çok önemliydi. O yıllar sinemalar, sadece pazar günleri, o da gündüz 12 seansına, on iki yaşından küçük çocukları sadece aileleriyle birlikte kabul ediyordu. Bir sinema tutkunu için yaş haddinin ne denli önemli daha doğrusu acıtıcı olduğunu yaşayan bilir.

24 Kasım 1963 Pazar günüydü. Annemle sinemaya gidecektik. İstanbul'da ilk kez sinema görecektik. Daha Suadiye'ye taşınmamışız, Üsküdar Çiçekçi'de oturuyoruz. Kadıköy Bahariye'deki Süreyya Sinemasına geldik. Gişelerine doğru yöneldiğimizde gişenin kapalı olduğunu gördük. Annem endişelenmiş olmalıydı ki bir görevli aramıştı. Derken sinemanın içinden biri kapıya doğru yöneldi. Annemle bir şeyler konuşuyorlardı. Adam sonra kaybolmuştu. Annemin ağzından bir şeyler döküldüğünü hatırlar gibiyim ancak ne söylediğini tam hatırlamıyorum. Bugün sinemanın kapalı olduğunu, bir ülkenin başkanının öldüğünü bu nedenle hiçbir sinemada film gösterimi olmadığını... Buna benzer kelimeler çıkıyordu ağzından. Yani sinemaya giremeyeceğimiz anlamına mı geliyordu tüm bunlar? Aynen öyleydi. Kahrolmuştum! Nasıl üzüldüğümü anlatamam. Tepinmeli miydim, avazım çıktığı kadar bağırmalı mıydım yoksa hüngür hüngür ağlamalı mıydım? Tepinmiş de olabilirim ama bağırdığımı zannetmiyorum. Ağlamış olmam mümkün. Yoksa John Fitzgerald Kennedy'nin ölümüne değil elbette! Tanımam etmem ben bu adamı. Bana ne! Benim sinema zevkimin içine edilmişti ya, bir kere!

1965 yılında Suadiye İlkokulundan diplomamı aldıktan sonra Suadiye Lisesinin atası olan Kozyatağı Ortaokulu'na başladım. Üç yıl boyunca okulumla evim arasında yürüdüm durdum arsalar arasında. O yıllar cumartesi öğleye kadar okul vardı. Ayrıca çarşamba öğleden sonraları da tatildi. Çarşamba annemle sinema günlerimizdi. Küçükyalı'daki

Sinema 63'e giderdik. Evimizden çıkar Emin Ali Paşa Caddesi boyunca Bostancı yönüne doğru, Bankalar Durağına gelirdik. Şimdiki Suadiye Tansaş Mağazasının olduğu yere. 10 numaralı hat Kadıköy-Yakacık Otobüsü geçerdi buradan. Üst Bostancı ve Altıntepe'den sonra Küçükyalı 63 durağında inerdik. Sinema 63, mahalle arası sinemalara pek benzemezdi. Anadolu yakasının bu şirin banliyösünde böylesi bir sinema gerçekten takdire şayandı. Sahibiyle, işleteniyle, hizmetiyle, çağdaş tasarımıyla modern bir kent sinemasıydı. Zaten sinema sahibi Erşet Bekman'ın sinemanın projesini Fatin Uran gibi ünlü mimara vermiş olması işini ne kadar önemsediğinin bir göstergesiydi. Sinemaya girmeden yola bakan tarafta "Kafe 63", "Singer 63", "Foto 63", "Kuaför 63" ve "63 Parfümeri" sinemanın birer aynası gibiydi âdeta. Sinema çok hoş, çok nezihti gerçekten. Fuayenin tavanı çok ilgimi çekerdi. Onlarca kutu şeklinde tavan lambası arasına yerleştirilmiş misketler gülümseyen yüzler gibi gelirdi bana. Sinema salonu o denli zarif dekore edilmişti ki kendimi bu ortamda çok rahat hissederdim. Sinema kapanana kadar yaklaşık dört beş yıl sinemanın işletmesini üstlenen Erol Güngör şöyle anlatıyor:

"Hiçbir sinemada olmayan bir kuralımız vardı; yer göstericiler seyircilerden para almazdı. Tuvalet ve vestiyer hizmetlerinden de para alınmazdı. Son derece temiz bir sinemaydı. Bir tuvaleti vardı, kendi evinizde bile böyle temiz tuvaleti göremezdiniz. Kabuklu yemiş yenmezdi. Son derece güzel bir otoparkı vardı. Otoparktan da ücret alınmazdı. Filmler alt yazılı olarak gösterilirdi, dublajlı film oynatılmazdı. Gelen seyirciler son derece nezih insanlardı. Kravatsız çok az insan görürdünüz...Zaman zaman tiyatrolar da gelir, kiraya verilirdi."

Sinema 63'ün sahibi Erşet Bekman 1964-68 ve 1978-80 arasında iki dönem Küçükyalı Belediye Başkanlığı da yapar. 12 Eylül Askeri darbesiyle birlikte görevini bırakmak zorunda kalır.

Bordo Renkli Kadife Perde... Opera Sineması

Zamanı gelmişti. Ailem yaşam çemberimi genişletiyordu. Kadıköy'e gidiyordum. Yeni bir hayata karışıyordum. Sinema günleri başlıyordu. Sinemadan o kadar çok zevk alıyordum ki birinden çıkıp diğerine giriyordum. Kadıköy Reks Sinemasındaki filmi sonlandırır ardından Süreyya ya da Opera sinemasında alırdım soluğu. Keyfini çok az yaşadığım Opera Sineması bambaşkaydı. Sinemanın sahibi Kadri Cemali Sümer, 1938 yılında Nelson Eddy ve Jeanette MacDonald'ın oynadığı "Seviştiğimiz Günler" filmiyle açmış Opera Sinemasını. Kendimi orada öyle huzurlu ve güvende hissederdim ki dekoru başlı

başına bir olaydı; tüm bedeni ve ruhuyla bir film atmosferini yaşatıyordu bana. Nasıl yaşatmasındı! Salona girdiğimde geniş bir perde karşılardı beni; bordo renkli, kadife bir perde. Filmin başlamasına daha vakit varken geçer otururdum koltuğa. Gonk! Ardından ışık oyunları... Gonk... Salonun duvarlarındaki gizli ışıklar devrede... Yeşil ışıklar... Gonk!..Yeşil ışık yerini sarı ışıklara bırakıyor... Son gonk! Sarı ışıklar yok oluyor. Perde ağır ağır kalkıyor... Koltukların yanlarında, duvar diplerinde belli belirsiz yanan kırmızı ışıklar. Amanın! Daha bitmedi. Yukarıya doğru yavaşça katlanarak açılan perdeyi bir hayal edin. Bir de benim midemden yukarıya doğru dalga dalga yayılan mutluluk hissini. Daha film başlamadı bile. Opera Sineması buydu işte. Kadıköy'deki sinema günlerimin başlangıç yıllarında bana inanılmaz günler yaşatan bu güzelim sinema 1976 yılında yıkıldı. Şimdi yerinde aynı adla bir pasaj var.

Skodalarla Yolculuk Yapmak

Ortaokul yılları yavaş yavaş geride kalıyordu. "Sinema düşlerime" ortak ya da ortaklar bulma zamanım gelmişti. 1967-68 ders yılı başlıyordu. O yıllar cumartesi günleri yarım gün okula gidilirdi. Üç ders yapar ve saat 12.00 oldu mu eğitimi sonlandırırdık. Eve gelir pürtelaş hazırlanırdık. Mahalle ve okul arkadaşlanmla beraber keyfini çıkaracağımız bir cumartesi klasiği başlamak üzeredir. Sinema gezginleri olarak buluşma yerine gelemeyen muhakkak Suadiye otobüs durağına gelirdi. Erkenden durakta toplanmamızın önemli bir nedeni de otobüsün hangi saatte ve ne sıklıkta geleceğinin bilinmemesiydi. Dolmuş o yıllarda tercih ettiğimiz bir vasıta değildi. Cebimize koyduğumuz para zaten otobüs ve sinema biletine bir de yenecek olan sandviçe ya da tatlıya yetecek kadardı, bir de dolmuşa binerek bu dengeyi bozmanın da bir âlemi yoktu. Suadiye otobüs durağına gelmek o yıllar çok zaman almazdı. Evden çıkıp Suadiye otobüs durağına ulaşmak için komşu Ermeni top sahasını geçer geçmez güneye yani tren istasyonuna doğru hiçbir yere sapmadan diklemesine boş arsaların arasından tren köprüsüne ulaşır, elli altmış adım daha yürür Bağdat Caddesi'ne gelmeden sağdaki boş arsayı (şu anda Teknosa'nın olduğu yer) çaprazlamasına geçer, Hatay Valisi Tayfur Sökmen'e ait bahçe içindeki iki katlı kâgir evin yanından durağa ulaşırdım.

Otobüs Bostancı yönünden gelirdi. Dediğim gibi otobüsün hangi saatte geleceğini bilmediğimizden erken olmalıydık durakta. Bir şansımız daha vardı. Yukarıdan geldiğim yönden Ayşe Çavuş Sokak üzerinden tren köprüsünün altından geçerek caddeye çıkan 10 numara Kadıköy-

Yakacık otobüsünün gelme olasılığı. Bu yüzden bir gözümüz Bostancı yönünde bir gözümüz de yukarıdan gelecek Yakacık otobüsünde olurdu.

Bostancı'dan hareket eden otobüs sağında kalan tren köprüsüne gelene kadar rampa çıkar Çatalçeşme'ye doğru inerken kısa bir süre kendini gösterir sonra kaybolurdu. İkinci rampayı çıkması da an meselesiydi. Tan Sokak durağına geldiğinde (durak şimdi Suadiye'ye daha yakın) yeniden görünürdü. Ama, ne görünme! Atını şaha kaldıran "cesur yürek" misali büyük bir gürültüyle inerdi rampadan aşağıya doğru. Bu gelen dönemin meşhur otobüsü Skoda'dan başkası değildi elbette! Yarı alaycı yarı uyarıcı "Babalar geliyor, savulun!" bağırtıları arasında yanaşırdı durağa.

1958 yılında Bağdat Caddesi'nde başlatılan ve süregelen imar çalışmaları Bostancı-Kadıköy hattında seyahat edenler için son derece zahmetli olmaya başlamıştı. Ancak bu zahmet kendi içinde bir güzellik taşımıyor da değildi. Belediye otobüsleriyle yaptığımız yolculukların bir serüven tadında olduğunu söylersem abartmış olmam herhâlde. Otobüse kendinizi attığınızda oturan yolcuların hop oturup hop kalktıklarını, ayaktaki yolcuların da bir denge uzmanı gibi Karadeniz folklor ekibine taş çıkartırcasına zıpladıklarını neşe içinde izlerdiniz. İnen yolcuların dalgalı denizde yolculuk yapmışçasına sersem sepelek ayakları toprağa değer değmez bir oh çektiklerini, ardından da otobüste kalanlara da şöyle göz ucuyla bakarak, "Allah kolaylık versin." dediklerini duyar gibi olurdunuz.

Hoplamak, zıplamak bir yana, otobüsün gürültüsü başlı başına bir faciaydı. Gürültü motordan gelirdi. Motor otobüsün içinde şoförün yanındaydı. Motor kümbet biçiminde yuvarlak, üzeri kalın bir deriyle örtülüydü ve üzerine oturmak kesinlikle yasaktı. Şoför hemen müdahale ederdi. Motor gürültüsü bir yana, ya sıcaklığına ne demeliydi? Kışın neyse de, yazın otobüsün içini cehenneme çevirirdi, felaketti. Hava zaten sıcak, yolcular terliyor, ter kokusu yayılıyor ve yetmezmiş gibi bir de motor sıcaklığı... Camlar açık olsa ne yazar. Şoför hız yaparsa hava gelecek, bunun için de kaymak gibi yol gerek...

Bağdat Caddesi'nin geliş gidiş trafiğinde (1980'li yılların ortalarına kadar) duraklar arası mesafe o kadar kısaydı ki otobüsün kalkmasıyla durması bir olurdu. Otobüsün durağa yanaşmasıyla birlikte yün yumağı misali arka kapıya hücum eden yolcular itiş kakış arasında kendini otobüsün içinde bulurdu. Hemen sağda biletçinin özel bankosu önüne güç bela gelenler gidecekleri istikamete ve statülerine göre bozuklukları döke saça biletçiye vermeye çalışırdı. Üniversite öğrencileri şebeke diğer öğrenciler de paso gösterir yarım ücret

öderdi. Vatandaş da tam bilet alırdı. Biletçi özel aksesuarlarıyla; gri üniformasıyla, kasketiyle, yakasına iliştirilmiş numarasıyla, tahta bilet kutusuyla deri bozuk para çantasıyla ve tabii ki en etkili silahı olan kulak arkasındaki ucu kauçuk lastikli sabit kalemiyle otobüsün tek efendisiydi. Şoförün esamisi bile okunmazdı. Biletçinin önlü arkalı her iki yüzü de açılabilen tahta kutusu sihirbazın kutusu gibiydi sanki. Bayılırdım bu kutuya. Kutularda kaim bir lastikle bağlanmış koçanlar, yolcunun gideceği istikamete göre istiflenmiş olarak dururdu. Biletçiler çok önemliydi. Gün gelir abimiz, gün gelir amcamız hatta gün gelir babamız olurlardı.

Otobüs bileti almadan aralardan öne doğru sıyrılmak da mümkündü tabii. Ama yine de ciddi bir riskti. Hangi durakta bineceği belli olmayan bazen de yol üzerinde bir yerde şoföre dur işareti yapan bir resmi giyimliden söz etmek istiyorum. Şoförün itirazsız bu şık, tıraşlı ve sert bakışlı memuru otobüse alması biletsizler için tehlike çanlarının çalmaya başladığı anın resmiydi. Gelen kontrolördür çünkü. Elinde keseceği ceza koçanını sallaya sallaya bilet kontrolüne başlayan bu karizmatik amca yolcuların biletlerini kontrol etmekle sorumluydu. Ama bazen de işin zevkini çıkarmak için ayakta duran ve oturan yolcuların gözünün içine bakarak ağır ağır arkaya doğru ilerler ve birden durur “Sen! Evet sen! Biletini göster bana.” deyiverirdi. Herkes başını o yöne çevirir, pür dikkat sonucu beklerdi. Zira biletsiz yolculuk etmenin cezası gerçekten ağırdı ve anında biletin iki katı tahsil edilirdi.

İşte böyleydi yolculuk seyri o yıllar. Hele böylesi bir yolculuğu sinemaya giderken yaşıyorsanız eğer, söylenecek en yakışık söz şu olmalı bence: Önce cefasını çeker sonra da sefasını sürerdik bu yolculuğun. Artık ne Skoda kaldı ne de kasketli güzel insanlar. Şimdi mazide kaldılar bir hoş seda lezzetinde.

Fragmanlar Camekanlı Dolaplarda İzlenir

Kırk elli yıl önce film kritikleri üzerine ne gazete sayfalarında bir yazıya rastlanırdı ne de radyoda bir program yapılırdı. Evimize giren haftalık Hayat ve Ses dergileri de olmasa dönemin film yıldızlarına ve sinema filmlerine dair bilgi alacağımız ciddi bir kayrıak da yoktu işin doğrusu. O dönemlerde dış ülkelerde vizyona yeni giren filmleri ya çok sonra izler ya da hiç izleyemezdik. Özellikle Amerika’da ya da Avrupa’da vizyona giren yüksek prodüksiyonlu kimi filmler vardı ki, o yıl Türkiye’de doğan çocuklar ilkokulu bitirdiğinde ancak izleme imkânı bulurdu. Misal, adları efsaneleşmiş filmler arasında yer alan Kwai Köprüsü (The Bridge On The River Kwai-1957) dört yıl sonra,

Ben-Hur (1959) ise beş yıl gecikmeyle sinema salonlarında gösterilmiştir. Ama rekor herhâlde Rüzgâr Gibi Geçti (Gone With the Wind-1939) filmindeydi. Tam on üç yıl sonra, benim doğumuma iki yıl kala, 1952'de sinemaseverlerin karşısına çıkacaktır.

Mademki o yıllarda film tercihlerinde ciddi kaynak yoksunluğu çekiyorsak hangi filme gideceğimize nasıl karar veriyorduk diye bir soru takılırsa kafalara cevabı çok basittir aslında. Şimdiki gençlere biraz garip gelecek belki ama genellikle hissi kablel vuku şeklinde olurdu. O yıllarda gişelere yakın ya da sinemanın hemen girişinde, herkesin rahatça görebileceği camekânlı vitrin dolaplar vardı. Karşısına geçer, sanki fragman izler gibi film fotoğraflarından sekiz on tanesine bakar bakar sonra hayal gücümüzü de kullanarak "Bu film iyi değil galiba, baksana hiç hareket yok" der ardından bir başka sinemanın vitrin dolabına giderdik. Ne var ki öyle filmler vardı ki, fotoğraflara bile bakmadan, bilet kuyruğunda bulurduk kendimizi. Mesela başta İtalyan westernleri olmak üzere kovboy filmleri, kahramanı Herkül olan fantastik tarihi filmler, savaş filmleri ve bir de Tarzan filmleri sorgusuz sualsiz seyrettiğimiz filmlerdi. Meşhur bağırtısıyla (Aaaaaaaaaaa) daldan dala atlayan, timsahlara tam yem olacakken sevgilisi Jane'i kurtarmak için nehirde muhteşem yüzen Tarzan'a yani Johnny Weismuller'e ise çok hayrandım.

Bu arada 1960'lı yılların ortalarından 70'li yılların başına kadar süren "seri film" modası başlamıştı; Michele Mercier, Robert Hossein ve Giuliano Gemma'nın oynadığı Anjelik (Angelique), James Bond, Fantomas ve Pembe Panter gibi sürekliliği olan filmleri asla kaçırmazdık. Ama Anjelik bir başkaydı. Erkek fantezisi için biçilmiş kaftandı, bir kere. 1950 ve 60'ların Fransız sinemasında önemli oyunculardan biri olan Eddie Constantine'in (1917-1993) canlandırdığı gizli ajan Lemmy Caution'un maceraları da müthişti. Bu sert karakterli adam sürekli kavga eder ama şapkası bir türlü yere düşmezdi, Babam da çok bayılırdı adamın bu hallerine. Birlikte çok filmine gitmiştik. Her kavga sahnesinde adamın şapkasına takılmadan edemezdim ama en çok da babamın bu sahnelerde atacağı kahkahanın dozajını merak ederdim.

1970'li yıllara yaklaşırken Kadıköy'de sinema salonları artmaya başlar; Altıyol'dan Yoğurtçu'ya inerken yeni açılan Efes Pasajı içinde Efes ve Feza sinemaları, Bahariye'de Kadıköy, Ocak, Kafkas, Moda, Bahariye ve Hakan sinemaları yanında Kadıköy As Sineması ilk aklıma gelenler. Kadıköy'e en yakın yerleşim yerlerinden Kızıltoprak semtinde de Kent adıyla bir sinema açılmıştı. Kısa sürede çok geniş bir seyirci kitlesine ulaşan Kent, modern ve büyük bir sinemaydı. Sinemasal değeri yüksek birçok filmi bu sinemada seyretmiştim. Hatırladıklarım

için de 1979 yapımı yönetmeni Francis Ford Coppola olan Kıyamet (Apocalypse Now) filmini anmadan geçmeyeyim. Babamla gitmiştik bu filme. Babamı sarmamıştı bu film. Hatta çok da sıkıldığını söyleyebilirim. Ben allak bullak olmuştum. Anlatılacak bir film değildi, gidip görülmeliydi. Savaşa katılan bir insan nasıl savaşı anlatamazsa, Kıyamet de anlatılacak bir film değildi açıkçası. Vietnam savaşı sırasında ABD'li yetkililere karşı çıkarak yerliler arasında yaşamayı tercih eden Albay Kurtz'la (Marlon Brando) onu yakalayıp öldürmekle görevlendirilen Yüzbaşı Willard (Martin Sheen)" arasında geçen konuşmalar filmin en can alıcı sahneleriydi. Şöyle diyordu Albay Walter Kurtz, Yüzbaşı Willard'a: "Kâbuslar görüyorum. Senin gördüğün kâbuslar. Ama senin beni katil diye çağırmaya hakkın yok. Beni öldürmeye hakkın var, bunu yapmaya hakkın var ama beni yargılamaya hakkın yok..." Kent sineması, 1980'li yılların ortalarına doğm yıkıldı. Şimdi yerinde aynı adla iki kocaman apartman bulunuyor.

Şaşkın Bakkal Efsaneleri

Şaşkınbakkal Kim?

Sinemanın tadını Kadıköy'de çıkartıyorduk çıkartmasına da bizim de bir sinemamız yok değildi herhâlde. Hani derler ya onun yeri ayrı bunun yeri ayrı diye. Suadiye Atlantik Sineması da bizler için öyleydi. Tam yirmi yıl boyunca sadece film gösterileriyle değil, konserleriyle, özel günleriyle, gala geceleriyle Anadolu yakasının en tercih edilen sinemalarındandı. Ancak çoğu kişinin bilmediği bir özelliği vardı Atlantik Sinemasının. O da çok eskiden Şaşkın Bakkal olarak anılan kişinin barakasının bulunduğu yerde olmasıydı. İstanbul konulu ansiklopedilerde ya da İstanbul semtlerini konu alan bazı eserlerde draje biçiminde olsa da şöyle bir bilgi verilir Şaşkın Bakkal üzerine:

"1872 yılında yapılan Haydarpaşa-İzmit tren yolu Erenköy'ün Telli Kavak kesiminden Bostancı'ya uzanırdı. 1888 yılında tren yolu Almanlar tarafından kısaltılarak şimdiki doğrultusundan geçirildi. Bir de durak yapıldı. Durak dolaylarında 8-10 köşk vardı. Yazın serinlemek isteyenler durakta iner, deniz kıyısına giderdi. Mustafa adında birisi şimdiki Atlantik Sineması'nın bulunduğu yerde bir baraka kurdu. Plaja gidip dönenlere su, ekmek, zeytin, peynir gibi şeyler satmaya başladı. Mustafa'nın kazanacağını kimse ummadığı için ona Şaşkın Bakkal demeye başladı; Şaşkına bak, burada bakkallık yapılır mı? Yazık olacak şaşkına... Alışa alışa Şaşkın Bakkal aranılan adam oldu, mevkiin adı Şaşkınbakkal kaldı."

Suadiye'nin en popüler ve renkli yerleşim yerlerinden Şaşkınbakkal hakkında söylenenler görüldüğü gibi bu kadarcık işte! Daha fazlasını aramayın, bulamazsınız. Zeki Erol'un anlattıkları Şaşkınbakkal'ın geçmişine cılız bir ışık tutsa da, asıl bilgi yöre insanının anlattıklarıdır elbette. Zeki Erol'un yazdıklarını ve anlatılanları şöyle bir harmanlarsak bir rota tuttururuz belki de.

Geçmişte burada yani Atlantiğin (Marks & Spencer'in) olduğu yerde bir baraka var mıymış? Evet, varmış.

Barakayı yani bakkaliye dükkânını işleten Mustafa adında biri var mıymış? Biri varmış ama adı Mustafa değilmiş.

Kimmiş, peki? Ahmet Koşar adında biriymiş.

Peki, şaşkın bakkal bu kişi miymiş? Kimine göre evet, kimine göre

hayır. Hayır diyenlere baktığınızda ağızlardan dökülen isimler arasında şaşkın bakkal Hafız Kemal de olabilirmiş Kazım Kulan da, Hüseyin Kuru da olabilirmiş Gündüz Baykal da...

Bu kadar çok adın geçtiği yerde şaşkın bakkalın kim olduğuna nasıl karar verilir? Zor olur herhâlde.

Görüştüğüm Suadiye ve Şaşkınbakkallı muhteremlerin çoğu Ahmet Koşar'ın Şaşkın Bakkal olduğunda hem fikirdi. Ama asıl düğümü çözecek olan adı geçen kişilerin yakınlarıydı elbet. Kimisini buldum. Öğrendikçe, araştırdıkça çok değerli bilgilere sahip oluyordum ama işin içinden çıkmak da güçleşiyordu. Dedim ki kendi kendime; "Bırak Şaşkınbakkal'la yaşadığın o kötü anıyı. Taktın yıllardır 'Kim bu bakkal' diye. Önemli olan Şaşkınbakkal tarihinde bu kişilerin varlığı, yaptıkları ve bölgenin tarihine dair yol haritası çıkarmanda sana fahri rehber olmaları." Ama gel gelelim anlat benim içimdeki çocuğa.

Suadiye'ye yeni geldiğimiz 1964 yılı olmalıydı. Suadiye'deki bahçeli iki katlı kırmızı evimizin üst katindayız. Babamın abisinin yani Siyami amcamın baldızları ve her ikisi de terzi olan Meliha (Bahar) abla ve onun büyüğü Raika (Sayip) teyze (yıllar sonra kayınvalidem olacaktır) bizdeler. Dikiş dikiyorlar. Meliha abla hangi yıl olduğunu hatırlamıyor ama o günü iyi hatırlıyor "Sıcak bir yaz günüydü. Sizin evdeydik. Bahçeli iki katlı kırmızı evinizde yani. Bütün pencereler açık olmasına rağmen ne perde dalgalanması, ne kapı gıcırtısı ne çiçek salıntısı vardı. Dışarıdan içeriye doğru bir nebze esinti geldi mi herkes sözleşmişçesine bir oh çekiyordu. Öyle sıcaktı." Ben de evdeydim. Havanın sıcaklığını falan hatırlamıyorum ama sonrası gelişmeleri çok iyi hatırlıyorum. Evin içinde bir telaştır gidiyordu. İplik bitmiş, dikiş yarım kalmıştı. Bu sıcakta kim gidip alacak? Muhtemel ki kurban ben olacağım. Elime bir kumaş parçası bir de tahta makara tutuşturmuşlardı. Annem ipliği nereden alacağımı anlatıyordu:

"İstasyonun oradaki tren köprüsünü biliyorsun. Altından geçiyorsun, caddeye kadar yürüyorsun, sağa sapıyorsun yaklaşık beş dakika kadar gidiyorsun, Şaşkınbakkal'a geldin demektir. Anladın mı?"

"İyi! Elinde tuttuğun kumaşı ve iplik makarasını sakın kaybetme. Hadi canım, bir koşu git gel. Seni bekliyoruz."

Annemin dediği gibi yola koyuluyorum. Meydandayım. Sağa bakıyorum, sola bakıyorum, Şaşkın Bakkal yok. Karşıya geçiyorum. Yine yok. Devam ediyorum. Caddebostan'a kadar gelmişim. Yaşlı bir teyze benim öyle avare avare yürüdüğümü görünce meraklanıyor: Ne aradığımı soruyor. Anlatıyorum. "Çok uzaklaşmışsın evladım,

Şaşkınbakkal geride kaldı.” diyor. Gerisin geriye, geldiğim yöne doğru yürüyorum. Yok işte! Sıkıntı tabii. Zaman da geçmiş. Elimde sıkı sıkı tuttuğum kumaş parçası ve makaradan avucum olmuş vıcık vıcık. Eve dönüyorum. Evdekiler meraklanmışlar. Beni karşılarında gördüklerine seviniyorlar da iplik göremiyorlar bu arada... Kan ter içinde kalmışım, yüzümdeki şaşkınlığın da farkındalar bu arada. Beni incitmek de istemiyorlar. Annemin yumuşak bir sesle “Oğlum meraklandırdın bizi” diyor. Bense “Yok anne yok valla billa yok. Dediğiniz gibi gittim o yere ama öyle bir bakkal yok. İki gözüm önüme aksın ki yoktu!” diyorum. Annem yine sakin “Oğlum nasıl bulamazsın koskocaman Şaşkınbakkalı.” diyor. Ben “Anne!” diyorum. Ama bu sefer kendimden eminim “Caddebostan’a kadar yürüdüm. Öyle dedi teyzenin biri. Çok uzaklaşmışım. Geldiğim yöne hemen dönmemi söyledi. Yoktu, Şaşkınbakkal adında bir bakkal yoktu.” Bir an kısa bir sessizlik olmuş, herkes birbirine bakmış ve bir kahkaha kopmuştu evin içinde. Eee! Gönderirseniz küçücük bir çocuğu Şaşkın’a, şaşkına döner sonunda. İşte, o gün bu gündür taktım kafama bu amcayı. Kesin bir hikâyesi olmalıydı. Hele bir de adı “Şaşkın”sa...

Birinden söz etmem gerekiyor; Muzaffer Cellek’ten. Kendisi Bartın’lı bir gazeteci, şimdi İzmir’de yaşıyor. Ahmet Koşar’ın oğlu İhsan Koşar’ın da yakın dostlarından. Kitabımla ilgili ön hazırlık yaptığım günlerde, Şaşkınbakkal hakkında belki bir şeyler bulabilirim ümidiyle internette geziniyordum ki, bir de ne göreyim? Muzaffer Cellek imzalı Şaşkınbakkal Efsanesi başlıklı bir haber çıkmasın mı karşıma! Anlatıyor Ahmet Koşar’ı, kardeşi Mehmet Koşar’ı, oğlu İhsan Koşar’ı ve ailenin diğer bireylerini. Anlayacağınız Koşar ailesiyle ilgili ne varsa taşımış internet sayfasına. Bir de tele röportaj yapmış mı torun Volkan Koşar’la! İnanamıyorum. Tamam, diyorum; buldum işte sonunda. Hem de daha işin başındayken. Hemen arıyorum Muzaffer Bey’i. Koşar ailesine ulaşmak için gerekli telefon numaralarını alıyorum kendisinden. Mutluyum! Cellek, Şaşkınbakkal üzerine şunları yazıyordu sayfasında:

“...Bağdat Caddesi’nde bir zamanlar bir bakkal vardı. Çayırların tepesine kondurduğu bakkal-manav dükkânı ile müşteri beklerdi. Etraftan ona, ‘Şaşkın Bakkal’ demişlerdi. Koskoca semti şaşırtmıştı da ondan. İn yok, cin yok. Bu dükkân niye açılır ki çayırların ortasına? Oğlu İhsan Koşar, babası Ahmet Koşar için ‘Dünyanın en akıllı adamı’ der... Her şeyin bir ilki vardır. İlkler önemlidir. Bu yörede o ilkleri Ahmet Koşar başlatmış. Yani Şaşkın Bakkal'ın kendisi...Ahmet Koşar, yanında on altı işçi çalıştırmağa başlar. İstanbul’un ilk telefonlu bakkalıdır artık. Kadıköy’den Bostancı’ya kadar hiç kimsede telefon yoktur daha.”

Amanın! Hemen Muzaffer Cellek ile bağlantıya geçiyorum. Bana Ahmet Koşar'ın torunlarından Volkan Koşar'ın telefonunu veriyor. Arıyorum kendisini, derdimi anlatıyorum. Görüşmek üzere telefonu kapatıyorum. Bu arada sürekli görüştüğüm ve bir anlamda yol göstericim Burhan (Kutluay) amca bana başkalarından söz ediyor "Koşarlardan evvel buralara gelenler var." diyor. Derken Volkan Koşar arıyor, buluşuyoruz. Geçmişte aile büyüklerinden, rahmetli babası İhsan Koşar'dan öğrendikleri bir yana annesinden ve babaannesinden aldığı bilgilerle, büyük babası Ahmet Koşar'ın hikâyesini dinliyorum kendisinden. Dört kardeşlermiş. Kardeşlerin en büyüğü de Mehmet Koşar, iki de kız kardeşleri varmış; Müşerref ve Meliha adlarında. Ahmet Koşar 1914, Mehmet Koşar da 1909 yılında İstanbul Fatih'te doğmuş. Ahmet Koşar'ın ailesi Bursa'lı. Merak ettiğim, neden buraları tercih ettikleri. Volkan Koşar şöyle yanıtlıyor:

"Aile Fatih'te oturuyor. Baba askerde. Anadolu yakasında askerliğini yapıyor. Aile ona yakın olmak için Erenköy civarlarına taşınıyor. Ahmet Koşar o tarihlerde yani 1927 yılında 13 yaşında. Erenköy istasyonuna yakın Halil Bey adında birinin yanında çalışmaya başlıyor. Daha sonra Şaşkınbakkal'da şu anda Beymen mağazasının olduğu yerde Hafız Kemal Bey'in yanında çıraklık yapıyor." "Peki" diyorum "büyük babanız ne zaman kendi dükkânını açıyor?"

"Yirmili yaşlara geldiğinde, 1934-35 yıllarında" diyor "biriktirdiği paralarla şu anda Marks & Spencer'in olduğu yerde barakaya benzer bir yerde ilk bakkaliye dükkânını abisi Mehmet Koşar'la birlikte açıyor. Dükkânın önünde de sebze ve meyve satıyor."

"Şaşkın Bakkal" lakabı bu tarihten sonra mı veriliyor soruma karşılık "Evet" diyor. Bu tarih benim için önemli. Zira Koşar'dan önce buraya gelenler varsa ki var çıraklık yaptığı bakkal Hafız Kemal var mesela her şeyden önce, o zaman durum değişecektir. Devam ediyor:

"Bakıyorlar ki sebze meyve daha çok kâr getiriyor; bunun üzerine tamamen manava dönüyor iki kardeş. Çünkü etrafta köşkler var, Erenköy Lisesi gibi büyük bir okul var. Küfelerle alım yapıyorlar. İşler iyi gidiyor, ciddi paralar kazanmaya başlıyorlar. Dükkân küçük bir hale dönüşüyor, işçi sayısı da artıyor, on dört on beş kişi çalıştırmaya başlıyor. Normal dışı bir çalışma içindeler. Her gün saat dört beşte kalkıp akşam ona kadar çalışıyorlar. Kazandıkları paraları bellerindeki kuşaklara koyup evin yolunu tutuyor iki kardeş. Kız kardeşlerinden Müşerref de yanlarında çalışıyor. O da abileri gibi durmaksızın koşturuyor, kasalar küfeler taşıyor. Öyle bir çalışma içindeler. Bir bacağı kısaymış. Bu yüzden kendisine "Topal Ahmet" denirmiş."

Ahmet Koşar'ın bir ayağının kısalığı doğuştan değildir. Hafız Kemal'in yeğeni Şinasi Aşna anlatmıştı "Ahmet Koşar Dayım Hafız Kemal'in yanında çırak olarak çalıştığı zaman evin arka bahçesindeki ağaçtan düşer. Dayım çırağını hemen hastaneye götürür. Ancak bir bacağı sonra aksamaya başlar."

Kısa süre içinde çevrenin en tanınan esnafı hâline gelen Koşar kardeşler, bırakın yakın çevreyi, Göztepe'de bile bir manav dükkânı açılmasını çok hoş karşılamazlar.

"Bir gün Göztepe'de bir manav açılacağını duyuyor büyük babam. Açtırmıyorlar. Çünkü işler çok gelişmiş, tekeller artık. Kadıköy'e kadar tekeller. Çevrede onu tanımayan yok. Göztepe'ye gidiyorlar, sahibi ile konuşuyorlar. 'Sen buraya kaç para verdin, ne kadar harcama yaptın?' diyorlar. 10 lira diyelim. 'Senelik ne kadar?' 'Şu kadar...' Parayı peşin ödüyorlar, adam da kabul ediyor açmıyor dükkânı..."

"Şube de mi açmıyorlar?"

"Hayır." diyor Volkan Koşar "Bir tek Feride Geçidi'nin girişinde (O yıllarda geçit daha yapılmamıştır) bir yerde tezgâh tarzı bir yer kuruyorlar. Başına da Bursa'dan getirttiği kuzenlerini koyuyor."

Ahmet Koşar, Emine Koşar'la 1943 yılında evlendikten sonra 1945 yılında İhsan Koşar doğuyor. Abi Mehmet Koşar'ın da Tuncer adında bir oğlu oluyor.

"Nerede oturmuşlar?" diyorum.

"Evlenmeden önce Feride Geçidi'nin olduğu yerde baraka gibi bir evde kalıyor büyük babam. Daha sonra Şaşkınbakkal'da tren köprüsünün altından geçtikten hemen sonra sağda dik bir yokuş vardır. Yokuşu çıktıktan hemen sonra sağ tarafta dört dönüme yakın, içinde bir köşk olan arazi alıyor (Mektupçu'nun Köşkü). Babaannem ilk oraya gelin geliyor."

Aklıma Barış Manço'nun 'Ahmet Bey'in Ceketi' adlı şarkısı geliyor. "Gerçekten büyük babanız için mi yapmış bu şarkıyı?" diye soruyorum.

"Köşkün bulunduğu mahallede Banş Manço oturuyor, Moda'dan evvel. O zamanlar Manço çok küçük tabii. Büyük babamlar Manço ailesiyle iyi dostlar, sürekli görüşüyorlar. Yıllar sonra Barış Manço büyük babamı unutmamış olacak ki, onun adına Ahmet Bey'in Ceketi adıyla bir şarkı yapıyor. Bunlar tabii ki Barış Manço'nun kafasından çıkarttığı şeyler. Elbet dedemin üzerine esinlenilmiş şeyler. Zira o dönemler

Barış Manço çok küçük. Babam İhsan Koşar 1945 doğumluydu.Barış Manço da ondan iki yaş büyük.”diye yanıtlıyor.

Bu arada bir başka “Şaşkın Bakkal” adayı çıkıyor karşıma.

1930’lu yılların başında Suadiye’de bir bakkal dükkânı işleten Gündüz Baykal’dır bu kişi. Benim için önemli olan Ahmet Koşar’dan önce burada bir bakkal dükkânı açmasıydı ama oğlu Hayri Baykal babasının “Şaşkın Bakkal” olma ihtimalinin mümkün olamayacağını söylüyordu zaten. Babası Gündüz Baykal 1887 yılında Selanik’te doğar. Önce İzmir’e gelir sonra İstanbul’a. Süleyman, Mehmet ve Hayri adında üç erkek çocuğu olur. 1930 yılında İstanbul Kuzguncuk’a gelen Gündüz Bey kısa bir süre sonra burada kaldıktan sonra Suadiye’ye kız kardeşlerinin yanına gelir.

“Suadiye gelmemiz bir şanstı.” diyor Hayri Baykal. “İki halamın da burada evleri vardı. Perihan halam şu anda Şen Durağın karşısındaki apartmanın olduğu yerde iki katlı altında iki dükkânı olan ahşap bir evin üstünde oturuyordu. Bir de Samsun’da oturan Neriman halamın Suadiye Camisi’nin tam karşısında şimdi büyük bir apartman olan yerde ahşap bir köşkleri vardı. Kocası Dr. Osman Hısım’dı. Bir ev bir de boş dükkân var.”

Gündüz Baykal’ın dükkânı da evi de hazırdır. Kız kardeşinin evinde 1938 yılına kadar otururlar. Daha sonra da Suadiye Vapur Sokak’ta kendi evini yaptırır.

“Ancak” diyordu Hayri Bey “bizden çok önce 1910’ların başında Hafız Kemal (Aksan) adında biri gelir buraya. Şaşkınbakkal merkezinde bir bakkal dükkânı açar. Ona Şaşkınbakkal dediklerini duymuştum.”

Hayri Bey, Hafız Kemal’i tanıyor. Hatta yeğeni Şinasi Bey ilkokul arkadaşıdır. Oğlu Akil Aksan’la da Dışişleri Bakanlığında birlikte çalışmışlar. Hafız Kemal’in yeğeni Şinasi Asna’yı buluyorum. İlk sorum “Şaşkınbakkal dayınız mı oluyor?” “Ekseriyet öyle zanneder ama değildir.” diye yanıtlıyor.

Hafız Kemal (Aksan) 1913 yılında Balkan Harbi döneminde Doğu Makedonya’nın Ustrumca şehrinden Suadiye’ye geldiklerinde sekiz yaşındadır. Bir kız üç erkek olmak üzere dört kardeşlerdir. Çok küçük yaşta, 9-10 yaşlarında Kuran eğitimi alır, Suadiye Camisi’nde müezzinlik yapar. Bu nedenle kendisine Küçük Hafız denir... Boyner Mağazasının bulunduğu yerde iki katlı ahşap evleri vardır. Bakkal dükkânı da evin altındadır.

Dönemine göre çok modern bir bakkal dükkânı olduğunu,

zeytinyağından kurşun kaleme kadar her şeyin satıldığı bir market görünümünde olduğunu anlatan Şinasi Bey “Dayım yenilikçi biriydi.” diyor “ Sattığı kurşun kalemler bile özeldi. Üzerinde adının yazılı olduğu kurşun kalemleri kendi yaptırırdı. Modern düşünceli biriydi. Çırakları vardı, evlere servis yapardı. Müşterilerinin çoğu gayrimüslimdi. Onlardan kendi lisanlarını öğrenecek, onlarla konuşacak kadar lisana yatkın biriydi. 1955 yılında evi yandı. Laz lakaplı Hüseyin Kuru adında birine sattı evin yerini. O da orada bakkal dükkânı işletmeye başladı.”

Hafız Kemal çok zengin olmuş biri. Zenginliği üzerine söylenmiş çeşitli rivayetler olduğunu söylüyorum. “İstanbul’un işgali esnasında, Şaşkınbakkal civannda Bağdat Caddesi’nden geçen bir İngiliz konvoyundan yüklüce altın düşmüş, Hafız Kemal de bunu bulmuş. Böylece çok zengin olmuş.” diyorum. Şinasi Bey “Ben de duydum bu dedikoduları” diyor ve devam ediyor “Tevatür bunlar. Dayım çok zeki ve öngörüsü olan bir adamdı. Bakkallığın yanı sıra arsa komisyonculuğu yapıyordu. Zenginliği buradan geliyor. 1930’ların başlarından itibaren Şaşkınbakkal’da Bağdat Caddesi’nden sahile kadar uzanan arazilerin büyük bir bölümünü satın alır. Eskiden Çiçek Sinemasının olduğu şimdi cami olan Çınardibi’nin yanında evleri vardı. Oradan sahile bakardım, bomboş araziydi. Tüm oralar dayımındı. Hatta Babama da teklif eder. ‘Gel buralardan arazi al.’ diye. Babam memur insan. Yanaşmaz. Buraları değerli görmez. Cenevizliler döneminde buralar yakılmış olduğundan babam ‘Yanık Yerler’ derdi. Bu yüzden buralar babam için değersizdi. Almaz.”

Hafız Kemal’in zenginliğine dair söylenenler bir yana, ancak işgalci İngiliz ordusu askerlerinin buradaki varlığı bir gerçek ama. İstanbul’un işgal yıllarında, 1920’lerin başında İngiliz ordusuna ait bir karargâh varmış Şaşkınbakkal’da. Karargâh, Şaşkınbakkal merkezde Boyner Mağazası’nın hemen yanından Kazım Özalp Caddesi’nden aşağıya doğru, deniz tarafına inerken sağ koldadır. Şinasi Bey gayet iyi hatırlıyor bu yeri: “Biz çocukken buralarda oynardık. Yerlerden mermi kovanları toplardık. Zannedersem İngiliz askerleri burada atış talimleri yapıyormuş. Karargâh daha sonra yanlış hatırlamıyorsam, İpekçi Cemil Bey tarafından satın alındı.” Hafız Kemal Aksan, 1965 yılında, erken denebilecek bir yaşta ölür.

Ne var ki ben bunları öğrenirken başka biri daha çıkıyordu karşıma. Ahmet Koşar’dan çok daha önce buralara gelmiş biri, Kazım Kulan.

Burhan Kutluay’ın sözü ettiği kişi bu olabilir miydi acaba?

19. yüzyılın sonlarında Sultan V. Mehmed (Reşad) tarafından Saray

Başmimarı Mimar Vedat'a yaptırılan tarihi Sokullu Konağı'na bakan dairenin misafir odasında karşımda Kazım Kulan'ın gelini Leman Hanım, torunları Azize ve Kazım Oytun Kulan oturuyordu. Son derece nazik bu insanların anlattıklarını büyük bir dikkatle dinliyordum.

Kazım Kulan'ın yaşamı Şaşkınbakkal tarihinin bir aynasıydı âdeta.

Baba Adı Ahmet, anne adı Zeliha olan Kazım Kulan 1869 tarihinde Yanya'da doğuyor. Ataları, Osmanlının Yanya'yı aldığı yıllarda, Konya'dan at üstünde geldiklerinden kendilerine iyi at kullanan anlamına gelen "Kulan Vuran" deniyor. Öyle nam yapıyorlar. Kulan soyadı da buradan geliyor. Daha soyadı kanunu yokken yani. Kulan'lar anlatıyor ben dinliyordum, ama ne yalan söyleyeyim sabırsızlanıyordum sıra Şaşkın Bakkal'a ne zaman gelecek diye. Kazım Kulan Preveze'de müstantik hâkimdir. Kısmen de polis müdürü olarak görev yapıyor. Görev esnasında Osmanlı ile Yunanistan arasında Yanya muharebeleri devam etmektedir. 1913 yılında Üçüncü Yanya Muharebeleri sonunda Osmanlı buradaki topraklarını kaybeder. Kazım Kulan mesleği gereği tedirgindir tabii. Her an bir suikasta kurban gidebilir. Zaten bir iki sinyal de almıştır. İstanbul'a gelmeye karar veriyor. Preveze'den yola çıkıyor. Eşi Azize Hanım, çocukları ve yakın akrabalarıyla beraber İzmir üzerinden İstanbul'a Şaşkınbakkal'a geliyor. "Neden burasını tercih etmiş?" soruma şöyle yanıt alıyorum Kazım Oytun Kulan'dan: "O yıllarda buralar farklı bir yerleşim alanı hâline geliyor. II. Abdülhamid dönemiyle birlikte köşk yaşamı yavaş yavaş oluşmaya başlıyor. Çevredeki insanların ihtiyaçlarını karşılayacak bir yapılanma da gerekiyor. Herhâlde büyük babam Kazım Kulan bunu gördü. Ticari zekâsı da varmış demek ki. Hepsi bir araya geliyor ki burada bir dükkân açmayı düşünmüş. O aralar yaşı elli zannedersem."

Kazım Kulan'ın üzerindeki sorumluluk çok fazladır. Her şeyden önce ailesini geçindirmek zorundadır. Leman Kulan "Önce ailesini bir köşke yerleştirir daha sonra geçimini sağlamak için bir bakkal dükkânı açar. Dükkân şimdiki Kulan Pasajı'nın tam olduğu yerde köşe başındadır. Daha doğrusu Bağdat Caddesi o yıllar bir sokak görünümünde olduğundan dükkân şimdiki caddenin ortasına kadar geliyor" diyor.

Kazım Bey geldiğinde etrafta çok az ev vardır. Çeşitli köşklerde kiracı olarak otururlar. Şimdiki adı Kazım Özalp Caddesi olan yolun üzerinde (Marks & Spencer mağazasının karşısında) Amiralin Karısı Sakibe Hanım'ın tek katlı evinde, yine aynı sokak üzerinde Fifi'nin Köşkü'nde ve Tevfik Paşa'nın köşkünde kalırlar. Bir de Kazım Kulan'ın oğlu Ömer Fikri Kulan'ın 1920'de doğduğu Zahide Hanım'ın evi vardır. Zahide Hanım öğretmendir, Erenköy İlkokulunun müstesna

öğretmenlerinden. Okulun yanında tek katlı küçücük masalsı bir evde yaşamaktadır. Kulanlar burada da kalıyorlar. Zahide Hanım ölene kadar evi yıktırtmamış. Zira okula gelen çocukları seyretmek, onun için en büyük mutlulukmuş. Suadiye ve Erenköy ahalisinin çoğu onun elinde okumuş. Zahide hanımı çok iyi tanıyan Kazım Bey'in torunu Azize Kulan diyor ki: "Babamı da halalarımı da o okuttu, beni de o okuttu. Evi pamuk prensesin evi gibiydi." Kazım Kulan bakkallık yapmaktadır ama bir hukukçudur da. Hükümet ondan görevini yapmasını ister ve Sivas'a tayin edilir. "Gel," derler "Sivas'ta görevini yap. Yunanistan'da hangi görevi yaptıysan ya da kaymakam olarak gel çalış." Oytun Kulan dedesinin bu görevi reddettiğini söylüyor ve devam ediyor:

"Çünkü Yunanistan'da durum korkunçtur. Oradan gelecek daha çok akrabaları vardır. Der ki 'Eğer Sivas'a gidersem gelenleri kim karşılayacak? Ortada kalırlar.' Ev kalabalıktır. Sadece çocuğu ve karısı yoktur evde. Bir sürü insan vardır; kuzenleri, yeğenleri, herkes. Bu arada akrabalarının bir kısmı öldürülmüştür. Geride kalan çocuklar ona gelecektir. Bütün sorumluluk onun üzerindedir. 'Ben ayrılamam buradan' diyor. Memuriyeti reddediyor, Şaşkınbakkal'da kalıyor."

Leman Kulan, kayınpederinin durumuna biraz daha açıklık getiriyor:

"Niçin aile kalabalık biliyor musunuz? Kaybolmamak için. Kuzenler ve diğer yakın akrabalar birbirleriyle evlenmişler. Yunanistan'da kimse yabancıya gitmesin diye düşünmüşler. Kendisi de amcasının (Hacı İbrahim) kızı Azize Hanım'la evlenir. Kimileri görevli olarak Anadolu'ya gitmiş. Ermeni katliamında öldürülmüşler. Geride kalan kadınları, çocukları Kazım Kulan toplamış. Kuzenlerinin çocuklarına hep o bakmış."

Bakkallığın yanı sıra faytonculuk da yapmaktadır. Çark böyle dönmektedir zira. Yıllar geçer, kazandığı parayla cadde üzerindeki bakkal dükkânını, arkasındaki müştemilatı ve gerisini üç bin liraya satın alır, iki buçuk dönüm bir yerdir burası.

"Buralar bize mübadele yoluyla verilmedi. Çünkü geldikleri yıl mübadele yılları değildi. Biliyorsunuz Yunanistan'dan mübadele yoluyla buralara gelenlere oradaki mallarına karşılık parasız mal veriyorlardı. Kazım Bey iki ev yaptırır burada (Şu anda Kazım Kulan Pasajı'nın olduğu yer). Önce 1934'de cadde tarafındaki evi yapar. Daha sonra da 1951 yılında arkaya yapılır. En arkada da müştemilat vardır."

Leman Kulan bunları anlatırken 1950'lerin sonunda Bağdat

Caddesi'nin genişletilmeye başlandığından söz ediyor. İstimlak edilen yerler içinde Kazım Kulanların evi de vardır; bahçenin yarısı caddeye gider. O yıllarda bahçe caddenin ortasına kadar gelmektedir. "Dönem DP dönemi" diyor Leman Hanım ve devam ediyor. "Şimdiki Boyner'in olduğu (Bir zamanlar Hafız Kemal ve Hüseyin Kuru'nun bakkal olarak işlettiği) yerde DP'nin Vatan Cephesi'nin binası vardı. Oradan hiç alınmadı. Caddeyi genişletmek için sadece bizden aldılar."

Çok küçük olmasına rağmen o günleri gayet iyi hatırlıyor Azize Kulan: "Hemen dibinden tramvay iniyordu aşağıya doğru. Orası yokuştu, aşağıya doğru çukur yapıyordu, Çınardibi'ndeki Barış Büfenin olduğu yerde yine çıkış yapıyordu. Sonra yonttular bizim evler yukarıda kaldı. Aşağısını doldurdular. Cadde aşağıda kalıyordu. Biz bahçedeyken yaklaşık bir buçuk metre yukarıda kalıyorduk caddeden. Tıraşlanmıştı" diyor.

Ortalık toz dumandır. Kazılmadık yer kalmamıştır. Dükkânlar da bu kargaşadan nasibini alırlar. İstimlaktan sonra dükkânların bir kısmı yıkılır. Köşedeki bakkalı da geriye alırlar.

Ahmet Koşar'ı soruyorum Leman Hanım'a. "Bizim karşı köşemizde manav dükkânları vardı. İki kardeştiler. Dükkânın hemen arkasında ahşap bir ev vardı. İki katlıydı, Şaşkınyan adında bir Ermeni'ye aitti. Şimdiki Marks & Spencer'in hemen arkasında elektrik santrali vardı hemen oradaydı ev. Öyle muhteşem bir ev değildi. Arkaya doğru da bahçesi vardı. Devlet kademesinde önemli bir adammış. Milletvekili mi yoksa meclis azası mı neymiş?" diyor.

Leman Hanım anlatıyor bense şaşkınlıktan söyleyecek söz bulamıyorum. Öyle bakıyorum yüzüne. Nerden çıkmıştı şimdi bu Şaşkınyan! Oytun Kulan benim şaşkınlığımın farkında tabii. "Şaşkın adı" diyor Oytun Kulan "belki dedemin orada bir bakkalı olması, adamın adının da Şaşkınyan olması; ikisin adının birleşmesi neticesinde Şaşkınbakkal adının ortaya çıkması muhtemeldir" deyince kardeşi Azize Kulan hemen araya giriyor. "Babam hep derdi 'Şaşkınyan'ın orada olması, mecliste de bulunması bundan dolayıdır ki kendi ismini buraya verdirtmiş olmasındandır.' Anlatırdı babam bize bunları. Şaşkınyan'dan dolayı burası şaşkın olmuştur. Şaşkın oradan geliyor" diyor.

Böyle bir bilgiyle karşılaşacağım aklıma bile gelmezdi. Kulanlardan ayrılırken, yapmam gerekenin ne olduğunu çok iyi biliyordum. Bu arada notlarımın arasına Kazım Kulan'ın 1951 yılında, oğlu hâkim Ömer Fikri Kulan'ın da 1998'de vefat ettiğini, Şaşkınbakkal'daki köşe başındaki evlerinin 1975 yıkılıp yerine şimdiki Kazım Kulan Pasajı'nın

yapıldığını alelacele yazıyordum.

Şaşkınyan'ı bulmalıydım. Kütüphanelere gittim, TBMM'yi aradım, ilgili kitaplara bir kez daha göz attım. Yoktu! Bulamıyordum. Tarihçilere gitmem gerekiyordu. Zaman da daralıyordu. Yazmam gereken daha o kadar çok şey vardı ki. Yayıncımla zaten "papaz olmuştum." Bir başka projede yeniden ele alabilirim düşüncesiyle konuyu kapattım. Görüldüğü gibi ne Şaşkınbakkal bir iki cümleyle geçiştirilecek bir yerdir ne de sözü edilen kişiler anlatıldığı gibi şaşkındır.

Atlantik Sineması ve Hikâyeleri

Şaşkınbakkal konusuna girmeden önce Atlantik Sinemasını bir anlamda simge yapmamın nedeni elbette Şaşkınbakkal'ın bir aynası olmasıydı. Kimi zaman küçük bir ayrıntı bir doluluğun içinde saklı kalır. Atlantik de öyledir işte. Atlantik Sineması Ahmet Koşar'ın bir eseridir. Şaşkınbakkal'daki değişimi ne yönde fark etti bilmemem ama buraya bir sinema yapmasıyla her açıdan derin bir iz bıraktığı kesin.

Volkan Koşar'la büyükbabası Ahmet Bey'in yaşamına dair yaptığım söyleşinin sonuna gelirken otuz yılın ardından manavlığı bıraktığını, çok farklı bir alanda şansını denediğini öğreniyorum. İşini iyi yapan, kaliteli mal satan, müşterisini memnun eden, ayağına kadar hizmet götüren, mesleğini kuralına göre yapan bu emek adamı elbet çok da para kazanır. "Büyük babamın hesap makinesi gibi bir beyni vardır. Aynı zamanda korkunç bir ticari zekâya sahiptir" diyen Volkan Koşar manavlığı bıraktıktan sonra armatörlüğe soyunduğunu; bir gemi iki gemi derken üç gemisi olduğunu, önceleri Adalar'a su taşımacılığı yaptığını, daha sonra da yurt dışına iş yaptığını; armatörlük, tır nakliyatçılığı derken işte tam bu noktada sinema açmaya karar verdiğini anlatırken, yıllardır merak ettiğim şu soruyu soruyorum kendisine:

"Sinemanın adı nereden geliyor?"

"Dedem Danimarka'ya gemi almaya gittiği zaman Atlantik adında bir otelde kalmış. Bu adı çok tutmuş. Sinemanın adı bu olsun demiş."

Sinema inşaatı 1965 yılının Aralık ayında biter ama resmi açılışı 1966'nın ocak ayında yapılır. Ahmet Koşar 1969 yılında yaşama veda eder.

"Eskiden pazar günleri..." diye başlayan ve içinde 'uyanma, tekrar uyuma, gerinme, banyo, hamam, gaz, talaş, soba, kömür, kova,

temizlik, tırnak, makas, kulak, pamuk, bakkal, fırın, ekmek, kahvaltı, kahkaha, sucuk, yumurta, ders, gazete, bulmaca, merdane, çamaşır, çivit, ütü, buhar, kola, yaka, radyo, maç, sigara, ders, kardeş, küfür, kıyamet, kavga, anne, dayak, yemek, margarin, mantı, börek, lahmacun, çanta, sokak, top, okul, ders, hokka, mürekkep, defter, kap, kağıt, kalem, tamir, sızıntı, çorap, sökük, yüksük, dikiş, ziyaret, el öpme, balık, anason, sıkıntı, ağrı, karamsarlık, sendrom, Pazartesi' gibi kelimelerin geçtiği pazar gününe dair söylemlere çoğumuz aşinayızdır. Çocukluk ve gençlik dönemlerimizin pazar günleri alışıla gelmiş bir çizgide ilerlerdi. Neyin arkasından neyin geleceği bilinirdi.

1960'lı yılların sonlarına doğru pazar günü kalıplarını biraz olsun kıracak sosyal bir aktivite içinde bulacaktık kendimizi. Mahalle gençliğinin toplu olarak bir eğlence mekânına doğru akacağı bir gün hâline geliyordu. Nereye mi akıyorduk? Şaşkınbakkal'ın göbeğindeki Atlantik Sinemasına tabii ki. Ancak film izlemek değildi hedeflenen. Sinemaya giderken yaşadıklarımızdı. Ben buna Atlantik Sineması Hikâyeleri diyorum.

Mahalle bakkalımız Hamdi Bakkal'ın önünde sabahın erken saatlerinde kızlı erkekli toplanırdık. Pazar 12.00 matinesine gidebilmenin ilk kuralı erken bir araya gelmekti. Sinemaya gidiş tam bir eğlence havasında olurdu. Kimi gözüne kestirdiği kızın yanına ilişmenin yollarını arar, kimi sadece uzaktan bakardı âşık olduğu kıza, kimi bozuştuğu arkadaşıyla arasını düzeltmenin uğraşını verir, kimi taklit yapardı sokağın ortasında. Mesela Süleyman Demirel'in bir deyişini söylerdi boynunu kıra kıra "Yollar yürümekle aşınmaz arkadaşlar." Şarkılar da söylenirdi günün modasına uygun. Mesela Dario Moreno'nun bir aranjmanı olan "Deniz ve Mehtap"ı söylerken anlardık sevgilisinin kalabalık arasında olmadığını: "Deniz ve mehtap sordular seni neredesin? / Nasıl derim terk etti / Bırakıp beni gitti / Anladılar ki aşkımız bitti." Bir bakardık biri daha katılırdı mini sokak konserine. "Bak Bir Varmış Bir yokmuş eski günlerde." Ama bunu öyle bir söylerdi ki Boğaziçi olurdu Suadiye:

Bak bir varmış bir yokmuş, eski günlerde / Tatlı bir kız yaşarmış, Suadiye'de / İşte bir sabah erken, masal böyle başlamış / Delikanlı genç kıza, iskelede rastlamış...

Bir anda herkes başlardı aynı şarkıyı söylemeye. Kızlar kıkırdardı. Kim kime yanık bilinirdi de; kimi kırılgan, kimi sıkılgan, kimi de müstehzi karşılardı bu serenatları. Öyleydiler ya da böyleydiler ama Aralık ayının o soğuk günlerinde mini etek ve sabo ayakkabılarıyla sabahın erken saatinde yıkanmış mis gibi kokan kabarık saçlarıyla ne kadar da alımlıydılar. Ama bir kız vardı ki, bir içim suydu doğrusu. Hatta

mahallenin en güzel kızı da diyebilirim. Beline kadar uzanan sarı saçları vardı, gözleri hem maviydi hem yeşil, elma yanaklıydı; incecikti, kısa eteğinin altında sütun gibi bacakları vardı. Mini etek bir tek ona yakışıyordu. Ama zordu ona ulaşmak. Hareketliydi, neşeliydi, canlıydı ama patavatsızdı. Ben derdim "ak" o derdi "kara." Hadi bunun ortasını bulalım. Mesela gri olsun. Hayır! İlle de kara. Yorgun düşerdim. Yıllar yılları takip etse de ne kara oldu ak, ne ak oldu kara. 1979 yılının ocak ayının güneşli bir çarşamba günü basacaktık imzayı kahkahalar arasında. Ve ardından "Oya" gibi işlenmiş iki güzel insan gelecekti dünyaya. Akla karanın karıştığı bir kız çocuğu doğacaktı 1983 Martı'nda adı Ayşe olan. Karayla akın karıştığı bir oğlan çocuğu olacaktı, 1986 Ağustos'unda, adı Ali olan.

Atlantik Sineması ebeveynlerimiz için de vazgeçilmezdi. Pazartesi geceleri vizyona yeni giren Türk filmlerinin galası Atlantik'te yapılırdı. Önce Erkan Yolaç çıkardı sahneye. Başlatırdı hemen "Evet Hayır" yarışmasını. Elinde mikrofon "Daha önce bu yarışmaya iştirak etmemiş, kendine güvenen güvenmeyen" diye bağırır sonra da Mehter Marşı eşliğinde sahneye çıkan yarışmacının yanına yaklaşır. "Zil sesini duymanızla birlikte yarışma başlamış oluyor. Bir dakikalık süre boyunca sorularıma evet ya da hayır diye cevap vermiyorsunuz, söylediklerimi tekrar etmiyorsunuz başınızı emme basma tulumba gibi sallamıyorsunuz." derdi. Orkestradan gelen zil sesiyle başlardı programa. Kolay gibi gelirdi yarışma bizlere ama çok zordu gerçekten. Yarışmayı kaybedenin arkasından yine havalara zıplar ve İzmir Marşı'yla gönderirdi yerine.

Gala geceleri sahneye çıkan oyuncu, yönetmen, senarist kaynaşırdı hemen seyirciyle. Samimi bir havada konuşmalar yapılır, laf atmalar olur. Nezaketle yanıtlanırdı tüm sorular. Ardından Yurdaer Doğulu Orkestrası eşliğinde dönemin Türk Pop müziğinin şarkıcıları Ertan Anapa, eşi Funda Anapa, Tanju Okan, Salim Dündar, ayrık ön dişleriyle Kalipso Kralı Metin Ersoy, Erol Büyükburç, Ersan Erdura, "Bayan Bacak" olarak tanınan Serpil Örümcer, Berkant, Erkut Taçkın ve Durul Gence 5'lisi, Ahit Oben, kardeşi Cahit Oben artık her kim gelmişse o gece müthiş saatler yaşatırlardı bize.

Aktör Süleyman Turan da katılır böylesi bir geceye. Nasıl da çekingendir o akşam aslında. Bir dönem Suna Kan'la evli olan dönemin ünlü senaristlerinden Ahmet Üstel ile Ediz Hun'un da katıldığı bir filmin galasında sahnede geçirdiği dakikaları anlatırken bile görebiliyordum mahcubiyetinin izlerini yüzünde. Ama bana söylediği bir söz vardı ki çok etkilenmiştim açıkçası: "Ben aslında çok mahcup bir insanımdır. Şöyle bir laf vardır 'Aktörlük mahcup adamın intikamıdır' der. Ben o gruptan biriyim gerçekten." Güle oynaya

sonlanan eğlencenin ardından film başlardı. Ne keyifti Yarabbi!

Tiyatrolar da gelir, özel konserler de verilirdi burada. Gala gecelerinde seyrettiğimiz sanatçılar bir yana Barış Manço, Cem Karaca, Dadaşlar, Moğollar ve daha nice müzik insanıyla coşardık koltuklar arasında.

Atlantik Sinemasının altında pasaj vardı, girişinde Nis Pastanesi olan. Bilet gişesine kadar uzanan ince uzun koridor üzerinde sağlı sollu dükkânlar bulunurdu; Atlantik Stüdyosu, Yedi Kardeşler Lokantası, Cem Plak Evi gibi. Pasajın dışında Kazım Özalp Caddesi'ne bakan yan yüzünde Faruk abinin işlettiği sinema daha inşa hâlindeyken işlettiği sonra taşındığı Gonca Büfe vardı. İdris amcanın kasap dükkânı da buradaydı. Kendisini tanırdım. Suadiye Tarlacık Sokak'la Halim Ağa Sokak'ın kesiştiği sol köşedeydi dükkânı. Et almaya giderdim. Ayağı hafif aksardı. Atlantiğin altından taşındıktan sonra bir kebapçı dükkânı açmıştı. Şimdiki Şaşkınbakkal McDonalds'ın olduğu yere. "İyilik timsali biriydi." diyor İbrahim Kutluay "Kebabçı dükkânından sonra işleri bozuldu, başkalarının yanında çalıştı. Biraz kendine geldiğinde, Şaşkınbakkal'daki Yapı Kredi Bankası'nın olduğu yerde bir kasap dükkânı açtı. Kapı kapı dolaştı, "Ben dükkânı açtım, eti benden alın" diye. Herkes onu çok severdi. Şimdi oğlu Mustafa, baba mesleğine devam ediyor."

Sonraları kuru yemişçi olarak ünlenecek şarküteri dükkânı "Dede" vardı. O güne dek denenmemiş bir işe girişmişti. Kuru yemişi naylon torbalar içinde paketlemeyi denemiş ve becermişti de. Kulanların müştemilatıydı laboratuarı.

"Paketleyen de kendisiydi. Bizim bahçe içindeki müştemilatta imalathanesini kurmuştu, kiralamıştı bizden orayı. O dönem için yaptığı çok önemli işti bu, böylece parladı. "Dede" adını baba koyuyor çünkü torunlar ölen dedelerini çok seviyor, onun için dükkânın adını "Dede" koyuyor" diyor, Leman Kulan. Sinemanın bir de gece kulübü vardı, ünlü sanatçıların geldiği. O yıllarda gençliğinin baharını yaşayan ve Atlantik Sinemasıyla neredeyse burun burunaoturan Azize Kulan anlatıyor:

"Sinemanın terasında 'Bizim Sokak' diye bir gece kulübü vardı.

O sıralarda Erol Büyükburç çok seviliyordu. Genç kızlar giderlerdi, bayılırlardı. Gece saat 12.00 de çıkardı. Biz de onu beklerdik evimizin bahçesinde çıksın da görelim diye."

Atlantik Sineması sadece yerli müzik topluluklarını ağırlamazdı. Yabancı şarkıcı ve topluluklar da gelirdi. 1960'lı yıllarda ünlenen

Bulgar asıllı Fransız pop müzik şarkıcısı Sylvie Vartan'ın gelişi bir olay olmuştu. O günü de şöyle yaşamıştı Azize Kulan "Konser vermek için Sylvie Vartan ile kocası Johnny Holiday gelmişti. Sylvie Vartan arabadaydı. Birden yüzlerce insan arabanın etrafını sardı. Müthişti, arabayı kaldırıyorlardı. Hâlâ gözümün önündedir bu manzara."

Azize Hanım'ın anısına karşılık erkek kardeşi Oytun Kulan sinemaya dair çok daha farklı bir anısını paylaşıyor benimle:

"Isınmayı, sıcaklamayı ilk defa o zaman hissettik. Kocaman bir duvar duruyordu karşımızda (güneydoğu), bahçemizin tam karşısına denk düşen bu duvar güneşi yiyor, ısıyı olduğu gibi bize yansıtıyordu. Önceleri yani duvar olmadan önce püfür püfür rüzgâr eserdi..."

Arsalarım

Sokağın Çağrısından Top Sahalarına

Çocukluk ve gençlik çağlarımızda bir eylem içine mi gireceğiz çalardık ıslığı, bir uyarı mı yapacağız çalardık ıslığı, bir var olma hâline dikkat mi çekeceğiz yine çalardık ıslığı. Islık çalmak yetenek işidir. Mesela benim kayınbiraderim Ahmet dilini dişlerin arasında katlar, öyle bir üflerdi ki yer gök inlerdi. Çok denemişimdir. Beceremediğimdir. Ben en yaygın olanı çalabiliyorum; dudaklarımı büzüp üfleme şeklini yani. Yine de çok yüksek bir ıslık sesi çıkarttığım söylenemez. O çağlarda herkesin kendine ait bir ıslığı vardı; aşağı mahalledekilerin, yukarı mahalledekilerin, alt sokağın, üst sokağın, abimin arkadaşlarının, hemen herkesin... Islığın melodisi kadar vurgusu da önemliydi. Mahalle arkadaşlarımız arasında kullandığımız ıslığın patenti Şen Dana Ömer'e aitti. Aslında onun da abisinin arkadaş gurubundan aşırdığı söylenirdi ama çok da önemli değildi işin açıkçası. Ben severdim bu ıslığı; Spagetti Western filmlerinden birinin müziğinden uyarlamaydı. Ben hâlâ bu ıslığı çalarım. Duyan da bilir ben olduğumu. Çaldığım bir ıslık daha vardır; karımdan bana intikal eden. Bu yaşıma geldim sokakta olayım, bir alışveriş merkezinde olayım ya da yeri geldiğinde evde olayım, insanlarla haberleşirken bu iki ıslıktan birini çalıyorum.

Oysa sokağın da kendine özgü bir ıslığı vardır. Böylesi durumlarda sokağın çağrısına kayıtsız kalmak için kör olmak yetmez sağır da olmak gerekir. O dönemlerde mevsim de baharsa, Suadiye'deki iki katlı kırmızı evimde koltukta oturuyorsam ya da divana uzanmış da gözlerim tavana dikiliyse ya da radyo başında amaçsız istasyon arayışı içindeysem ya da masaya eğilmiş bir magazinin sayfalarını hızlı hızlı çeviriyorsam yani her ne hâldeysem, birden bir esintinin içinde bulurdum kendimi. Bir koku yayılırdı evin dört bir tarafına, toprak-çimen karışımı bir koku. Ve ardından başka kokular da süzülürdü evin içine; ıhlamur, manolya cinsinden... Bir uyarı almış gibi diklenirdim bulunduğum yerde. Kuş cıvıltıları bir hoş ederdi bedenimi. Ağaçların yaprakları değerdi birbirine son çağrı misali. Hele bir de sokağın bir köşesinden gelen insan sesleri dolduruyorsa insanın içini, Çağnya kayıtsız kalınabilir mi böyle zamanlarda? İşte o zaman atardım kendimi sokaklara, mahallemin "oyun bahçeleri"ne. Tüketirdim enerjimi elim sendeyle, saklambaçla, körebeyle, köşe kapmacayla, istopla, sek sekle, ip atlamayla. Ve elbet topla!.

Vazgeçilemez, karşı konulamazlar arasında top oyunu bambaşkaydı bu topraklarda. Mevsimin önemi yoktu. Ne çamur derdik, ne yağmur, ne kar kış ne de sıcak. Kan ter içinde kalana kadar, ellerimiz, suratımız, ayaklarımız donana, hissiz kalana kadar koşardık o yuvarlak nesnenin peşinden. Apartmanların gökyüzünü kaplamadığı, gökyüzüyle toprağın kavuştuğu, bomboş arsaların bizleri çağırdığı 1960'lı yılların ortalarında bu alanlar bizim gerçek mabetlerimizdi. Futbol denince ilk akla gelen meşin yuvarlak olduğuna göre ona iyi bakılmalıdır, kem gözlerden sakınılmalıdır, kaybolmamak, patlamamalıdır. Topsuz kalmak düşünülemez bile. Bir başka önemli durum da meşin yuvarlağa kimin sahip olduğu meselesidir. Zira topu olan mahallenin kralı gibi hisseder kendini. Ama kral olmak öyle kolay değildir tabii. "Güç bende" diye suistimal etmeyeceksin, mahalle arkadaşlarına karşı topu bir silah olarak kullanmayacaksın, bugün sende varsa, yarın bende olabilir. Bu yüzden dikkat edeceksin. Nazik bir konudur çünkü. Gel gelelim işin bir diğer yanı vardı ki işte bundan kaçamazsın; bir "Anne Klasiği" gerçeğinden, yani. Güneş çekilmeye başladığında ya da baba eve erken geldiğinde ya da bir yere gidilecekse, her neyse maçın en heyecanlı yerinde sahaya dalga dalga yayılan "Ahmeeet! Hemen eve gel. Çabuuuk! Topunu almayı da sakın unutma!" komutu maçın sonuna gelindiğinin daha doğrusu maçın bittiğinin habercisidir, maalesef. Başlar öne eğilir, homurtular arasında sahadan sessizce uzaklaşılır.

Arsalar Sosyalleşme Alanları

Zamanımızın çoğunu geçirdiğimiz yeryüzü parçaları binlerinin mülküydü muhakkak. Ancak kime ait olduğu kimin umurundaydı ki! Herkes istediği gibi, gönlünce kullanıyor ve tüketiyordu: kimileri için oyun alanları, kimileri için piknik alanları, kimileri için aşk yuvası, kimileri için top sahaları, kimileri için de kuş avlama yerleriydi.

Üst Bostancı'dan başlayan ve Suadiye Tarlacık Sokak'a kadar devam eden Emin Ali Paşa Caddesi'nin kuzey tarafı, minibüs yoluna kadar (Şemsettin Günaltay Caddesi) dağınık olarak serpiştirilmiş bahçe içinde kagir evler ve köşklerle birlikte bomboş arazilerle kaplıydı. Demir yoluna kadar uzanan yani güney cephesi de farklı bir tablo çizmiyordu.

Suadiye'ye geldiğim ilk zamanlar futbol oynamaya uygun yeterince boş alanlarımız vardı. Bugün okulun yanındaki boş arsada oynayalım, hafta sonu yukarı mahalleye gidelim, aşağı mahalleden geldiler Çarşamba öğleden sonra bizim arsada karşılaşmak istiyorlar... Bu denli bonkördü doğa.

Bostancı yönünden Suadiye'ye gelirken Bağdat Caddesi üzerinde sağ tarafta, batıdan Öncü Sokak'la, kuzeyden tren yoluyla, doğudan Ulus Sokak'la ve güneyden de Bağdat Caddesi'yle çevrili çok büyük bir arazi vardı. Tam karşısında deniz tarafında Selvili Sokak'la Çınarlı Sokak arasında kalan "Koru Park" dediğimiz dillere destan bir de koruluk bulunuyordu. Denize kadar uzanırdı. Arsanın güney batısında ise Suadiye Benzin İstasyonu bulunuyordu.

Taç Spor Kulübü de arsa üzerindeydi. Bir de arsanın kuzey tarafında tren yoluna yakın Maşallahlı Köşk adında bir ev bulunuyordu. Sonraları doğumevi olarak da kullanılmış. Ben spor salonu olduğu zamanları hatırlıyorum. Abim gelir, vücut geliştirme sporu yapardı.

Bir seferinde beni de getirmişti buraya. Sürekli kambur vaziyette yürüdüğümden İhsan hocasına "Bu çocuğun yürümesini nasıl düzeltebiliriz?" demişti. Birkaç gün takılmıştım spor salonuna. Ayna karşısında kendilerini süzerek çalışanlar mı desem, pazılarını şişire şişire bir o yana bir bu yana dönenler mi desem, ağırlık kaldırma yarışına girenler mi desem, göğüs kaslarını oynatarak etrafta dolaşanlar mı desem işte ben öyle insan azmanı abileri izlerken İhsan hoca da bana yapmam gereken hareketleri gösterirdi. Ne var ki yine de öne eğilerek yürümeye devam edecektim. Alışkanlık işte. Geldim elli küsur yaşına, duruşum yine aynı. Ama köşkün önünden her geçişimde çenem geride, başım dik, kollarım gövdeye yakın, karın düz olacak şekilde yürümeye çalışırım. İhsan hocaya saygımdan olsa gerek...

1950'li yıllarda bu geniş alanın bir parçası futbol sahası olarak hizmet verir futbol severlere. Verir verir de çok da kolay olmaz hani burasını futbol oynamaya uygun hâle getirmek. Nevzat İnanoğlu'ndan dinleyelim:

"Burayı adam etmek, kullanışlı hale getirmek için çok uğraştık. Fenerbahçe spor kulübüne gittim. Yardım istedim. Bir tane greyder gönderdiler, araziyi düzleştirdiler. Biz de Suadiyeli gençler olarak taşları temizledik, gereksiz otları, dikenleri topladık."

Suadiye'ye geldiğimiz yıllarda burada maç izlediğimi hayal meyal hatırlıyorum. Hafızamı da çok zorlamanın bir âlemi yok. Zira Nevzat amca yeterince anlatıyordu zaten. Dönemin ünlü futbolcuları; Lefter, Selim Soydan, abisi Ali Soydan, Turgay Şeren, Basri Dirimlili, Dayı Mustafa ve daha nicelerinin sadece Suadiye halkına değil uzaklardan gelen meraklı insanlara da futbol ziyafeti çektiği günleri hatırlamasam da sonraki yıllarda bizim mahallede top koşturacaklardı ne de olsa. Top koşturanlar arasında Türk sinemasının emektar oyuncularından

Süleyman Turan şöyle anlatıyor o günleri:

“1960’ların başlarında Taç Spor’un olduğu yerde oldukça büyük bir futbol sahası vardı. Oraya gerçek anlamda profesyonel olmuş, futbola profesyonel olarak hizmet etmiş insanlar gelirdi. Ben de onlara katılmaya başladım. Önemli futbol figürleri gelirdi. Can Bartu gelirdi, rahmetli Basri Dirimlili gelirdi. Selim Soydan da oynardı. Selim o zamanlar gencecik sırım gibi delikanlıydı. Çim değildi tabiii öyle bir lüksümüz yoktu ama çok keyifliydi. Bir arada olmanın mutluluğunu yaşıyorduk, futbol da katalizör oluyordu. Ben kaleci oynardım. Hatta amatör kümede de oynadım. Büyük sahalarda oynamanın zevkini de tattım. Ama o ünlü futbolcularla oynarken benim kaleciliğimin bir önemi olmuyordu. Sağdan geliyorlar soldan geliyorlar sayılamayacak kadar gol yerdim...”

1960’ların sonlarında bir pist yapılmıştı. Küçük, benzinli ve hava soğutmalı, arkadan motorlu, dört tekerlekli go kartlar getirilmişti. Bugün bile lüks sayılabilecek, bu etkinlik çok eğlenceliydi ama pahalıydı bizler için. Bir seans ancak yapardık, ikincisi biraz zorlama olurdu. Ne zaman yapıldı bilemiyorum arazinin tamamı otomobil eğitim sahası hâline getirildi. Ve bir gün geldi, arazi parsellenmeye başladı. Onlarca apartman yükseldi. Geçmişin izlerine dair en küçük bir iz bırakmadan, güzelim insanların anılarını gömdüler acımasızca. Ama bilmiyorlar ki anılarına sıkı sıkı bağlı insanlar hâlâ ayaktalar. Buralardalar ve yanımızdalar. O sımsıcak gülüşleriyle “sabahlar ve şafaklar kadar güzel” bu gönül insanlarının hafızalarından akan anılar taptaze ve parlak.

Dedim ya, doğa çok bonkördü. Alman Arif adında bir semt sahamız daha vardı. Kuzey tarafı minibüs yoluna (Şemsettin Günal-tay Caddesi) bakan, güney tarafı da Halay Sokağa kadar uzanan genişçe bir araziydi. Arazinin tamamına yakın kısmı Alman Arif olarak anılan kişiye aitti.

Ermeni Sahası

İstanbul için söylenen bir laf vardır hani “Taşı Toprağı Altın” diye. Bir dönem Anadolu’nun bağrından kopan ve bir ok gibi süzüle süzüle İstanbul’un taşına, toprağına saplanan milyonlarca insana rehber olan şu söz... Bu tarihi kent kolları arasına aldığı Anadolu insanına kocaman bir hayal kırıklığı yaratsa da zaman içinde, sunduğu değerlerin üzerinde yaşayan yerleşikler için tam bir cennetti aslında. Hele bir de bu cennetin onlarca parçasından biri olan Suadiye gibi bir coğrafyada yaşıyorsanız eğer, değme gitsin! Bu coğrafyada bulunan

bir dizi doğal güzellikler yanında kimi yerler vardı ki bizler için ayrı bir önem sahipti.

Bundan kırk elli yıl öncesinde buraların doğayla iç içe, sakin, sessiz, huzurlu, güvenlikli olduğu zamanlarda mahallemizin insanla-n için çok özel bir doğa parçası vardı. İmkânımız olsaydı da burayı bir sit alanı haline getirebilseydik. Neyse! Bu doğa parçası 1970'lerin sonuna kadar yani çocukluğumuzdan gençlik dönemlerimize kadar mahallenin adeta simgesi olmuştur. Canımızdı, kanımızdı, ciğerimizdi, vazgeçilmez bir parçamızdı. Aman aman devasa bir arsa falan gelmesin aklınıza. Çevresinde çeşit çeşit ağaçları olan, kenarından akan bir deresi olan, sazlıkları falan olan bir yer de gelmesin aklınıza. İlkbahar geldiğinde ne papatyanın beyazı ne gelinciğin kırmızısı da kaplamazdı üzerini. Burası öyle, çok da bir özelliği olmayan basit, bildik bir arsaydı. Mahalle gençlerinin, yetişkinlerin futbol maçı yaptığı bir yerdi. Voleybol da oynanırdı. Bir de arsanın kimi kuytu köşelerinde incir ağaçlarının altında gizli gizli sigara içerken kâğıt oyunu da oynanırdı, öyle fasulyesine falan değil, resmen parayla; bakır madeni 5 kuruş 10 kuruşlarla. Sohbet de edilir, kavga da edilirdi elbet. Aynı zamanda insanların geçiş yoluydu. Bu doğal mekanın bir de adı vardı: Ermeni Sahası. Evimizin bağına komşu olması nedeniyle arsanın her bir metrekaresini hem çok iyi bilen hem de zevkini tam anlamıyla çıkaranlardan biri olduğum için kendimi hep şanslı hissetmişimdir. Tren yolunun üstünde kalırdı; Bağdat Caddesi'nden kuzeye doğru, Suadiye tren köprüsü yönüne sapıp, alt geçitten geçip, Ayşe Çavuş Sokak'tan (Cadde) yukarıya doğru çıkarken soldan üçüncü sokağa yani Aydın Sokak'a dönünce sağ kolda arsa çıkardı karşınıza. Sağ köşede de tek katlı bir ev vardı. Biri kız diğeri erkek olan Ermeni kardeşler yaşardı burada. Bu yüzden buraya Ermeni Sahası denirdi. Aydın Sokak boyunca yani batıya doğru bizim evin bağı ile sınır yapana kadar uzanan kısım top oynanan, kuzey doğuda kalan kısım da voleybol oynadığımız yerdi.

Ermeni Sahası 1960'lı yılların sonuna doğru Suadiye ve çevresinin en popüler yeri haline geliyordu. Bağdat Caddesi üzerindeki futbol sahası devrini bitirmiş, orada top koşturan ne kadar ünlü varsa; Lefter, Can Bartu, Selim Soydan, Kardeşi Küçük Ali, Fenerli Yılmaz, Ziya Şengül, Alpaslan, Kalipso Kralı Metin Ersoy, sinema oyuncusu Süleyman Turan, Galatasaraylı Gökmen ve kardeşi kaleci Yasin, Ogün, Cemil Turan gibi futbolcular buraya gelmeye başladılar. Gelenler arasında Macar futbolcu Ferenc Puşkaş'tan dolayı puşkas lakabını alan meşhur Fenerbahçeli Puşkaş Ergun (Öztuna) da vardı, değerli futbol adamı Gündüz Kılıç da... Usta ayakların yanında oynamak için sırasını bekleyen mahallenin yetenekli gençleri, fırsat buldu mu sahanın tozunu attırmasını da iyi bilirdi. Ziya, Kadir, Aydın, Sermet, Nurcan,

Melih ve daha niceleri ayaklarını çok iyi kullanan ve gelen ünlüler tarafından dikkatle takip edilen delikanlılardı. İki erkek kardeş vardı; Anter ile Dicle adlarında. Harika futbol oynarlardı. Bizden yaşça büyüktü her ikisi de. Dicle Anter'i hatırlıyorum; zayıf, esmer, biraz da dişlekti sanırım. Civa gibiydi, topa öyle hâkimdi ki, kimse ondan top alamazdı. Yusuf Çavuş Sokak'ın köşesinde bahçe içinde bir evde otururlardı. Bir de Rahşan adında kız kardeşleri vardı. Dicle'nin futbola olan düşkünlüğünü ilkokul arkadaşı Hülya (yıllar sonra abimle evlenecektir) şöyle anlatıyor:

"Suadiye İlkokulu'nda aynı sınıfta okuyorduk. Öğretmenimiz okul müdürü Turhan Tansel de Dicle'nin futbola olan merakını biliyordu. Her pazartesi okul bahçesinde İstiklal Marşı ve And İçme Töreni'nden sonra merdivenlere çıkar sanki maç oynanıyormuş gibi başlardı heyecanlı heyecanlı anlatmaya."

Babası Musa Anter 20 Eylül 1992 tarihinde öldürüldüğünde 42 yaşındadır. Bu yaşına kadar babasıyla birlikte sadece dört yıl beraber olurlar. Dicle Anter şöyle dertleşir babasıyla bir yazısında:

"Kısa olan beraberliğimizde bana o kadar şeyler öğrettin ve verdin ki bunun ölçüsü ve tarifini ancak benim gibi yaşayanlar anlayabilir. Toprakla bütünleşmeyi öğrettin ilk önce Suadiye'deki evimizde. Bahçemize domates, biber ve patlıcan ekmek için elimize kürek verirdin toprağın havalanması için. Çapa ile su yollarını açardık zevk içinde. Ayrıca çiçeklerimiz ve meyve ağaçları içinde çayımızı içerken gazetelerini sana okurduk üç kardeş de. Sonraları hayvan sevgisiyle tanıştırdın beni. Zübük adlı kedimizi ikimiz de çok severdik. Öyle ki sen 63 senesinde cezaevine girince senin ayrılığına dayanamayarak caddeye çıkıp arabanın altında can vermişti. Sana aylar sonra söyleme cesaretini bulmuştum ve Balmumcu Cezaevine ziyaretine geldiğimde söylediğimde üzülmemem için beni kucağına alıp öpmüştün. İkimiz için de duygusal bir andı. Sonraları ablam için köpek getirmiştin eve. Devamlı olarak bir hayvan vardı evimizde. Bize şu sözü de söylemiştin. 'Hayvanları sevmeyen insanları çok zor sever'."

Ermeni Sahası'na iki kocaman apartman dikildiğinde Ermenilerin evi daha yıkılmamıştı. 1970'lerin ortalarında Ermeni karı koca yaşama veda edip evleri bir süre çocuk yuvası olarak hizmet gördükten sonra yıkılacak, onun yerine kocaman bir apartman yükselecektir.

Havasına Suyuna Taşına Rüzgârına

Çocukluk ve hatta erken gençlik dönemimde radyodan hava tahminine dair bir anons verildiğinde yaşlılarımız başta olmak üzere evin diğer büyüklerinden gelen ortak bir komut ortalığın bir anda sessizliğe bürünmesine neden olurdu: “Herkes sussun! Hava durumu veriliyor.” Herkes pür dikkat kesilir, nefesler tutulur ortam tam bir sessizliğe bürünürdü: Radyoda ajans saati sona erer, hava durumu verilir... Akabinde bir sinyal sesi ve “Seyir, Hidrografi ve Oşinografi Dairesi Başkanlığından bildirilmiştir...”

Herkes rahatlamış, kulağı az duyan nine bile duymuştur söylenenleri. Ne var ki havaya dair bilgiler ve uyarılar dikkatle ve büyük bir ciddiyetle dinlense de, büyüklerimiz İstanbul’un denizine ve havasına güven olmayacağını yine de tedbirin elden bırakılmaması gerektiğini söylerlerdi. Herkes fahri hava tahmin uzmanı gibiydi sanki; havayı koklar, bulutları izler, güneşe veya ayın etrafındaki haleye bakıp hava tahmini yapardı. Soğuk kış günlerinde poyraz ayazı yiyen İstanbullu, rüzgârın yönü değişip de güneyden esmeye başladığında havanın ılıyacağından söz ederdi ama arkasından rüzgârın şiddetleneceğini denizin kabaracağını ve işe gitmenin zorlaşacağını da eklemeden edemezdi. Hava bugün günlük güneşlik olabilirdi. Ama yarın havanın yağmurlu olmayacağına kim garanti verebilirdi?

Ne olur ne olmaz şemsiyesiz dışarı çıkılmamalıydı. Varsa ince bir yağmurluk da çantanın bir tarafına iliştirilmeliydi.

Büyüklerimiz yeri geldiğinde İstanbul’un bu “değişken” havasından söz ederken lafı evir çevirir “Kadın deniz gibidir, bir dalgalı bir durgun” tümcesinden uyarlama “Deniz kadın gibidir”e getirirlerdi. Haldun Taner’in yazdığı müzikli oyun Keşanlı Ali Destanı’nda dahası da vardır aslında: “Hırçın, huysuz kaprisli, hem çok toydur hem olgun, hep suyuna gitmeli, usta bir kaptan gibi... Sıcak bir yel esti mi, coşar birden hisleri... Fakat rüzgâr dindi mi, birden her şey durulur, tazeleyip rujunu, döner yine yuvaya...”

Biz çocukların havayla derdi ise bambaşkaydı. Haziranın gelmesiyle birlikte karne alınmıştır. Tatil sevinci bir yanda, yaz boyunca her bir günü sindire sindire yaşamanın hayali bir yanda yeni bir güne merhaba diyorsun. Gözün dışarıda. Aman Yarabbi! Hava bir garip, güneş varla yok arası. Rüzgâr mı var, nedir? Düşünebiliyor musunuz

durumu? Daha tatilin henüz başlarındayız. Hadi bir gün, bilemediniz iki gün ama üçüncü gün de hava böylesi dumanlıysa eğer tek kelimeyle berbat bir durum! Böylesi havalarda gün batımından önce dikerdik gözümüzü güneşin battığı yöne, yarın havanın nasıl olacağını tahmin etmeye çalışırdık. Ne de olsa büyüklerimizden öğrenmiştik ya! Güneş batarken tonlarına bakılmalıdır. Eğer kırmızı, portakal rengine çalan bir renk varsa, bileceğiz ki ertesi gün güneşli olacak.

“İstanbul’da geceden beri etkili olan şiddetli lodos nedeniyle bazı iç hat vapur seferleri iptal edildi. Sahilde büyük dalgalara neden olan lodos, bazı bölgelerde elektrik direklerini de devirdi.”

İstanbullu için böylesi bir haber hiç de şaşırtıcı değildir. Olağandır. Lodossuz İstanbul düşünülemez zaten. Hangi mevsim olursa olsun çıkar karşınıza bu ve benzer haberler. Nice yazılar yazılmış, nice hikâyelere konu olmuştur şu lodos esintisi. Bırakın edebiyatçıların lodosa dair anlattıklarını, eskilerin öyle güzel deyişleri vardır ki tadından geçilmez. Lodosun arkası genellikle yağmur olduğundan “Lodosun gözü yaşlıdır.” derdi babam. Sonra da her keresinde, Galatasaray-Fenerbahçe arasında oynanan bir maçtan söz ederdi. Şiddetli bir lodos günü (30 Ocak 1911) karşıya yani Kadıköy’e vapurla geçemeyen Galatasaraylı futbolcuların takım kurmakta zorlandıklarını bu yüzden sahaya (Papazın Çayırı Union Club Sahası, günümüzde Fenerbahçe Şükrü Saraçoğlu Stadı) yedi kişi çıktıklarını, buna rağmen Fenerbahçe’yi nasıl yedi sıfır yendiklerini anlatırdı büyük bir zevkle.

Benim için ise lodos özellikle yaz aylarında tam bir baş belasıydı. Çocukluk ve özellikle ergenlik çağımda bir türlü adını koyamadığım bir durumla karşı karşıyaydım. Aşırı sıcaklarla birlikte ortalığı tam bir cehenneme çeviren, bunaltıcı ve puslu bir havanın içinde bulurduk kendimizi. Ne biçim bir havaydı bu? Her yerim yapış yapış olurdu. Ne giyeceğimi bilemezdim. Bir yere gitmek tam bir züldü. Gün daha bitmeden üzerimizdekilerden garip kokular yayılırdı. Herkes kokardı.

Yıllar sonra batı ile kıble arasından esenin ve İstanbul’un havasını bu denli iğrenç hâle getirenin lodos rüzgârı olduğunu, yağış bırakamadığından havadaki nem oranının yükseldiğini ve bu yüzden bu denli vıcık vıcık olduğumu anladığımda nihayet suçlunun adını artık rahatça koyabilecektim: Nem!

Nem olsun ya da olmasın zaten sıcak havayı çocukluğumdan beri sevemedim. Yaz en son tercih edeceğim mevsimler arasında olmuştur, hâlâ da öyledir. Deniz mevsimidir falan ama bana pek cazip gelmez. Denize girmeyi sevmem mi? Hem de çok severim. Yüzmeyi de iyi bilirim. Ama yazın bitmesi benim için en büyük mutluluktur.

Beraberinde gelen havalar, benim havalarımdır zira. Sonbahar kimileri için hüzün mevsimidir. Benim içinse huzur. Kim bilir?

Belki de havadaki esintinin kuzeyden gelmesiydi...

Lodos öncesinde havadaki değişimle beraber havaya bir şeyler olurdu; pırıl pırıl, berrak bir hava çıkardı karşınıza ve bendeniz doyamazdım havanın bu hâline. Doğa bir alıp bir verme noktasındaymış da haberimiz yokmuş. Böylesi güzelim, insanı mutlu kılan havanın ardından insan neden sarhoş gibi olur, buna da bir anlam veremezdim o yaşlarda. Meğerse böylesi havaların ardından kuvvetli bir lodos gelirmiş de bundan dolayı allak bullak olurmuş insan.

Ağaç boldur Suadiye sokaklarında. Suadiye'nin neresinde olursanız olun ister deniz tarafından aşağı kısımlarda ister tren yolunun üst taraflarında bir yerde, hiç fark etmez; yaz kış yapraklarını dökmeyen her mevsim yeşil kalabilen çam türleri bir yanda, koca gövdeleriyle çınar ağaçları, akasyalar, ıhlamurlar, at kestaneleri, söğütler, kavaklar bir yanda Suadiye'nin doğal peyzajını karakterize ederler. Hele kasım ayının ortalarına doğru ağaçlar yapraklarını son hızla dökmeye başladığında kendimce zevkini çıkarırdım bu havaların. Yarı asfalt yarı toprak yol üzerinde dans edercesine yürür, oraya buraya savrulmuş sarı ve kahverengi yapraklara bulanmanın keyfini sürerdim.

Sonbaharla birlikte yağmurlar başladı mı durmak bilmezdi. Öyle şakır şakır değil de çiseler gibi tükürürcesine günlerce yağardı. Bu yüzden her şey ıslak olurdu; yol ıslaktı, toprak ıslaktı, suratlar ıslaktı. Hâl böyle olunca şemsiye de vazgeçilmez aksesuarlar arasında yerini alırdı. Ve sürekli unutulurdu bir yerlerde; vapurda, banliyö treninde, dolmuşta, otobüste, sinemada, kahvede... İşittiğim azarın haddi hesabı yoktu ailemden; ama babam da unuturdu şemsiyesini, genellikle meyhanede.

İnsan böyle havalarda evinde cam kenarında yoldan geçenleri izlemeyi, Pink Floyd'un ya da Orhan Gencebay'ın yeni çıkan bir 45'liğini pikapta defalarca dinlemeyi, bir berjer koltuğa gömülüp çay ve bisküviyle kitap okumayı ya da sevgiliyle buluşup deniz tarafının o kendine özgü ıssız koru parkının içinde el ele yürümeyi ya da Bağdat Caddesi'nde uzun uzun yürümeyi seçebilirdi pekâlâ. Eğer Bağdat Caddesi'nde gezinmekse niyet o zaman uzun bir yürüyüşe hazırsın demektir. Böyle zamanlarda yanımda ilk mahalle arkadaşım, dostum Mustafa olurdu çoğu kez. İnerdik caddeye, yürürdük öyle. Kâh konuşur, kâh etrafı izlerdik. Neler konuşmazdık ki; memlekete dair, insanlara dair, kızlara dair... Sıra cinsel heyecanlarımıza geldiğinde ise

birbirimizi iterek kıs kıs gülerdik.

Suadiye Çay Bahçesi

Tertemiz havayı ciğerlerimize çeke çeke gerisin geri dönerken evimize ayaklarımız bizi deniz kıyısına doğru yöneltirdi de farkına bile varmazdık. Şimdiki Boyner Mağazasının yanından Şaşkınbakkal Kazım Özalp Sokak'tan aşağıya doğru bırakırdık kendimizi. Sokağın bittiği yerden sola, Kuzu Sokak'a dönerdik. Sessiz, sakin bir ortam karşılardı bizi. Yolun her iki yanma sıralanmış bahçeli evlerin yanından geçip yolun bitiminden sola yani doğuya döndüğümüzde denizden esen rüzgârın hafif esintisi bir hoş ederdi içimizi. Kesif iyot kokusu eşliğinde sevgili dostum Mustafa'yla uzatırdık bedenlerimizi Suadiye Aile Çay Bahçesi'ne. Çoğunlukla karanlık çökmeden olurdu tüm bunlar. Karşıda komşu adaların silueti, az ilerde tahta masalar arasında mahalle arkadaşlarından bir demet; tavla oynanmakta. Heyecanlı bir bekleyişin arasına düşmüşseniz, nefesler tutulmuş zar atılmış ve onlarca el havaya kalkmışsa eğer oyunun kesin bittiğine dair bir işarettir aslında. Küfür kıyamet, enseye tokat...

Derler ya "Kuzguna yavrusu kimine göre şahin kimine göre kuğu görünürmüş." Bizimkisi de o hesap işte. Burası bizim özelimizdi, başka bahçe tanımazdık. İkinci evimiz gibiydi. Buluşma yerimizdi, ders çalışma yerimizdi, oyun yerimizdi, geleceğe dair planlar yapma yerimizdi, dert dinlediğimiz, dinlettiğimiz, kafa dinleme yerimizdi... Kapalı bir mekân da yapılacaktı bir süre sonra. Dört mevsim gider olacaktık. Ortada kocaman bir soba, herkes sobayaen yakın masayı seçer, başlardık oyun oynamaya. Dışarısı uçuruyormuş, camlar zangırdıyormuş, kimse umursamazdı.

Çay bahçesinin önünden denize doğru uzanan iskele ve çevresi 1971 yılında değişmeye başlamış Suadiye Yatch Kulübü adıyla bir spor demeği kurulmuş "Mahallemize yakışır şekilde ve özellikle gençlerin deniz sporları ile yoğunlaşmasını sağlamak amacıyla" Suadiye Vapur İskelesi yanındaki kayalık alan doldurulmuş, bu arada vapur iskelesi de Denizcilik Bankasından kiralanmıştı. Şimdilerin butik plaj dedikleri bir de plaj yapılmıştı.

Çay bahçesi iskele memurlarından Nuri Baba'nın eseriydi. Burhan Kutluay, Nuri Babayı yaşayanlardan. "Suadiye'deki çay bahçesini senelerce iskele memuru olan Nuri amca işletti. O yaptı. Hayatımız orada geçerdi. Nuri Baba derdik. Sonra öldü. Başkaları aldı. Vapura binerdik. Yandan çarklı vapurlar vardı. Mayolarla vapura binerdik, çımacılar kovalardı bizi; ama yakalamak ne mümkün, denize

atlardık.”

Bir keresinde de en yakın çocukluk arkadaşı Dayı lakaplı Mustafa Çebi ile birlikte biner vapura. “En deli dolu zamanlarımız. Bizim Mustafa, yandan çarklıya Suadiye’den biniyor. Caddebostan’a giderken, görevli bunu kovalar. Denize atlamak ister. Ama ayağı takılıyor tentenin üstüne düşüyor; tente yırtılmasın mı? Bizim Mustafa tentenin altındaki adamların üstünde...”

Burhan Kutluay hem anlatıyor hem gülüyor bu yaşananlara. Gerisini Dayı Mustafa tamamlıyor:

“1950’li yıllardı. Çarklı iskeleye gelirken muhakkak vururdu iskeleye. Korkardık. Nuri baba çok renkli bir iskele memuruydu, iskeleye bakardı, bir de onun çımacısı vardı, Mecid Efendi. Çay bahçesini sonra yaptı. Nuri babanın eşi Raman (Yaman da olabilir) teyze orada yemek yapardı. Bizim gençlik orada yer içer, Nuri baba tahtaya ne kadar ne yediysek yazar yanlarına da çentik atardı. Biz de gider silerdik sonra.”

1950’den de önce buraların ıssızlığına ve karanlığına tanık olanlardan Selma Merih anlatıyor:

“1930’lu yılların başında ailem Suadiye’ye Beşiktaş’tan gelir. Ben o zamanlar üç yaşındayım. Babam evi satın aldığında etrafta çok az ev vardı diyebilirim. Biraz aşağımızda öldürülen gazeteci Çetin Emeç’in ailesi otururdu. Yanımızda da Mine adında bir köşk vardı (Şimdi aynı adla bir apartman var). Kış akşamları burada hayat biterdi. Suadiye iskelesine akşam saatlerinde altı buçukta bir vapur yanaşırdı. Bir gün oturuyoruz. Bir çığlık duyduk, dışarıdan geliyordu. Annem babam “Ne oluyor?” diye dışanya bir göz attılar.

Ortalık zifir karanlık. Çocuğum o zamanlar, beş altı yaşlarında falan. Birini mi bıçaklıyorlar yoksa köpekler mi birine saldırıyor endişesiyle bir süre dışarı çıkamadılar. Derken babam fırladı. Etraf karanlık. Işık falan yok. Adamın biri vapurdan inmiş, yolu bulamamış, hangi yöne gidecek şaşırmış. Orada öyle kalakalmış. “Allah rızası için beni kurtarın!” diye bağırıyor. Babam gitti yanına, sakinleştirmeye çalışıyor. Adamın nevri dönmüş. Meğer adam caddeye, Bağdat Caddesi’ne gidecek. Neyse babam adamı aldı, yola çıkardı.”

Hayri Baykal’ın yaşantısında burası çok farklı bir yere sahiptir. On yedi yaşındadır. Ve bir yeteneği vardır, farkında olmadığı. Bunu da lodosa borçludur aslında.

“1947-48 yılları, lise mezuniyetim sıralarında, 17-18 yaşındayım. Ders çalışırken bir bağırayım diye dışarı çıkardım. Saatlerce bağırırdım.

Derlerdi ki ‘Niye bağırıyorsun? Bir şey bil öyle bağır.’ Bağırdıkça hoşuma giderdi. Gücümü hissediyordum. Kayalar ve lodos beni müziğe yöneltti. Benim için çok önemliydi. Lodos olduğu zaman sahile, iskelenin oraya koşardım. Çalışmaya başlardım. Kayalıklara, Suadiye sahile, iskelenin oraya giderdim. Şiddetli fırtına olurdu. Kayalıkların üzerinden dalgalar geçer, bir an kayalar kaybolurdu. Ben bağırırdım. Entemasyon yapardım. Tenorlar bilir. Yani ‘do’dan başlıyorsunuz diğer ‘do’ya sonra yine diğer ‘do’ya çıkardım. Dalgaların gürültüsünü kaybederdim.”

Apartmanlaşma Çağı

Ve gün geldi. Bütün bu yerler sular altında kaldı. 1984 yılında, ne var ne yoksa hepsinin üzerinden koca koca greyderler ve kum kamyonları geçti. Dolduruldu o güzelim sahil, yol yapma uğruna.

1960’lı yılların sonlarında Fransa’dan esen değişim rüzgârları tüm dünyaya yayılıyor, Türkiye de bundan nasibini alıyordu. İdealizm boyutu bir tarafta özelikle üniversite gençliğinin akademik talepleriyle birlikte mevcut formatlara karşı tepkiler, devam eden Vietnam Savaşı ekseninde ABD’ye karşı olmak ve bir dizi olaylar işin siyasi boyutuydu; ama işin bir de çevresel boyutu gündemdeydi. Özellikle İstanbul insanını doğrudan etkileyecek plansız şehirleşme sürecinin tohumlarının atıldığı dönemlerin içine giriyorduk. Ekolojik dengeyi ve içinde barındırdığı değerleri hızla tahrip edecek bir dönemece girmek üzereydik. İlk ciddi sinyaller 1965’te çıkartılan Kat Mülkiyeti Kanunu’yla birlikte geldi. Özellikle İstanbul’da yapılaşma sürecinin çok hızlı bir şekilde ilerlemesi sanki yeni bir çağa girişimizin habercisi gibiydi; “Apartmanlaşma Çağı”nın sanki. Önce arsalar, yeşil alanlar, parklar, bahçeler ne kadar boş alan varsa yavaş yavaş apartmanlarla dolmaya başladı. Sıra bahçe içindeki kâgir evlere geliyordu, geldi de. Suadiye bu değişimi her boyutuyla yaşayacak talihsiz sayfiyelerden biri olacaktı.

Bağımsız ve Bakımsız Ev(ler)imiz Yok Oluyor

Doğayla iç içeydik, müstakil evlerimizde gül gibi geçinip gidiyorduk. İyi güzel de çevre çatırdıyordu. Gereken hassasiyeti gösterecek bir bilinç var mıydı ki o yıllarda? Bırakalım kişisel çevre bilinci, devletin ve sivil toplum kuruluşlarının bir çevre politikası var mıydı? Ya çevrenin korunması gibi kavramlar? Yine de kimi büyüklerimizin kaygıları vardı elbette. Ama bunun çevresel bir sorundan kaynaklandığını söylemek biraz zor olsa gerek. Asıl kaygı müstakil

evlerin elden çıkacak olmasıydı. Kimileri için hüzündü kimileri için gereklilikti. Bendeniz bunun her ikisini de yaşayacaktım. Annem ve dayım bir karar alma arifesindeydi. Karar hiç de hayırlı değildi. Önce evimizin önündeki bağ elden çıkarılacak daha sonra da kırmızı iki katlı evimiz yıkılıp yerine apartman yapılacaktı. Müteahhit bağı kazmaya başladığında yıl 1968'dir. Babamsa çok farklı duygular içindeydi.

Babam kırmızı evin içinde bir o tarafa bir bu tarafa turluyor bir yandan da "Ah bir paramız olsaydı da ne bağdan olsaydık ne de evimizi elden çıkarsaydık!" diyordu. Dışarıdan gelen iş makinelerinin sesi insanı boğuyordu sanki. Babam balkona çıktığında bağdan eser kalmamıştı. İçinde bulunduğu duruma kahroluyordu. En acısı daha sonra yaşanacaklardı. Kırmızı evin de masrafları çoktu. Başa çıkamıyordu babam. Tadilat istiyordu ev, bahçe de ilgi bekliyordu. Evimizin önündeki bağ bakımsızdı ama ottu, ağaçtı, böcekti yine de! Babam keyif adamıydı. Yesin, içsin, insanlar gelsin, masa kurulsun, konuşulsun ama doğa da olsundu. Paylaşsındı tüm sevdikleriyle bu güzellikleri. Evimizin neredeyse dört bir tarafı ağaçlarla çevriliydi. Bahar geldiğinde çeşitli meyve ağaçları kollarını açar meyvelerini bize sunardı da ne ben ne de abim oralı olurduk. Mahallenin yaramaz çocuklarının erik dallarını kırmasına bile laf etmezdik. Annem de babam da çok kızardı bizim bu hâllerimize. "Meyve toplayın da yiyin!" derlerdi. Hiç umursamazdık. Ön ve arka bahçede muhteşem dut ağaçları vardı. Dut toplamak öyle kolay bir iş değildi. Ağacın tepesine çıkacaksın, altında en az iki kişi beyaz bir çarşaf gerecek. Dallara vura vura düşüreceksin dutları. Zor işti bizim için. Bu yüzden annem çaresiz, dutçuyu çağırırdı. Dutçu yansını bize verir, gerisini de kendi alırdı. Manavdan meyve aldığımızı hiç hatırlamıyorum. Ayrıca evin ön bahçesinde bulunan çağla ve erik ağacı muhteşemdi. Bahann bitimine yakın iyice olgunlaşan eriğin boyutu neredeyse yumurta büyüklüğüne yaklaşırdı. Dişlerinizin arasına alıp hart diye ısırdığınızda patlar, ağzınızın kenarından sular akardı.

Gün geçmiyordu ki müteahhitler nerede boş bir arsa görse, nerede kâgir ev görse atmaca gibi üstlerine atlamasınlar. Anadolu yakasının diğer semtleri gibi Suadiye de kaçamadı bu kemirgenlerden. "Anılar Denizi"ne düşen damlalar giderek artıyor, halkalar peşi sıra genişlemeye devam ediyordu. Kâgir yapılar toprağın derinliklerinde kaybolup gidiyordu. Tıpkı evin önündeki bağımızın makus talihi gibi. Göz göre göre gidiyordu işte. Bir dönem bitiyordu.

1970'lerin başlarına geldiğimizde bahçeli evlerimizi çok hızlı bir biçimde ellerimizden aldılar. Denizlerimizi içtiler. Ama en acısı, yaşama kolaylığı getiren doğa örtülerimizle birlikte arsalarımızı yok

ederken bir bıçak sapladılar aslında arkamıza, hem de derin bir yara açacak kadar: Bu yeryüzü parçaları, nasıl çocuklar ve gençler için birer oyun alanlarıysa ebeveynler için de güvenli yerlerdi. Bir arada bulunmak, içli dışlı olmak, sıcak dostluklar, hatta aileler arasında köprü kurmak hep bu alanlar içinde yeşerdi. Dedikoduya da fırsat verdi, dayanışmaya da...

“Mahalleli olmak vardı ve bu çok önemliydi.” diyor Süleyman Turan ve devam ediyor. “Her yerde arsa vardı. Arsa kültürü vardı, mahalle kültürü vardı. Zaten dikkat edin; gerek televizyonlarda gerek sinemalarda mahalle teması işlendiğinde, iyi işlenirse her zaman prim yapmıştır. O bir renktir o bir hoşluktur. Çeşitli meslek grubundaki insanlann dayanışmaları, mahalle delikanlılarının kendi aralarında kenetlenmişlik falan vardı. Şimdi apartmanlarda kim oturuyor bilmiyoruz. Geçenlerde asansörde birisiyle karşılaştım. “Siz yenisiniz galiba...” dedim.“Adam yirmi yıldır oturuyormuş.”

Esnaflara Sokak Satıcılarına Veda

Kırmızı evimizin son günleri yaklaşıyordu. Aydın Sokak’la Akkurt Sokak’ın tam kesiştiği nokta kamyonların geçiş yeri olmuştu âdeta. Kimi demir getiriyor kimi toprak götürüyordu. Bağdan eser kalmamıştı. Temel çukuru ortaya çıkmıştı... Orada burada tahta barakalar kuruluyor; marangoz ustaları ellerinde cetvel, kulaklarında kalemle dolaşıyor, inşaat demirleri kaldırımın bir kenarında bükülmeyi bekliyor, harç teknelerinden etrafa yayılan çimento tozları arasında inşaat işçileri mahallenin tanıdık yüzleri hâline geliyordu. Çevremizdeki bahçeli evler ve köşkler sırasını bekleyen idamlıklar gibiydi. Onlardan biri de Aydın Sokak’ın bir alt paralelindeki Çolak İsmail Sokak üzerinde Asım Paşa’nın köşküydü. Bahçesinde büyük bir yel değirmeni olan kara bir köşktü. Önünden geçerken içim ürperirdi nedense. Selma Merih ile çevredeki köşkleri konuşurken aynı şeyleri kendisinin de hissettiğini söylemişti. Hatta ailesi oralarda dolaşmasına bile izin vermezmiş. Selma Hanım çok eski Suadiyeli. Önce Suadiye Vapur İskelesi’ne çok yakın bir evde oturmuşlar. Çok genç yaşında evlenince, 1947 yılında Asım Paşa Köşkü’ne yakın iki katlı kâgir bir eve gelin olarak gelmiş. Asım Paşa öldükten sonra köşk, İngilizce öğretmeni olan kızı Ayşe Hanım’a kalır. Bu köşk yıkılıp yerine apartman yapılmasından sonra köşkün bir benzeri bir süre sonra yanına yapılır. Bir de amele çavuşları vardı; inşaattan sorumlu olan. Ev sahipleri henüz taşınmamışken, apartmanın tek sahibiymiş gibi dolanan bu insanlar çoğunluk apartman kapıcısı oluyorlardı, tıpkı evimizin önündeki bağa yapılan Necip Bey Apartmanı’nın çavuşu Sivaslı Yusuf (Ateş) abi gibi. Tam otuz yıl belki de daha fazla birlikte

olduk onunla. Sıradan bir beraberlik değildi bizimkisi. Eneıjik, paylaşımcı ve prensiplerine sahip kısaca gerçek bir dosttu diyebilirim.

Yıkılmayı bekleyen yapılar bir yanda, yeni yapılan apartmanlara taşınanlar bir yanda mahalle ciddi bir kabuk değişimine hazırlanıyor gibiydi sanki. Aydın Sokak üzerinde evimizin ön tarafındaki tahta evin yerine yapılan apartman bitmiş, sakinler taşınmaya başlıyordu. Mahallem yeni yüzlere merhaba derken birileri de göç etme hazırlığı içindeydi. Çocukluk günlerimin can dostları kunduracı abilerim ayrılıyorlardı. Vedalaşırlarken ağlamıştım. Nasıl ağlamam! Çok şey paylaşmıştım onlarla.

Sonbaharın son demleriyle beraber günlerin giderek kısaldığı karanlığın erken inmeye başladığı yıllarda, Suadiye sokakları daha bir ıssız görünürdü bana. Hele ortaokul sıralarında son zilin çalmasıyla birlikte eve geldiğimde annem de yoksa eğer, karanlığın iyiden iyiye kuşatmaya başladığı saatlerde tutunacak bir dal arardım evin içinde. Bütün ışıkları açar, holün bir köşesine siner beklerdim annemin gelmesini. Bir de rüzgâr çıkmışsa, ağaç dalları camı tıklatmaya başlamışsa, düşünün artık hâlimi. Ne zaman ki kunduracı abileri tanıdım, muhabbetimi arttırdım onlarla, işte o zaman rahat bir nefes alacaktım benim için saray misali o küçücük barakada, içeri adımımı attığımda küçük bir tabure uzatırlardı altıma. Hem çalışırlar hem anlatırlardı bana oradan buradan.

Mustafa abi aslında bir elektrik teknisyeniydi. Kader onu buralara kadar getirmişti nedense. Ağzında bir dizi çivi, elinde de bir çekiçle savaş öncesi hazırlık yapan bir savaşçıya benzetirdim onu. Sabahattin abiyi de severdim ama Mustafa abi kadar değil. Küçük yarım ay şeklindeki bir metal parçasını öyle özenli çakardı ki ayakkabının topuğuna, her defasında çekici eline indirecek diye çok korkardım. Yine de ne zaman çekiçle eline vuracak diye merakla izlerdim onu. Bilirlerdi benim niye yanlarına geldiğimi. Ama üstelemezlerdi. Arada bir bakardım küçük ve kirli pencereden dışan, ışık yanmış mı evimizde diye. Fark ettiğimde belli belirsiz ışığı, aceleyle kalkar “Ben gidiyorum.” derdim. Onlar da hiç ısrarcı olmazlar “Yine gel emi.” derlerdi tüm sevecen halleriyle. Baraka yıkıldıktan sonra Mustafa abiyi bir daha hiç görmedim. 1970’lerin sonlarına yaklaşırken Ayşe Çavuş Caddesi’nin her iki sırasında boy gösteren yeni apartmanlardan birinin altında bir ayakkabıcı dükkanı açıldığını fark edip içeri bir göz attığımda Sabahattin abiyi görünce ne kadar sevindiğimi anlatamam.

Sütçüler, eskiciler yorgancılar, hallaçlar, sakalar, dondurmacılar bir süre daha dolanacaktı sokaklarda; ama zerzevatçımız pek görünmez olmuştu nedense. Daha doğrusu annem demişti de öyle aymıştım.

Arnavut amcaya bir şey mi olmuştu acaba? Belki de eşeğinde bir sorun vardı. Ağzından hiç eksilmeyen sigarasıyla evin önüne geldiğinde o güzelim otantik sesiyle başlardı bağırmaya. “Dolmaaaya biiibör, kemerde patluucon, ayşe kaaadın faaasulyo.”

Her sokak satıcısı kendine özgü bir ritüel sergilerdi sokaklarda. Hepsi bir tarafa yoğurtçu hayal dünyamı zenginleştiren başlı başına bir olaydı benim için. Çıngırağını çala çala mahallemize geldiğinde annem balkona koşar, yoğurtçuya bağırır ardından hemen elime bir kâse tutuşturur gönderirdi yoğurtçunun yanına. Ben gelene kadar omzuna astığı iki yana sarkan yoğurt tepsilerini yere indirmiş, kefeli el terazisini eline almış, metal dirhemleri çıkarmış vaziyette beklerdi müşterisini, yani beni. Kâseyi uzatmadan önce darasını ölçmek için irili ufaklı taşları tahta askısından çıkarır, tepsilerin üzerine örttüğü havluları ve kapağı kaldırır, özel el küreği ile önce yoğurdun kaymağını ayırır, tepsinin yanındaki küçük çekmeceye koyar, sonra yoğurdu şöyle enlemesine, fazla kalın olmayan tabakalar halinde keser ve kâseye aktanrdı. Her şey iyi güzeldi de o taşlara bir anlam veremezdim. Önce boş kaseyi terazinin bir kefesine, diğerine de taşları koyardı. Dengeyi bulana kadar taşlarla sürekli oynardı. Sonra taşların yanına istenilen gramları yerleştirirdi. Oyun gibi gelirdi bana. Bir süre şu dara işini çözemeyecektim.

Bir gün kuş gibi uçup yok oldular. Bu dünya hiç kimseye kalmayacak elbet; Sultan Süleyman’a da kalmadı ama çok hızlı oluverdi bu yok oluşlar. Tıpkı mahalle bakkalımız Hamdi Amca gibi. Evimize çok yakındı. Akkurt Sokak’ın Aydın Sokak’la birleştiği köşe başında, Kazım Bey’in Köşkü’nün bahçesindeki müstakil bir barakadaydı. Buranın en eski esnaflarındandı. Polis emeklisiydi. Bembeyaz saçlarıyla, insanı kutsarcasına yüzünde hiç eksik olmayan tebessümüyle mahallenin babasıydı, amcasıydı, kardeşiydi. Eskilerin deyimiyle tam bir mahalle bakkalıydı.

Mahallemizin yavaş yavaş kalabalıklaşmaya başladığı 1960’lı yılların sonlarına doğru Aydın Sokak üzerinde, bağımızın hemen karşısına yapılan apartmana gelen yeni sakinlerden Sıtkı (Cezzar) amca ve Şükran (Cezzar) teyzenin en küçük oğlu Reha’nın hoş bir anısı vardır Hamdi Bakkalla. Şükran teyze anlatmıştı da kahkaha ile gülmüş, Hamdi amca’yı da bu arada rahmetle anmıştık. İlkokul iki ya da üçe giden küçük oğul Reha bir gün arkadaşıyla birlikte Hamdi amcaya giderler. 20-30 tane gazoz isterler. O yıllarda, 1968-69’da Bostancı tren istasyonu arkasında top oynamaya uygun geniş bir çayır vardır. Rehalar gazozları orada satacaklardır. Hamdi bakkal kendi satışından daha ucuza belki de maliyetine verecektir gazozları. Ücret almaz. “Satınca verirsiniz” der. Şükran teyze’nin haberi yoktur oğlunun bu

girişiminden. Reha annesine gelir, durumu anlatır. Şükran teyze “Peki oğlum bunları nasıl taşıyacaksınız? Aynca bu sıcak günde gazoz soğuk olmadan içilmez. Nasıl olacak bu iş?” der. Reha’dan cevap gelmez. Şükran teyze apartmandaki komşulardan kova ve buz sağlar. Gazozlar içine konur. İki küçük beden sallana sallana Bostancı’ye gitmek için tren istasyonuna giderler.

Şükran teyze doğma büyüme Bostancılıdır. Suadiye’ye gelmeden önce Vükela Caddesi’ndeki iki katlı ahşap köşkte oturuyorlarmış. Pembe boyalı olduğundan “Pembe Köşk” derlermiş. Evin sahibi Sultan Abdülaziz’in annesi Pertevniyal Valide Sultan’ın önce başkatibi sonra türbedan olan Hacı Mehmet Efendi’dir. Sultan, ev yaptırması için para verir Mehmet Efendi’ye. O da Bostancı’yı seçer. Köşk 1889’da biter. Şükran teyze, Mehmet Efendi ve eşi Vicdan Hanım’ın torunudur. Uzun yıllar burada yaşar. Orada evlenir, çocukları Ziya ve Reha orada doğar. Şükran teyze mektepli terzidir. İlkokuldan sonra Moda Kız Sanat Okuluna gider. Beş yıl okur. Dikişi orada öğrenir. 1966 yılında köşkü müteahhide verirler.

Aydın Sokak Halleri

Şükran teyzeler gibi niceleri gelmeye başlamıştı mahallemize. Çoğu benden birkaç yaş küçük ergenliğe geçiş evresinde kızlı erkekli yeni yüzler ortaya çıkıyordu. Kısa süre içinde birbirleriyle kayrıaşacak ve “Aydın Sokak Gençliği” de diyebileceğim bir arkadaş grubu ortaya çıkacaktı. Toplanma yerleri mahalle bakkalımız Hamdi amcanın önü olmuştu. Bir durak gibi düşünün. Neşeliydiler, coşkuluydular, aceleciydiler ama biraz uçuktular. Garip oyun anlayışları vardı. Örneğin yumurta savaşı dedikleri bir oyunları vardı. Savaş başlamadan önce silahlar, yani yumurtalar Hamdi amcanın kontrolünde servis edilirdi. Hamdi amca yumurtaları dağıtırken çetele tutardı; Melih’e üç yumurta, Aydın’a beş yumurta, Kadir’e ve Ziya’ya altı yumurta diye. Sonra geri çekilir, keyifle izlemeye başlardı gençlerin savaşını. Bir koşuşturmacadır giderdi. Yumurtalar havadan uçuşur, kiminin başında, kiminin sırtında kiminin yüzünde akardı yumurtanın sarısı da akı da. Elinde yumurtası kalmayana hemen yetiştirirdi Hamdi amca. Yumurta savaşı bittiğinde yerler öyle garip bir görüntü sergilerdi ki sanki ressamın palet üzerine döktüğü, damlattığı ve akıttığı boyalara benzerdi. Yumurta savaşı olur da yoğurt savaşı olmaz mı? Neden olmasın? Ama bu sefer ki biraz ağırdan eşek şakası türden. “Aydın Sokak Gençliği”nin baş aktörlerinden biri olan Melih anlatmıştı:

“Yoğurt boca etme oyunu nasıl başladı hatırlamıyorum. Bir gün

sokağın gençlerinden biri bizim Aydın'ın arkasından gizlice gelip başından aşağıya bir kâse yoğurdu dökmüştü. O yıllar uzun saçın moda olduğu yıllar. Aydın'ın da saçı uzun. Üst baş yoğurt içinde. Caddeye çıkacağız, piyasa yapacağız, vakit öyle bir vakit. Neyse Aydın çok ses etmedi. Ama bunun acısını çıkartacak elbet. Mahallenin en fırlama ve yaratıcı delikanlılarından zira. Onun bir kertenkelesi vardı. Tasmasını takar Caddeye gezmeye çıkarırdı hayvanı. Öyle biri Aydın. Aydın'ı yoğurda bulayan çocuk da bekliyor tabii, "Ne zaman ben de yoğurda bulanacağım" diye. O gün geldi. Aydın bir punduna getirip bir tas yoğurdu çocuğun başından aşağıya boca etti. Ancak bu işte bir gariplik vardı. Yoğurt, adamın saçında kalıp gibi kalmıştı. Meğerse Aydın'ın boca ettiği tutkalmış. Çocuk o güzelim uzun saçlarını kazıtmak zorunda kalmıştı."

Kadir'in kahkahası ise çok meşhurdu. Öyle "garip" bir kahkaha atardı ki, çınlardı ortalık. Bir keresinde Hamdi Bakkal'ın önünde gecenin bir vakti arkadaşı Sinan'la birlikte oturuyorlar. Kadir yine o "meşhur" kahkahasını atıyor. Yaklaşık bir kilometre ötede Bostancı Turşucu Deresi'nde dolaşan bekçi "Ne oluyor? Adam mı boğazlıyorlar, adam mı öldürüyorlar?" diyor ve ağzında düdüğünü öttüre öttüre koşarak Hamdi amcanın dükkânında alıyor soluğu. Ortada boğazlanan kimse yok tabii ama bekçiyi inandırmak mümkün mü? Yapılacak tek şey vardır. Yoksa karakola gidecekler, ifade vereceklerdir. Kadir bir kahkaha daha atar, bekçi amcayı ikna ederler sonunda.

Burnumun dibindeydiler ama bir türlü kaynaşamıyordum onlarla nedense. Ben "ağır" takılıyordum, onlarsa sürdürüyorlardı hayatı bir biçimde. Aslında herkes güzel geçiriyordu zamanı, kendince. Bir keresinde nasıl olduysa oldu bir kavganın içinde buldum kendimi. Gruptan birkaç kişi beni ortalarına almış, Allah ne verdiyse girişiyordu. Her ne kadar pabuç bırakmasam da üstüm başım kan içinde kalmıştı. Kavga esnasında yanımda duran sevgili arkadaşım Naci beni kurtarmak adına bir koşu "Bizim çocuklara" gidiyor, ama o gelene kadar ortalık sakinleşiyordu. Eh! Biraz zordu gelmesi Naci'nin. Ben Suadiye'de dayak yiyorum, Naci ise Feneryolu'na gidiyordu arkadaştan getirmek için. Bilen bilir aradaki mesafeyi, bilmeyene söyleyeyim. En az beş kilometredir iki mahalle arası. Sevgili dostum Naci 1990 yılında yurt dışında bir trafik kazasında yaşama veda edecekti. Kavgaya karışmasa da aynı grup içinde yer alan Melih yıllar sonra kayınbiraderim olacaktı. Çoğu geceler rakı sofrasında beslenirken, yaşamsal ilişkileri süzgeçten geçiren ve ertesi sabah bellek yitimine uğramış iki berduş misali, unutulanları tekrardan hatırlamak istercesine yinelenen rakı sofralarında, mutlu mesut, yoksulluğumuza bir nebze çözüm getirmek için limon satmanın en doğru yol olduğuna karar verecek kadar hayatı paylaştım onunla.

Kavgada başrol oyuncusu olanVecdi, şimdi nerelerde, bilmiyorum? Ama kardeşi Cezmi Ersöz edebiyat dünyasında bir yazar olarak yerini alacaktı.

Çizgi Roman Ritüelleri

Kitap, hayatıma çizgi romanlarla girdi. Suadiye'ye geldiğimiz 1964-65 yıllarında tanıştım bu harika eserlerle. Kısa sürede ciddi bir koleksiyonum oldu, bir sandık dolusu diyebilirim. Zaten kimin yoktu ki. Çizgi romanları okuma hâllerim törenseldi. Haftalık fasiküller halinde yayımlanan romanların piyasaya çıktığı günün sabahı bende bir heyecan başlardı. Evden çıkar doğru Şaşkınbakkal'daki tek kitapçı dükkânımız olan Acar'a giderdim. Sahibi Ferit Acar'dı. Şimdiki Nezih Kitabevinin Erenköy'e doğru bir blok aşağısındaydı. Çizgi romanlarımı alır, yine aynı hızla, hiç vakit kaybetmeden evin yolunu tutardım. Eve gelene kadar tek bir sayfasına bile bakamazdım. Yanlışlıkla elimden kayıp yere düşmüşse ve sayfalar açılmışsa kafamı çevirir, yere doğru eğilir, kitaba da zarar vermeden usulcacık yerden alırdım. Eve girmeden önce nefes nefese bakkala girdiğimde Hamdi Amca "Söyle bakalım Ahmet. Ne istiyorsun?" der ama aslında ne isteyeceğimi çok da iyi bilirdi. Çeyrek ekmeğe özenle yerleştirdiği sucuk ve kaşardan (o yıllarda taze kaşar yoktu, halis mis gibi kokan eski kaşardan başka kaşar tanımazdık) olma sandviçimi ve Çamlıca gazozunu alır, genellikle Hamdi amcanın "Bu da benden" dediği altın paradan çikolatayla birlikte eve koşarak gelir doğruca odama çekilirdim. Annem benim bu hallerime alışık olduğundan pek ses etmezdi. Gazozumu yatağımın yanına yere bırakır, yatağa bedenimi yerleştirir, sonra çizgi romanımı elime alır bu arada sandviçimi de yanıma koyardım. Ve başlardım okumaya. Sayfaları ağır ağır çevirirken, yatağımın üzerine koyduğum sandviçimi alır, özenle ağzıma götürerek bir parça koparır, gözümü kitaptan ayırmadan ağır ağır sandviçimi yatağımın üzerine bırakırdım. Aralarda yere bıraktığım gazozumu dikkatlice alır, bir yudum içer yine yerine koyardım. Bir zaman sonra bu hareketler kendiliğinden, istem dışı olmaya başlardı. Ortalama on beş dakikada okunacak çizgi romanı neredeyse bir saatte bitirirdim.

Çizgisiz Kitaplara Doğru

Ortaokul bitmiş ama çizgi romanlara olan tutkum ve heyecanım azalmamıştı. Aslında kitap okumak istemiyor değildim. Elime alıyordum. Bir iki sayfa çeviriyordum ama bir türlü olmuyordu. Midem bulanıyordu harflere bakarken. "Nasıl okuyorlar bunları?" diyordum içimden. Öyküyü kahramanlarıyla birlikte resimle tasvir

eden kitaplar varken ne kadar da zordu harflerin arasında gezinmek. Ne de olsa yılların yaşanmışlığı vardı çizgi romanlarla.

1968 yazıydı. Evimde amaçsız dolandığım öğleden sonralarından biriydi. Nereden geldiğini bilmediğim bir kitap geçti elime. 'Ve Çeliğe Su Verildi' yazıyordu kitap kapağında. Gayet etkileyici bir isim, hani! Ama yine tedirginim. Yazarı Nikolay Ostrovsky (1905-1936), bir Sovyet yazarıydı. Kitabın adı güzeldi de içinde yazılanlar nasıldı acaba? Okumayı denesem mi? Yapacak bir şey de yok zaten. İki günde bitirmiştim. Anlamamıştım. Nasıl olmuştu bu? Kitapta tek bir resim bile yoktu. Midem de bulanmamıştı. Kitap bittiğinde artık ben Pavel'dim, abisi de benim abim Haluk'tu. Hâl böyle olunca Pavel'in sevgilisi de benim sevgilim oluyordu tabii. Yazar kitabında Bolşevik İhtilali'ne çok küçük yaşlarda katılan, savaş esnasında gözlerini kaybeden ve felç olan hayatını devrime adamış bir insanın hikâyesini anlatıyordu. Aslında anlattığı kendi hikâyesiymiş de ben sonra öğrenecektim.. Böylece "Ve Çeliğe Su Verildi" kitabıyla Sovyet Devrimi'yle tanışmış oluyordum. Zaten zamanda bu zaman, değil miydi? Dünya gençliğinin başkaldırı yılı olan 1968'i yaşamıyor muyduk? Gençlik hareketleri başta Batı Avrupa'yı, Kuzey Amerika'yı, Latin Amerika'yı derinden sarsıyor Ortadoğu'yu, Asya ülkelerini ve hatta bir Doğu Bloku ülkesi olan Çekoslovakya'yı etkiliyordu. Dünya ölçeğindeki bu hareketlilik Türkiye'de de özellikle üniversite gençliğinde etkisini göstermekte gecikmiyordu. Mayıs ve Haziran aylarında birçok üniversitede boykot ve işgal eylemleri yaşanıyordu. Abim Haluk ve arkadaşları da bir şeyler söylüyorlardı ama... Çizgi roman dönemim sona eriyor muydu, bilemiyorum?

Ama kitaplar bir biri ardına geliyordu. Bir ayağım Rus devriminde, bir ayağım Amerika'da tarım işçilerinin grev çadırında, bir ayağım İspanya İç Savaşı'nda öyle dolaşıyordum dünyanın bir yerlerinde. Özellikle Sovyet yazarlardan İlya Ehrenburg'un üçlemesi Paris Düşerken, Fırtına ve Dipten Gelen Dalga'yı bitirdiğimde 1936-1952 yılları arasında dünyanın politik durumuna dair genel bir bilgiye de sahip oluyordum. Bunların çoğu edebiyatın politik olanıydı tabii. Ve elbet Victor Hugo, Goethe, A. Dumas Pere, Puşkin, Stendhal, Balzac, Gogol, Turgenyev, Maksim Gorki, Lev Tolstoy, Dostoyevski,Çehov gibi romancıların eserleri de girecekti hayatıma zaman içinde. Kadıköy Muvakkithane Caddesi üzerindeki Gençlik Kitabevi, kitaplarımı aldığım yerdi. Şaşkınbakkal'daki Acar Kitapevi bu tür kitapları satıyor muydu hatırlamıyorum. Suadiye bir kitapçıya kavuştuğunda yıl 1969'dur.

Şehit Evliya Sokak'ın tam girişindeki apartmanın altında bir kitapçı açılıyordu. Sahibi ozanmış. Ben bilmiyordum. Bilen de pek yoktu ki

“Çoğu insan bilmezdi benim şiir yazdığımı.” demişti Arif Damar. Tabelasında Yeryüzü Kitabevi yazıyordu. Açıldığı günlerde birkaç kez gitmişliğim olmuş, çok da okunacak kitap bulamamıştım işin doğrusu. Yıllar sonra izini bulacaktım. Haziran 2008’de Moda’daki evinin salonunda bol sigaralı sohbet esnasında Suadiye günlerini yeniden anımsayacaktı. Hatta daha eskisini... Türk siyasi hayatında ve edebiyat dünyasında önemli bir yeri olan Türk şiirinin büyük ustası Arif Damar, kitabevinin adını 1950’li yılların başında yönetimine katıldığı toplumcu anlayışı savunan, Marksist şairlerin çıkardığı Yeryüzü adlı dergiden esinlendiğini söylerken bu arada Yeryüzü Kitabevi üzerine yazdığı şiiri mırıldanıyordu sigarasını yakarken:

Tavan / Karardı sigaradan / Aydınlık / Yarı karanlık / Işık çalındı acık / Yaza / Boyatmak beyaza

Arif Damar o yıllarda bir kitapçı dükkânı açmaya niyetlidir ama aklından Suadiye geçmemektedir. Arkadaşı Şerif Tekben önerir:

“Bir gün Şerif bana geldi dedi ki; ‘Arif Suadiye’ye gel, burada bir kitapçı dükkânı aç.’ Ben de ona; ‘Peki orada kitap okuyucusu var mı?’ dedim. Aydın emeklileri olduğunu söylemişti ama aslında kendini kastediyordu tabii. Köy Enstitüleri hareketinin öncülerindendir Şerif Tekben, Akçadağ Köy Enstitüsünün kurucusudur. Şerif'in sözüne kanıp bari burada açayım dedim.”

Arif Damar endişelenmekte haklıdır. Kitap alan yoktur. Kitap satarak para kazanamayacağını anlar ve okul ve kırtasiye malzemelerine ağırlık verir.

“Düşündüğüm gibi gitmedi tabii. Dükkânı kitap dışı malzemelerle doldurmaya başladım. Mahmutpaşa’da “Çıtır abi” dediğimiz Berberyan diye biri vardı. Bana yün verdi. Onu da koydum dükkâna. Kırtasiye, oyuncak da koydum. Ama beni kurtaran okul oldu; Suadiye Ortaokulu buraya gelmeseydi, ben batmıştım. Okul gelince biraz hareket oldu... Bir arkadaşım vardı; çocuklar için çıkartma yapıyordu. Ondan toptan çıkartmaları alıyor, Tahtakale’deki kırtasiyecilere toptan veriyordum. İlk götürdüğümde toptancı hepsini aldı. 600 lira kazandım, çok sevindim tabii. Sonra Ankara’ya gittim, orada da sattım. Anlayacağınız asıl parayı çıkartmalardan kazanıyordum. “

Çocuklarla arası iyidir. Hikâye kitapları verir onlara, hoş sohbetler geçer aralarında. Sevmeyeni yok mudur? Vardır elbette. Ama yüzüne karşı söylenmez sevilmediği. Bir pusula yollanır çaresizlik içinde. Bombadır bu.

“1978 de Makedonya’ya gittim; ‘Struga Şiir’ etkinlikleri için. Ohrid Gölü kıyısında kurulan masalarda kırk ülkenin şairleri toplanıyor. O sırada “Ölüm yok ki” diye bir şiir yazmıştım, uzun bir şiir. Onu okudum Struga’da köprünün üstünde… Türkiye’ye döndükten sonra benim kitapevi bombalandı. Sabaha karşı saat üçte. Öyle ki kırılmadık cam kalmamış. Dükkân apartmanın alt katındaydı. Karşıdaki apartmanların ve dükkânların da camları kırılmış. Camcının elindeki camlar tükenmişti o gün.”

Edebiyat dünyasından birçok arkadaşının uğrak yeri olmasına rağmen habersiz gelenler de vardır Yeryüzü Kitapevine; polisler gibi. Ziyaretler daha bir sıklaşır 1980’lerin ortalarına doğru. Ne de olsa 12 Eylül 1980 darbesinin rüzgârları kesintisiz esmeye devam etmektedir. 1983 Kasım’ında seçim olsa da, “normal düzene” geçilse de, Kasım 1985’te İstanbul’da sıkıyönetim kaldırılana kadar bu tür uygulamalar kesintisiz devam edecekti. Yeryüzü Kitabevi’ne yine ziyaret vardı ama bu sefer biraz baskın şeklindeydi. Arif Damar, yıllar sonra yeniden konuk olur Birinci Şubeye ve tabii hapishaneye. Hem de önemsiz bir nedenden dolayı. Şöyle anlatmıştı Arif Damar:

“Yıl 1982. Sıkıyönetim zamanı. Bir mektup yazılıyor hakkımda ‘yasak kitap satıyor, lise öğrencilerine sol fikirler aşılıyor’ diye. Gözaltına aldılar. 141. maddeden fikir suçundan yargılamak niyetleri. Komünist olduğumu kabul etmemi istiyorlardı.” Gözdağı ve baskı kâr etmez, direnir Arif Damar. “O dönemde siyasi dergiler yasak değildi. Emekçi dergisinden iki tane vardı dükkânda. Ben içerdeyken buluyorlar bu dergileri.” Yasak yayın bulundurmaktan üç aya mahkum olur. Cezası ertelenir.

Aradan iki yıl geçer. 1984 yılında ihbar savcısı “Arif bey kendinize bir cezaevi bulun, gidin yatın” der. Dokuz gün Gayrettepe ve Selimiye’de kaldığından geriye kalan elli bir gün için kendine bir yer bulacaktır. Tatile gittiği Bozcaada’da Belediye Başkanının da ön ayak olmasıyla cezasını burada çekmeye karar verir. 1 Mayıs 1984’te bir eve hapsolur. İki de adi mahkum vardır biri kadın olan. Eli boş durmaz. Şiir yazar geçen günlerde. Gardiyan şiirini de burada yazar. Aynı yıl cezaevinden çıktıktan sonra Yeryüzü Kitabevini kapatır, kendini tamamen şiire verir. O gün bugündür Moda Mühürdardaki evinde yaşıyor. 2008 haziranında kendisini ziyarete gittiğimde seksen üç yaşının getirdiği “huysuzlukla” bana bir şart koşmuştu; “Cumartesi akşamları benim rakı günüm. Saat sekizde Kadıköy çarşıda olmam lazım. Zamanını ona göre ayarla Cüneyt Bey kardeşim.” diye.

Ayrılırken yanından, elimde tuttuğum her bir şiiri kendine sağlam bir zemin bulan tuğla gibi “Yoksulduk Dünyayı Sevdik” kitabına daha bir

içten sarılıyordum.

Kırmızı Evler de Yıkılıyor

1969 yılı. Yıpranmışlığın izlerinin olduğu yıl.

Apartman bitmiştir. Bir damla daha düşmektedir “Anılar Denizi”ne. Apartmanın adı Necip Bey olur, dedeme ithafen. Sırada bir damla daha vardır düşmeye hazır; kırmızı evimiz (evler) vardır örneğin.

Önce giysilerini teker teker çıkarttılar hiç utanmadan; kiremitler toplandı, cam, çerçeve, kapılar, kasalar söküldü, istiflendi bahçe duvarına. Ne üstte kaldı ne başta. Bir sokak çocuğu gibi yalnız bırakıldı öyle bir süre. Derken bir sabah balyozlarla bedenini parça parça ettiler, demirlerini sıyırdılar, etten koparırcasına. Ya ağaçlar! Erik, ceviz, dut, iğde, zeytin, incir, kiraz, çağla (badem)... Sırayla devrildiler, duymadı çığlıklarını kimse. Etraftaki çam ağaçları kardeşlerinin yok oluşunu seyrediyordu sessizce. Bilmiyorlardı ki sıra onlara da gelecekti. Ya anılar! Kazıldıkça kazıldı, yok edilmek ister gibi. Ve yine bir sabah, kamyonlar geldi. Geride kalan son molozları da alıp götürdüler. Kepçeler girdi bu sefer. Kasketli operatör ağzında sigarasıyla, kepçeyi bir öne bir arkaya götürmeye başladı. Kayalar yine direniyordu, kopmak istemiyordu topraktan. Temel çukuru sonunda kazıldı.

Bitmişti!.. Kırmızı evimiz yoktu, artık.

Necip Bey Apartmanı’na taşınalı birkaç yıl olmuştu. Bahçesiz, çiçeksiz, ağaçsız, böceksiz geçen yıllar... İlkbaharın heyecanını, sonbaharın hüznünü onlarsız yaşadığım “yeni” yıllar... Çabuk alışmıştık nedense...

Kırmızı evin “mezarı” üzerine yükselen inşaat devam ediyordu. Ve gün geldi çatı tamamlandı, asıldı bayrak. 1973 ya da 1974 yılıydı sanırım. Zira o yıllarda Suadiye’de değildim. Annem demişti: “Apartmanı bitirmek bir mesele olmuştu müteahhit için. İlk inşaatıydı. Zorlanıyordu herhâlde.” Daire sakinleri evlerine taşınmaya başlıyordu. Necip Bey Apartmanı kendine bir “ruh” eşi ediniyordu. Ama ne var ki apartmanın adı, anneannemin adından dolayı Kamile olacakken giriş kapısının üzerinde Gül yazıyordu.

Neye “Gül”üyorsa?

Babam 15 Ağustos 1996’da, annem 19 Ağustos 2008’de vefat etti. Şimdi “Onlardan” çok azı kaldı buralarda. Babamın kokusunu nasıl içime çektiysem her defasında, annemin de kokusunu öyle doldurdum

içime. Kim bilir? Ölümsüz kılmak istedim her ikisini de belki kendimce. Bugünün izleri geçmişin iz düşümüyse eğer on yaşımda küçük bir velet olarak odama ilk girdiğimde gördüğüm pikenin kokusu beni ölüme kadar götürecek demektir.

Babamı apar topar hastaneye götürürken ayağındaki ağrı belli ki inanılmazdı. Ne ben bunun farkındaydım ne de acildeki stajyer doktor farkındaydı. Hastane yolunda arabanın radyosunu dinliyorduk.

Ben genç olmanın ne olduğunu biliyorum
Fakat sen yaşlılığın ne olduğunu bilmezsin.

Bir gün, sen de aynı şeyleri söylüyor olacaksın

Zaman geçip gidiyor ve bu hikâye anlatılıyor

Hatırlanacak günler olacak

Gözyaşı ve kahkahalarla dolu

Yazdan sonra kış gelecek

Böylece yıllar geçecek

Öyleyse arkadaşım, gel beraber müzik yapalım.

ABD'li oyuncu ve yönetmen Orson Welles söylüyordu, ben tercüme ediyordum. Babam ise gülümsüyordu. Belki bana, belki meleklere.

Suadiye'deyim hâlâ. Elli beş yaşındayım. Çok şey yaşadım elbette. Mümkün mü yaşamamak? Yoksa denir mi ona yaşamak!

1972 Aralığında, on sekiz yaşında, delikanlı zirvesinde ciddi bir tokat yedim, savruldum zindanlara. Altı bin beş yüz yetmiş gün yaşamışlığımın beş yüz kırk sekiz gününü geçirdim damda. O kokuyu da aldım unutmamak adına. Yaşadığını hissetmesi gereken yaşlarda, dışarıdaki çoğu gençten daha farklı tasvir ettim dünyayı.

Zor günlerdi; kolaylıkla katlanılamayacak yanları vardı elbet ama asıl acıyı yine annelerimiz babalarımız çekti.

Özgürdüm, yepyeni bir hayata doğru adım atmaya hazırlanıyordum. Bir dengesizlik hâli ya da bir altüst oluş hâli yaşadığımı söyleyemem. Belki bir iki yalpalama durumundan söz etmem mümkündür. Birkaç kez karşıdan karşıya geçerken ezilme tehlikesi yaşamıştım. Ama hepsi

bu kadardı sanınm. Dense de “İnsan, her şeye alışan varlıktır.” biraz daha dikkatli olmak gerekiyordu yine de. Dedim ya Suadiye’de yaşamak gerçekten benim için büyük bir şanstı. Uygun iklim, uygun toprak, insanın dinamiğini, mutluluğunu önemli ölçüde etkileyen coğrafi ve moral koşullar fazlasıyla vardı burada. Çocukluk yıllarından beri soluduğum havanın içindeydiler bunlar. Kim bilir? Solumasaydım eğer böyle bir havayı, nasıl yaşardım sonraki yılları. Bilemiyorum!

Anılarını büyük bir içtenlikle benimle paylaşan yaşlı dostlarımın yüzlerine bakarken, hemen hepsinin gözünde aynı ışığı yakaladım. Aynı toprağın hamuruyla mayalanmanın...

Ama öyle bir gönül insanına sahibim ki...

Düşlerime ve anılarıma doğru yaptığım uzun yolculukta; Suadiye’nin en güzel ve has kızının, sevgili karımın varlığı ve çocuklarım Ayşe ve Ali’nin çok sesliliği, kitabı yazarken beni yalnız bırakmadı.

Herkese ama herkese, adı geçen ve geç(e)meyen herkese gönül dolusu sevgiler.

Yine de çok şey var anlatılacak...